DİVAN EDEBİYATI

ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

SAYI 15 NUMBER

YIL 08 YEAR

Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi

Divan Edebiyatı Vakfı (DEV) yayınıdır.

Yayın Türü	İlmî ve Edebî
Dizgi-Mizanpaj	Divan Edebiyatı Vakfı Dizgi Servisi
Baskı-Cilt	Bayrak Yayımcılık Matbaa San. ve Tic. Ltd. Şti. Küçük Ayasofya Cad. Yabacı Sokak, No: 2/1 Sultanahmet/İstanbul Tel: 0212 638 42 02
Kapak Tasarım	GNG Tanıtım
Yönetim Yeri/ Address for Correspondence	*Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* İmrahor Mahallesi, Doğancılar Cad., Nu. 81 Üsküdar/İstanbul
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü/ Managing Editor	Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK *noztoprak@marmara.edu.tr*
Teknik Sorumlu	Yard. Doç. Dr. Recep AHISHALI *ahishali@marmara.edu.tr*
Tanıtım ve İndeks Sorumluları/ Publicity and Index Affairs	Nusret GEDİK *nusretgedik@hotmail.com* Zeynep AĞDAŞ *zeynep.agdas@marmara.edu.tr*

ISSN 1308-6553

© *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*

Dergimizdeki yazılar kaynak gösterilerek iktibas edilebilir.
Yazıların her türlü sorumluluğu yazarlarına aittir.

GÜZ/AUTUMN • THE JOURNAL OF OTTOMAN LITERATURE STUDIES • ISSN 1308-6553

DİVAN EDEBİYATI
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

15
YIL/YEAR
2015

HAKEMLİ DERGİ

Bu dergi,

“Akademia Sosyal Bilimler İndeksi” ve

“ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanı”

tarafından taranmaktadır.

DEV
İstanbul 2015

Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi

www.devdergisi.com

DEV Adına sahibi

Prof. Dr. İskender PALA
i.pala@isam.org.tr

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ (MANAGİNG EDİTÖR)	Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK *noztoprak@marmara.edu.tr*
EDİTÖR/EDITOR	Yard. Doç. Dr. Bünyamin AYÇİÇEĞİ *bunyamin.aycicegi@istanbul.edu.tr*
YAYIN KURULU/ EDITORIAL BOARD	Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK Yard. Doç. Dr. Ümran AY Yard. Doç. Dr. Bünyamin AYÇİÇEĞİ
SEKRETER/ SEKRETARY	Nusret GEDİK
DANIŞMA KURULU/ ADVISORY BOARD	Prof. Dr. Metin AKKUŞ *(Düzce Üniversitesi)* Prof. Dr. Ahmet ARI *(Süleyman Demirel Üniversitesi)* Prof. Dr. Orhan BİLGİN *(İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi)* Prof. Dr. Ömür CEYLAN *(Kültür Üniversitesi)* Prof. Dr. Sebahat DENİZ *(Marmara Üniversitesi)* Prof. Dr. Osman HORATA *(Hacettepe Üniversitesi)* Prof. Dr. Mustafa İSEN *(Başkent Üniversitesi)* Prof. Dr. Ahmet KARTAL *(Osmangazi Üniversitesi)* Prof. Dr. Günay KUT *(Boğaziçi Üniversitesi)* Prof. Dr. Muhsin MACİT *(Anadolu Üniversitesi)* Prof. Dr. Cihan OKUYUCU *(Süleyman Şah Üniversitesi)* Prof. Dr. A. Atilla ŞENTÜRK *(İstanbul Üniversitesi)* Prof. Dr. Tahir ÜZGÖR *(Marmara Üniversitesi)* Prof. Dr. Kemal YAVUZ *(İstanbul Üniversitesi)* Prof. Dr. Emine YENİTERZİ *(Medeniyet Üniversitesi)* Prof. Dr. Ömer ZÜLFE *(Marmara Üniversitesi)* Doç. Dr. Üzeyir ASLAN *(Marmara Üniversitesi)* Doç. Dr. Hakan TAŞ *(Marmara Üniversitesi)* Doç. Dr. Ozan YILMAZ *(Sakarya Üniversitesi)*
İNGİLİZCE SORUMLULARI	Burak ÖZSÖZ – Zeynep AĞDAŞ
ANA DİLİ SORUMLULARI	Yard. Doç. Dr. Bünyamin AYÇİÇEĞİ Yard. Doç. Dr. Dr. Ümran AY

İÇİNDEKİLER

Ersen ERSOY-Ümran AY

Hoca Dehhânî Hakkında Yeni Bilgiler/ New Information About Hoca Dehhani 1-26

Bünyamin AYÇİÇEĞİ

Bûsîrî (ö. 696/1297 ?)'nin Kasîdetü'l-Bürde'sinin Diyarbakırlı Mehmed Said Paşa (ö. 1308/1892) Tarafından Yapılan Mensur ve Manzum Tercümesi/ The Prose and Verse Translation of Bûsîrî (d. 696/1297 ?)'s Qaseedat-ul-Burdah by Diyarbakırlı Mehmed Said Pasha (ö. 1308/1892) 27-102

Abdullah AYDIN

Klasik Türk Edebiyatında Evliliğe Dair Menfî Düşünceler/Negative Views about Marriage in Classical Turkish Literature 103-132

Nusret GEDİK

Azmî-zâde Hâletî'nin Derviş Paşa Hicviyyesi: ḤADD-İ MESTĀN/ Azmi-zade Haleti's Satire About Derviş Paşa: Ḥadd-i Mestān 133-166

Nurettin GEMİCİ

Son Dönem Osmanlı Aydınlarında Farsçanın Tesiri ve İbnülemin Mahmud Kemal (ö. 1957) Örneği/The Influence of Persian Language on Intellectuals During Ottoman Empire's Last Period and Ibnü`l-Emin Mahmud Kemal 167-194

Abdülkerim GÜLHAN

Türk Kültüründe Fal ve İsimlerle İlgili Bir Manzum Falname Örneği/ Fortune-telling in the Turkish Culture and A Sample of Person Names Fortune Book in Verse Form 195-222

Murat A. KARAVELİOĞLU

16. Yüzyılda Derlenmiş Bir Şiir Mecmuasında Dört Nevruziye Örneği: Medhî, Sücûdî, Cafer Çelebi ve Lutfî'nin Nevruziyeleri/ Four Newroziyye Examples in A Poem Majmua Collected in 16th Century: Newroziyye of Medhî, Sucûdî, Cafer Celebi And Lutfî ... 223-262

Bayram Ali KAYA

Klâsik Türk Şiirinde Şifâlı Bitkiler Üzerine Bir Deneme/ An Essay On The Medicinal Plants (Herbs) in Classical Turkish Poetry..... 263-314

Bayram ÖZFIRAT

Tokatlı İshâk Efendi ve Naẓmu'l-Le'ālī Adlı Mesnevisi/ Tokatlı Ishâk Efendi and his Mathnawis named Naẓmu'l-Le'ālī 315-376

Hakan YEKBAŞ

Malatyalı Necâtî ve Şehir Methiyeleri/ Malatyalı Necâtî And Eulogies of Cities 377-401

Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi 15, İstanbul 2015, 27-102.

Bûsîrî (ö. 696/1297 ?)'nin Kasîdetü'l-Bürde'sinin Diyarbakırlı Mehmed Said Paşa (ö. 1308/1892) Tarafından Yapılan Mensur ve Manzum Tercümesi

BÜNYAMİN AYÇİÇEĞİ*

The Prose and Verse Translation of Bûsîrî (d. 696/1297 ?)'s *Qaseedat-ul-Burdah* by Diyarbakırlı Mehmed Said Pasha (ö. 1308/1892)

ÖZET

Kendine has bir kompozisyonla övgü maksatlı yazılan şiirlere "kasîde" denilmektedir. Genellikle kasîdelerde maksat, sunulan kişinin medhiye bölümünde sanatlı bir şekilde övülmesidir. Medhiye bölümü kasîdelerin merkezini ve asıl amacını teşkil etmektedir. Hz. Peygamber'i (ö.11/632) methetmek için kaleme alınmış kasîdeler içinde, Ka'b. b. Züheyr (ö.24/645?) tarafından kaleme alınan ve ilk beytinin başında geçen Bānet Su'ād ifadesiyle ya da Kasîdetü'l-Bürde adıyla meşhur olan şiirin ayrı bir önemi bulunmaktadır. Kendisinden sonra yazılan Hz. Peygamber'i konu alan kasîdelere öncülük etmiş olan bu şiir, Bûsîrî'nin (696/1297?) kasîdesine de ilham kaynağı olmuştur. Bûsîrî'nin şiiri de asıl ismi olan el-Kevâkibü'd-Dürriyye fî Medhi Hayri'l-Beriyye'den daha çok, Kasîdetü'l-Bürde, Kasîde-i Bürde, Kasîde-i Bür'e adlandırmalarıyla meşhur olmuş ve şöhreti, gerek barındırdığı edebî gücü gerekse yazılış hikâyesinin dikkat çekiciliği sebebiyle Ka'b b. Züheyr'in kasîdesini aşmayı başarmıştır. Hz. Peygamber'in şefaatine ve övgüsüne ulaşmak gayesiyle, özellikle Bûsîrî'nin Kasîdetü'l-Bürde'si, Türk edebiyatında manzum ve mensur olarak tercüme edilmiş, hakkında şerhler yazılmış, şiir için tahmis ve tezyiller kaleme alınmıştır. Diyarbakırlı Mehmed Said Paşa (ö.1308/1892) da Hz. Peygamber'in şefaatini umarak kasîdeyi hem manzum hem de mensur şekilde tercüme etmiştir. Devlet adamı sıfatıyla öne çıkan Said Paşa, birçok eser kaleme almış, Kasîdetü'l-

ABSTRACT

The qasida is the poems which are written specific composition in order to praise. On general, the aim of the qasidas is to praise the presented person in the part of madhiyah (eulogize) on an artistic way. The main purpose and center of the qasidas is placed to the eulogy. One of the written qasida which is praise of Beloved Prophet (d. 11/632), it is Banet Suad that placed on the first couplet written by Kab b. Zuhayr (d. 24/645 ?) and also it's known as the Qaseedat-ul-Burdah has a critical importance. This work is the pioneer work which was written for Beloved Prophet inspired also Busiri's (696/ 1297?) qasida. Busiri's work is famous generally as Kasidatu'l-Burdah, Kasida-i Burde, Kasîde-i Bür'e in spite of the fact that it's real name is el-Kevâkibü'd-Dürriyye fî Medhi Hayri'l-Beriyye and became famous much more than Kab b. Zuhayr's qasida thanks to its fame, literal power and writing process. For the attaning the Beloved Prophet's intercession and praise, Kasida-i Burda of Busiri was translated poetic and prosaic style in Turkish literature and expounded, plussages and reductions are penned about it. Also, Mehmed Said Pasha from Diyarbakir, translated the qasida in the form of both a poem and a prose by wishing the Prophet's intercession. Said Pasha, became famous qua statesman, wrote a lot of works and was especially interested in the Qaseedat-ul-Burdah. Except poetic and prosaic translation, he also reducted the

* Yard. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk İslâm Edebiyatı Ana Bilim Dalı, (*bunyamin.aycicegi@istanbul.edu.tr*).

Bürde'ye karşı da özel bir ilgi duymuştur. Manzum ve mensur tercümenin dışında ayrıca, Kasîdetü'l-Bürde'nin bazı beyitlerini tahmis etmiştir. Bu makalede öncelikle Kasîdetü'l-Bürde hakkında genel bilgi verilmiş, ardından müelliflerin hayatları ve eserleri ele alınmıştır. Mensur ve manzum Kasîdetü'l-Bürde tercümesinin gerek şekil gerek muhteva bakımından incelemesi yapıldıktan sonra metinler, transkribe edilerek verilmiştir.

Qaseedat-ul-Burdah. In this article, it was given a general information especially about the Qaseedat-ul-Burdah and then the lives and works of it's authors are handled. After the analysis of the translation of poem and prose Qaseedat-ul-Burdah as to whether the form or content, the texts were presented by being transcribed.

ANAHTAR KELİMELER

Bûsîrî, Diyarbakırlı Mehmed Said Paşa, Kasîdetü'l-Bürde, Tercüme

KEYWORDS

Bûsîrî, Diyarbakırlı Mehmed Said Pasha, Qaseedat-ul-Burdah, Translation

GİRİŞ

Kast etmek, bir şeye yönelmek, doğru yolda bulunmak anlamlarına gelen kasîde, ıstılâhî olarak belli bir kişi veya belirli bir maksada yönelik yazılmış şiir demektir (Saraç 2007: 21–22). Kasîde nazım şekliyle meydana getirilen şiirlerin temel konusunun medhiye olduğu bilinen bir gerçektir. Kasîdenin asıl yazılış maksadının ifade edildiği bölüm olan medhiyede, kasîdenin sunulduğu kişi sanatkârâne bir tarzda övülür (Saraç 2007: 21–22). Câhiliyye medihleri genellikle cesâret, kahramanlık, cömertlik, adalet, iffet, iyilik, şarap içme, baskın, soygun gibi cahiliyye insanının övünme vesilesi saydığı değer ve ilkeler etrafında dönmektedir (Ünal 2005: 11). İslâm dini geldikten sonra iman etmeyen kimi şairler Hz. Peygamber'i yeren şiirler yazmaya başladılar. Buna karşılık iman eden sahâbî şairler de Hz. Peygamber'i ve İslâm'ı savunmak maksadıyla övgü şiirleri kaleme aldılar. Böylece Hz. Peygamber'i metheden kasîdeler doğmuş oldu (Ünal 2005: 11). Hz. Peygamber'e yaşadığı dönemde Abdullah b. Revâha (ö. 8/629), Ka'b b. Mâlik (ö. 50/670), Hassân b. Sâbit (ö. 54/647), Abbâs b. Mirdâs (23–35/644–656 ?) gibi sahabeler kasîdeler yazmışlar ve onu methetmişlerdir (Ünal 2005: 11).

Kasîde-i Bürde[1] ismi, iki şairin şiiri için de kullanılmıştır: İlki, Ka'b b. Züheyr'in müslüman olan kardeşini ve Hz. Peygamber'i yermek için

[1] Türk edebiyatında çoğunlukla Farsça isim tamlaması haliyle *Kasîde-i Bürde* şeklinde bilinen eser makalenin başlığında, orijinal söylenişe uygun olarak *Kasîdetü'l-Bürde* şeklinde kullanılmış olsa da makalenin içeriğinde, Türk edebiyatındaki yaygın kullanımı olan *Kasîde-i Bürde* adı çoğunlukla tercih edilmiştir.

yazdığı manzûmenin ardından ölüm cezasıyla cezalandırıldıktan sonra, af dilemek için kaleme aldığı şiir (Demirayak 2001: XXIV/566–567); ikincisi de Ka'b b. Züheyr'den yaklaşık 670 sene sonra yaşamış olan Bûsîrî'nin kasîdesidir. Ka'b b. Züheyr'in kardeşi Büceyr (ö. 10/631'den sonra), Ka'b'ı müslüman olması konusunda uyarmış ve pişman olmasını, böylece Hz. Peygamber'in kendisini affedeceğini söylemiştir. Ka'b, Hz. Peygamber'in huzuruna yüzü örtülü bir vaziyette gelip Müslüman olmak istediğini belirttikten sonra "Bânet Su'âd (Suâd ayrıldı)" diye başlayan kasîdesini okumuştur. Hz. Peygamber de kendi üzerinde bulunan Yemen kumaşından yapılmış hırkasını (bürde) Ka'b'a hediye etmiştir (Ünal 2005: 17–18). Aruzun basit bahrinde *müstef'ilün fâ'ilün müstef'ilün fâ'ilün* vezniyle[2] yazılan "Bânet Su'âd" kasîdesinin 55'le 60 beyit arasında değişen metinleri ve beyitlerinin sırasıyla ilgili çeşitli rivayetler bulunmaktadır.[3] İlk *Kasîde-i Bürde* Ka'b b. Züheyr'e âit olmasına rağmen, makalenin asıl konusunu teşkil eden Bûsîrî'nin kasîdesi, İslâm dünyasında büyük bir şöhrete kavuşmuş, gerek Türk-İslâm edebiyatında gerekse Arap edebiyatında, geçmişten bugüne üzerinde en çok çalışmanın yapıldığı eserlerden biri olmuştur.

MÜELLİFLERİN HAYATLARI VE ESERLERİ

1. Bûsîrî'nin (ö. 696/ 1297 ?) Hayatı ve *Dîvân*'ı:

1.1. Hayatı:

Kasîde-i Bürde'nin müellifinin tam adı, Bûsîrî'nin talebelerine yetişmiş, onlardan bilgi almış Salâh Safedî'ye (743 veya 764/1342 veya 1363 ?) göre Muhammed b. Saîd b. Hammâd b. Muhsin b. Abdillah b. Hayyânî b. Sanhac b. Mellâl es-Sanhacî el-Bûsîrî'dir (Sezer 1980: 25). Onun adı bazı kaynaklarda, Ebû Abdillâh Şerefüddîn Muhammed b.

---

[2] Veznin farklı kullanımları ve tasarrufları ile ilgili detaylı bilgi için bk.: Abdurrahman Özdemir, "Aruz İlmi", *İslâm Medeniyetinde Dil İlimleri Tarih ve Problemler (editör: İsmail Güler)*, İSAM Yayınları, İstanbul 2015, s. 358.

[3] Bânet Su'âd kasîdesiyle ilgili yapılan çalışmalar ve detaylı bilgi için bk.: Muhammet Osman Ünal, *Ḳaṣīde-i Bürde (Bânet Sü'âd) ile İlgili Yapılan Çalışmalar (Tespit ve Tanıtım)*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul 2005, V+122 s.

Saîd b. Hammâd b. Muhsin el-Bûsîrî (Bedeva 2012: 22; Kaya 1992: VI/468) olarak geçmektedir. Muhammed b. Saîd b. Hammâd b. Abdillah onun adı, el-Bûsîrî ve Şerefüddîn lakabı, Ebû Abdullah da künyesidir (Ahimeir 2004: 41; Sezer 1980: 25) de denilmektedir. Onun nesebini veren rivâyetler içinde en sağlıklısının, Bûsîrî'nin talebelerinden bilgi almasından dolayı, Salah Safedî'ye ait olduğu söylenmektedir. Künyesinden hareketle ilk çocuğunun adının Abdullah olduğunu söyleyenler bulunmaktadır (Sezer 1980: 25). Kaynaklar Bûsîrî'nin 1 Şevval 608 (7 Mart 1212)'de doğduğunu (Sezer 1980: 29; Kaya 1992: VI/468) söyler. Doğum yerinin Behnesa şehrinde bulunan Behşim olduğunu (Sezer 1980: 30; Kaya 1992: VI/468; Bedeva 2012: 22) ifade edenler olduğu gibi onun, Delas'ta doğduğunu belirten kaynaklar da mevcuttur (Ahimeir 2004: 41). Ancak bu bilginin Makrizî ve Suyûtî'den gelen rivayetlerden kaynaklandığı ve bunun doğru olmadığı belirtilir. Çünkü babası Bûsîr'den olduğu için, Delas'tan olan annesinin de evlendikten sonra kocasının evine yani Bûsîr'e gitmiş olmasının daha akla yatkın bir ihtimal olduğu düşünülmektedir (Sezer 1980 30). Bûsîrî ailesiyle birlikte gençlik yıllarını Delas'ta geçirmiştir (Kaya 1992: VI/469). Bazen Delas ve Bûsîr isimleri birleştirilerek onun için "Delâsirî" nisbesi kulanılmış ama zamanla bu unutulmuştur (Ahimeir 2004: 41; Sezer 1980: 26). Bûsîrî'nin soyu Fas'taki Berberî Sanhâce kabilesine dayanmakta (Ahimeir 2004: 41), Hammâd Kalesi'ndeki Habnunoğulları diye tanınan bir aileden gelmektedir (Kaya 1992: VI/468). Bu aile, Mağrib'te yaşayan Sanhâce kabilesinin bir koludur. Bûsîrî de bir şiirinde Mağripli olduğuna işaret etmektedir (Sezer 1980: 28).

Tahsili hakkında ayrıntılı bilgi yoksa da Bûsîrî'nin tahsil hayatına Bûsîr'de hafızlık yaparak başlamış olduğu (Bedeva 2012: 22; Kaya 1992: VI/469) söylenmektedir. Ardından ilim tahsili için Kahire'ye gitmiş ve Şeyh Abdüzzâhir Mescidi'nde ders halkalarına katılmıştır (Sezer 1980: 34). Onun Ezher'de ders gördüğünü, asrın hocalarından ders aldığını zayıf bir ihtimal olarak gören kaynaklar Bûsîrî'nin, daha çok şahsî gayretleriyle ilim sahibi olduğunu belirtir (Sezer 1980: 35). Dinî ilimlerin yanında dil ve edebiyat okuduğu bilinmektedir. Yahudi ve Hristiyanlara karşı yazdığı reddiyelerden onun, İncil'i ve Tevrat'ı okuduğu anlaşılmaktadır (Sezer 1980: 35; Kaya 1992: VI/468). Bûsîrî'nin, Ebû Abbâs el-Mursî (ö. 686/1287), Ahmed el-Bedevî (ö. 678/1262), İbrahim ed-Desuki

(ö. 676/1278), İzzettin b. Abdüsselâm (ö. 660/1258), Hasan eş-Şâzelî (ö. 656/1258) gibi hocalardan ders aldığı bazı kaynaklarda geçmekte (Ahimeir 2004: 42) ancak Şeyh Abdüzzâhir Mescidi dışında bir halkaya iştirak etmediği de kimi kaynaklarda yer almaktadır (Sezer 1980: 38). İbn Ataullâh es-Sekenderî (ö. 709/1310) ile çağdaştır. Bûsîrî ve Sekenderî, Şâzelî'nin müridi olan Ebû Abbâs el-Mursî'nin tasavvuf anlayışını takip etmişlerdir (Bedeva 2012: 22; Ahimeir 2004: 42–43). Bûsîrî'nin, Şâzelî ile İskender'de görüştüğü yine Mursî ile de burada bulunduğu şiirlerinden hareketle söylenebilir (Sezer 1980: 5). Ancak onun Şâzelî tarikatına resmen intisap edip etmediği konusu şüphelidir. Şâzelî olup da eser bırakan muasırları Bûsîrî'yi ne mürit ne de mürşit olarak zikretmişlerdir (Sezer 1980: 81). Bûsîrî sadece Mursî'nin huzurunda şiir okuyan şâirler arasında anılmakta, "edip ve fazıl" sıfatlarıyla zikredilmektedir (Sezer 1980: 81). Mursî'nin Bûsîrî'ye şiir mirasını, Ataullah es-Sekenderî'ye de nesir mirasını bıraktığı söylenir (Ahimeir 2004: 43). Bûsîrî, Ebû Abbâs el-Mursî'ye 142 beyitlik dâl redifli bir mersiye yazmıştır (Kaya 1992: VI/469). Ayrıca Esîrüddîn Ebû Hayyan el-Endelüsî (ö 725 veya 745[?] 1324–25 veya 1344–45[?]), Fethuddîn el-Ya'meri (ö. 734/1333–34) talebesi olmuştur.

Bûsîrî, vezir Yakup b. Zübeyr'in yanında görev yapmış, hâmisi bu görevden alınınca Biblis'e gitmiştir (Kaya 1992: VI/469). Şiirlerinden onun Kahire'de bir Kur'an öğretim okulu açtığı ama ilgisizlikten dolayı burayı kapatarak el-Mahalle şehrine gittiği anlaşılmaktadır (Sezer 1980: 37, Kaya 1992: VI/469). Onu, Kur'ân kursu hocalığı yaptığı ve küttâb okulu açtığı için küçümseyenler olduysa da bu, Bûsîrî'nin ilminin eksikliğinden kaynaklanmamış, sadece devlet görevinden ictinap etme arzusundan meydana gelmiştir (Sezer 1980: 37). Zaten *Divan*'ı ve eserleri onun ilmî, edebî seviyesini göstermektedir. Bûsîrî'ye; sanatkârları, esnafı ve memurları kontrol ederek suiistimalleri önlemek üzere muhtesiplik görevi teklif edilirse de o, bu görevi kabul etmemiştir (Sezer 1980: 36). Birçok işte çalışmış kâtiplik, mübaşirlik, mutasarrıflık, hattatlık, küttab hocalığı yapmıştır.

Bûsîrî, dönemin valisi tarafından bağlanan aylığın hristiyan memurlar tarafından kendisine geç verildiğini ya da verilmediğini şiirlerinde anlatır (Kaya 1992: VI/469). Şiirlerinde el-Mahalle'de bacağının kırıldığı da anlatılmaktadır (Kaya 1992: VI/469).

Kısa boylu, zayıf bir bünyeye sahip olan Bûsîrî, sıkıntılı bir hayat sürmüştür. Kendisini, ufak tefek biri olarak nitelemiş ve bu yüzden hor görülüp küçümsendiğini şiirlerinde anlatmıştır (Sezer 1980: 56). Onu en çok sıkıntıya sokan aile hayatı ve meslekî çevresi olmuştur (Sezer 1980: 40). Karısının hırçın ve çocuklarının çok olduğu söylenir. Fakirlik, kalabalık ailenin getirdiği zorlukları şiirlerinde işler (Sezer 1980: 40). Hakka riayette hassas olduğu için uzun süre bir işte çalışamamıştır (Kaya 1992: VI/469).

Ailevî hayatında, meslek yaşantısında birçok sıkıntı yaşamış, yetkililerce hak gaspına uğramış, hasta, zayıf bir bünyeye sahip Bûsîrî'nin tesellîyi şiirde aradığı ve Hz. Peygamber medihlerine sığındığı düşünülebilir. Aslında görünürdeki ızdıraplı yaşantısı, hayal dünyasının derinleşmesini sağlamıştır.

Bûsîrî'ye kadar şâirler saray tarafından taltif edilirdi. Eyyûbî ve Memlüklü sultanları ise şiire ve şâirlere önem vermemiş, (Sezer 1980: 58) Bûsîrî de bu talihsiz dönemde şiirlerini yazmaya çalışmıştır.

İskenderiye'de vefat eden şâirin ölüm tarihi hakkında farklı bilgiler yer almaktadır. İbn Şakir el-Kütübî 696'da (1296–97), Suyûtî 695'te (1295–96), Kâtip Çelebi de 694'te (1294–95) vefat ettiğini belirtir. Konu hakkında detaylı bir çalışma yapan Sezer, onun ölüm tarihi hakkında bilgi veren temel kaynaklardan hareketle şâirin, ortaya çıkan karışık rivayetlerin kurbanı olduğunu, neticede onun 696 veya 697'de (1297–1298) öldüğünü kabul edebileceğimizi (Sezer 1980: 30–33) söyler. Mezarı İskenderiye'de sahile yakın, kendi adıyla anılan camiinin içindeki sağ maksûrededir (Kaya 1992: VI/469; Sezer 1980: 33). Kabri meşhûr ziyaretgâhlardandır (Ahimeir 2004: 43). Ayrıca İmam Şâfii türbesinin yanında ve Konya'da Sadreddin Konevî türbesinin karşısında makamı vardır (Sezer 1980: 33).

1.2. *Dîvân*:

Bûsîrî'nin bilinen tek eseri *Dîvan*'ıdır. *Divan*, Muhammed Seyyid Kîlânî tarafından, bir tahkîk (edisyon kritik) çalışmasıyla yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır (Kîlânî 1973). Bûsîrî'nin *Dîvân*'ında yer alan kasîdeleri muhteva olarak iki kısımda incelenebilir: Genelde günlük

hayatı ve toplumdaki bozuklukları, halk dili ve tabirlerini kullanarak basit bir üslupla hicvettiği şiirleri ile fesahat ve belağat bakımından en başarılı örneklerini verdiği Hz. Peygamber medihleri (Ahimeir 2004: 43–44). Birinci kısma giren hicivlerinde avam şâirlerin seviyesinde bir üslup görülmektedir. Hatta kadınların kendi aralarında şikâyet ettikleri şeylerden bahsederken kullandıkları üslûbu (Ahimeir 2004: 44) sokak ağzını kasîdeye yansıtmıştır. Hz. Peygamber medihlerinde ise fesahat ve belagatin en başarılı örneklerini vermiştir. Nebevî medih şiirleri 14 tane olup 10'u kasîde, 4'ü de küçük şiirlerden ibarettir (Sezer 1980: 133). Sezer çalışmasında bütün kasîdeleri muhteva ve şekil bakımından detaylı incelemiştir (Sezer 1980: 133 vd.).

2. Diyarbakırlı Mehmed Said Paşa (ö. 1308/1892)'nın Hayatı ve Eserleri[4]:

2.1. Hayatı:

Adı Mehmed Said olan Dîvân Efendisizâde Mehmed Saîd, Diyarbakırlı Mehmed Saîd Paşa diye tanınmaktadır. Tarihçi, devlet adamı ve şâir Said Paşa, 1248/1832'de Diyarbakır'da doğmuştur (İnal 2002: IV/2059; Erdoğan 2004: 7).

Divan Efendisizâde Diyarbakırlı Süleyman Nazif Efendi'nin (ö. 1832) oğludur. Henüz dokuz aylıkken (Gür 1992: 9) babasını kaybetmiş olan Said Paşa, birçok âlim ve sanatkâr yetiştirmiş bir aileye mensuptur. Süleyman Nazîf (ö. 1927) ile şâir Fâik Âlî Ozansoy'un (ö. 1950) babası, Mûnis Fâik Ozansoy'un (ö. 1975) da dedesidir (Erdoğan 2004: 7). Süleyman Nazif ve Fâik Âlî Ozansoy'un bildirdiklerine göre aileden birçok şâir, yazar ve mütefekkir yetişmiştir. XVI. yy.ın meşhur hurûfî şâiri Seyyid Nesimî (ö. 820/1417 ?); şâir ve kâtip İsmail Fâmî Efendi (ö.

[4] Bu bölüm hazırlanırken öncelikle, Said Paşa'nın en yakınında bulunanlardan (oğlu Süleyman Nazif gibi) bilgi alarak biyografisini oluşturmuş olan İbnü'l-Emîn Mahmud Kemal İnal'ın *Son Asır Türk Şâirleri* adlı eserinden, Kenan Erdoğan tarafından hazırlanan *Diyarbakırlı Said Paşa Divanı*'ndan, Diyarbakırlı Said Paşa âilesiyle ilgili akademik çalışmalar yapan Selahattin Çitçi'nin özel kütüphanesindeki belgelerden faydalanılmış, eserlerin künyesi kaynakçada verilmiştir.

1693), Said Paşa'nın dedesi âlim ve şâir İbrahim Cehdî Efendi (ö. 1808), İbrahim Cehdî Efendi'nin oğlu, Said Paşa'nın babası, divan kâtibi Süleyman Nazîf Efendi, Said Paşa'nın oğlu, şâir ve nâsir Süleyman Nazif (1927), Süleyman Nazif'in küçük kardeşi devlet adamı ve şâir Fâik Âlî Ozansoy (ö. 1950), Fâik Âlî'nin oğlu, devlet adamı ve şâir Mûnis Fâik Ozansoy (ö. 1975) bunlardan bazılarıdır (Erdoğan 1999: 163–165). Ayrıca Said Paşa'nın soyu İslâm'ın dördüncü halîfesi olan Hz. Ali'ye (ö. 40/661) kadar uzanmaktadır.[5] Medreseden sonra 1849'da Diyarbakır Tahrîrat Kalemi'nde kâtipliğe başlamış (İnal 2002: IV/2059; Mehmed Süreyyâ 1996: 53), 1857'de Hâcegânlık rütbesini almıştır. 1861'de Vilâyet Tahrirat Başkitâbeti'ne atanmış (İnal 2002: IV/2059), 1868'de Vilâyet Mektupçusu, 1872'de Mirimiranlık rütbesiyle (İnal 2002: IV/2059) Elazığ Mutasarrıfı, 1874'te Maraş Mutasarrıfı olmuştur. Maraş Mutasarrıfı olduğunda Midhat Paşa'nın (ö. 1301/1884) yüce sadâretini tebriken bir şiir yazmıştır (İnal 2002: IV/2059–2060).

Oğlu Süleyman Nazif'in anlattığına göre Said Paşa, Maraş'ın "âb ü hevâsına ve şiddet-i burûdetine" alışamamış, doktor raporu alarak üst makâma takdim etmiştir. Bunun sonucunda sınıf ve rütbe terfi'iyle Musul Mutasarrıflığına Bâbıâlî tarafından tayin edilmiş ancak Mahmud Nedim Paşa'nın (ö. 1300/1883) engellemesiyle bu atama gerçekleşememiştir. Said Paşa da "11180 kuruş maaştan mahrumiyetle bî-maaş ve nevmîd" bir halde Diyarbakır'a dönmüştür (İnal 2002: IV/2060). Üç ay sonra 1876 senesinde Mardin Sancağı mutasarrıfı olmuştur (İnal 2002: IV/2060; Erdoğan 2004: 8). Ardından Muş nutasarrıflığı yapmış olan Said Paşa, 1878'de istifa etmiş ve Diyarbakır'a dönmüştür. Dersim ıslahı için görevlendirilmiş olan Müşir İzzet Paşa'nın yardımcılığına getirilmiş, dört ay sonra da Siirt ve 1879'da Mardin Mutasarrıflığına tayin edilmiştir. (İnal 2002: IV/2060) Said Paşa en son Siirt Mutasarrıflığı yapmış,

[5] Fâik Âlî'nin küçük oğlu Hayrettin Ozansoy'dan başlayıp Hz. Ali'ye kadar uzanan soy ağacını, Hayrettin Ozansoy'un kızı Ayşe Fâika Erkmenoğlu Hanımefendi'den Ankara'daki bir ziyaretlerinde Selahattin Çitçi alarak bizimle paylaşmıştır. Bu silsileyle ilgili olarak ayrıca bk.: Muhammet Gür, *Makale ve Mektuplarına Göre Süleyman Nazif*, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yeni Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı, İstanbul 1992, s. 4-5.

İstanbul'a döndükten sonra 1887'de Rumeli Beylerbeyi olmuştur (Mehmed Süreyyâ 1996: 53; İnal 2002: IV/2062; Erdoğan 2004: 8). Midhat Paşa'nın sadrazam olmasını tebrik eden bir kıt'asından dolayı onun himayesini görürken, aynı kıt'ada halefi sadrazam Mahmud Nedim Paşa'yı (ö. 1300/1883) tenkidinden dolayı daha sonra görevinden alınmıştır (Erdoğan 2004: 8). 1891'de Muş Mutasarrıflığını ikinci defa kabul etmiş, 19 ay Muş'ta kaldıktan sonra hastalanmıştır. Muş mutasarrıflığındayken rahatsızlanıp Mardin mutasarrıfı Enis Paşa'yla (ö. 1902'den sonra) yer değiştirerek üçüncü defa mutasarrıfı olduğu Mardin'e gitmiş ve 18 Teşrînisânî 1308/30 Kasım 1892'de Pazartesi günü (Mehmed Süreyyâ 1996: 53; İnal 2002: IV/2062) akciğer iltihabı ve şeker hastalığından vefat etmiştir (Bursalı Mehmet Tahir 1972: II/362; Erdoğan 2004: 9). Oğlu Süleyman Nazif babasının, "1831'de tevellüdle 1892 senesi kânûn-ı evvelinin birinci günü 61 yaşında" (Gür 1992: 9) vefat ettiğini söylemektedir. Otuz sene üst düzey memurluklarda bulunmasına rağmen 1882'de 800 lirayı aşkın senetli borcu; vefat ettiğinde de yalnızca on dört lirası bulunmaktaydı. Binek olarak kullandığı katırla bazı özel eşyasını satarak cenazesi kaldırılabilmiştir. (İnal 2002: IV/2062). Vefatından yirmi gün kadar evvel söylediği gazelin son beyti, onun karakterini ve hayat felsefesini yansıtması bakımından önemlidir:

Baş eğmemişim kimseye dünyâ içün asla
Dünyâda Saîd anın içün derd-i serim yok

(Erdoğan 2004: 83/G. XLVII)

Mezarı Mardin'de olup kitâbesinde oğlu Süleyman Nazif'in şiiri yazılıdır (Erdoğan 2004: 9).

Said Paşa kendini yetiştirmeye çalışan, bir talebe gibi sürekli eğitim alan biridir. İslamî ilimleri Diyarbakır'ın en muktedir âlimlerinden ders alarak tamamlamış, ilk defa Mardin Mutasarrıfı olduğunda Müderris Ahmed Hilmi Efendi'den (ö. 1916) ulûm-i riyâziyyeyi öğrenmiştir. Ayrıca kıraat ve hat ilimlerinde de söz sahibidir. Hatta 1866'da Diyarbakır'da bir papazdan Fransızca öğrenmeye başlamış, Fransızca yazılan eserlerden anlam çıkarabilecek dereceye ulaşmıştır (İnal 2002: IV/2062–2063).

Bursalı Mehmed Tahir (ö. 1344/1925), *"Müstakîm ol Hazret-i Allah utandırmaz seni"* nakaratlı manzûme-i ra'nâsı mükemmel bir ders-i ahlâkdır." demektedir (Bursalı Mehmet Tahir 1333: II/241). İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal (ö. 1957) bu manzumenin, Ziya Paşa'nın (ö. 1297/1880): *"İstikâmet mahz-ı cinnetdir bu mülk ü millete"* mısraını ihtiva eden ve ümitsizlik aşılayan manzumesine reddiye kabul edilebilir, demektedir (İnal 2002: IV/2064). Said Paşa'nın; fâzıl, müverrih, hakîm bir zât-ı âlî olduğunu söyler (Bursalı Mehmet Tahir 1333: II/241).

Mehmed Süreyya (ö. 1327/1909): "Ulûm-i âliyeye, inşâ ve kitabette yed-i tûlâ sahibi." olduğunu ifade eder (Mehmed Süreyyâ 1996: 53). Oğlu Süleyman Nazif, babasının eğlenmek maksadıyla şiirle uğraştığını, çoğunlukla matematikle meşgul olduğunu söyler. Faik Reşad Bey (ö. 1914), Said Paşa'nın şiirinin orta derecede ama hakîmâne olduğunu, şiirle pek az iştigal ettiğini, bu cihetle nesrinin nazmından daha kuvvetli olduğunu, ona "şâir" denilmesinden ziyade "münşî" denilmesinin daha doğru olacağını ifade eder (İnal 2002: IV/2063). Hatta "dedi" yerine "söyledi" gibi şiveyi muhalif sözler görülse de ömrünü Diyarbakır ve havalisinde geçirdiğinden bu kullanımların mazur görüleceğini ifade etmektedir (İnal 2002: IV/2063). İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal da Said Paşa'nın hemşehrisi olan Ali Emirî'nin (ö. 1924) onu metheden şiirini "kendine mahsus şive-i garib ile" yazdığını ifade ederek eserine almıştır (İnal 2002: IV/2063).

2.2. Eserleri[6]:

Said Paşa edebiyat, tarih, tıp, mantık ve matematik gibi birçok alanda eser vermiştir. Onun *Kasîde-i Bürde*'yi mensur ve manzum olarak tercümesinden başka, Ali Emîrî Nu. 210'daki yazmadan, Said Paşa'nın

[6] Bu bölüm hazırlanırken özellikle, Said Paşa'nın en yakınındaki kişilerden aldığı bilgilerle biyografisini hazırlayan İbnü'l-Emîn Mahmut Kemal İnal'ın Son *Asır Türk Şâirleri* adlı eserinden ve Said Paşa'nın eserleri hakkında araştırma yapan Kenan Erdoğan'ın *Diyarbakırlı Sa'îd Paşa Dîvânı* adlı çalışmasından faydalanılmıştır. Ayrıca ulaşılabilen eserlerin orijinal nüshaları ile bunlar hakkında yapılan çalışmalar incelenmiştir.

şiirlerinden seçmeler yapılarak 1871'de basılmış olan *Dîvânçe-i Eş'âr*'dan ve Arkeoloji Müzesi 102 numarada kayıtlı defterlerden hareketle Kenan Erdoğan tarafından hazırlanarak 2004 yılında basılmış bir *Dîvân*'ı bulunmaktadır. Manzum eserleri arasında, Hicrî IV. yy.ın sonlarında Gazneliler devrinde yaşayan Ebu'l-Feth el-Bustî'nin ahlakî öğütleri içeren 63 beyitlik Arapça kasîdesinin 45 beyitlik kısmının *fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilün* vezniyle Türkçe tercümesi olan *Unvânu'l-Hikem Tercümesi* adlı şiiri (Atalay 2005: 146–147) yer almaktadır. *Mîzânü'l-Edeb* ise Said Paşa'nın fesâhât, belâğât, me'ânî, beyân bedî' kavramlarını açıkladığı edebiyatla ilgili en önemli eserlerinden biridir. Divan şâirlerinden seçme beyitlerin yer aldığı *Encümen-i Şu'arâ (Mecmû'a-i Müntehabât)* adlı bir mecmuası da bulunmaktadır. Ayrıca Arap dili ve edebiyatı âlimi Ahmed b. Muhammed Meydânî'nin (ö. 518/1124) Arap atasözlerine dair en kapsamlı çalışması olan ve 6000'den fazla atasözünün ortaya çıkışı, kullanılışı ve anlamlarıyla ilgili bilgiler veren eseri, Said Paşa tarafından ihtisar edilerek *Nuhbetü'l-Emsâl* adıyla yayımlanmıştır (Tüccar 2004: XXIX/501–502). Said Paşa, "Methedilmeye ve aşağılanmaya layık ahlâkı, roman suretiyle beyan eden ahlâkın düzeltilmesine hizmet edecek hoş bir eser." diyerek tarif ettiği (Yavuz 2015: 7) *Tabsıratü'l-İnsân* adlı bir roman da kaleme almıştır. *Salnâme-i Vilâyet-i Diyarbekir*'in ikinci kısmını teşkil eden ve başlangıçtan Osmanlı fethine kadar Diyarbakır tarihçesinin özetlendiği *Diyârbekir Târîhi* ile *Mir'âtü'l-İber* adlı insanlığın yaratılışından başlayarak çeşitli olayların anlatıldığı ansiklopedik bir tarih kitabı (Erdoğan 2004: 16) da vardır. Antonin Bossut tarafından yazılan, Mehmed Zeki (ö.?) ve Said Paşa'nın ortaklaşa Türkçeye tercüme ettiği tıbba dâir *Mir'ât-ı Sıhhat*'i; İstanbul'da Asr Matbaası'nda 1315/1897–98 senesinde basılan mantık ilmine dâir *Hülâsa-i Mantık* adlı (Büyükcoşkun 1998: I/61–104) bir çalışması bulunmaktadır. Hesap ilmine dair 77 sayfa halinde yazılan ve 1288/1871–72 yılında İstanbul İbret Matbaası'nda basılmış *İlm-i Hesâb* (Erdoğan 2004: 16) adlı çalışması da eserleri arasındadır.

KASÎDE-İ BÜRDE'LERİN İNCELENMESİ

3. Bûsîrî'nin *Kasîde-i Bürde*'sini Yazma Sebebi ve Eserin Şifa İçin Okunması Meselesi:

3.1. Bûsîrî'nin *Kasîde-i Bürde*'yi Yazma Sebebi:

Kasîde-i Bürde'nin felç hastalığına iyi geldiği ve İmam Bûsîrî'nin eseri kaleme almasının da buna dayandırıldığı pek çok kaynakta anlatılmaktadır. Bûsîrî'nin eseri yazış nedeni incelenen eserlerde şöyle anlatılmaktadır: "Felç geçirip de bedenimin yarısını hareket ettiremeyecek hale gelmeden önce Hz. Peygamber'e birçok mehdiye yazmıştım. Felçliyken de bir kasîde yazmayı düşündüm ve "Bürde"yi yazdım. Onunla Allah'a iyileşmem için duâ ettim. Uyuduğum zaman rüyamda Hz. Peygamber'i gördüm. Mübarek eli ile alnımı sıvazladı ve hırkasını üzerime örttü. Uyandığımda felçten kurtulduğumu gördüm, kalkıp evden dışarı çıktım. Bundan kimseye bahsetmedim. Yolda rastladığım bir derviş bana: 'Hz. Peygamber'i methettiğin kasîdeyi bana vermeni istiyorum.' dedi. Ben de: 'Hangi kasîdeyi?' diye sordum. Bunun üzerine: 'Felçliyken yazdığın kasîdeyi istiyorum' dedi ve şöyle devam etti: 'Ben dün bu kasîdeyi Hz. Peygamber'in huzurunda okunurken işittim. Efendimiz o kadar beğenmişti ki sallanarak dinliyordu. Kasîdeyi okuyana hırkasını verdiğini gördüm.' dedi (Ahimeir 2004: 47–48).

Bir başka rivayette de kasîdenin yazılma sebebi, muhteva olarak aynı olmakla birlikte bazı farklılıklarla şöyledir: "İmam Bûsîrî, felç hastalığına yakalandığı bir sırada akşam yatarken rüyasında Hz. Muhammed'i görür. Hz. Muhammed ondan kendisi için yazdığı kasîdeyi okumasını ister. Bunun üzerine Bûsîrî: "Yâ Rasûlallâh, ben sizin için birçok kasîde yazdım, hangisini emredersiniz?" deyince Hz. Muhammed kasîdenin ilk beytini okuyarak isteğini belirtir. Hz. Muhammed kasîdeden duyduğu sevinci belli ederek hasta şâiri ödüllendirmek için hırkasını çıkarıp şâirin üstüne örter ve felçli kısmını sıvazlar. Bûsîrî heyecanla uyanır ve vücudunda felçten eser kalmadığını görür (Ahimeir 2004: 47; Keskinsoy 2011: 18–20; Gürkan 2011: 128–133).

3.2. *Kasîde-i Bürde*'nin Şifa İçin Okunması Meselesi:

Kasîde-i Bürde'nin pek çok fazîlet ve esrarından bahseden eserlerde, kasîdenin çeşitli hastalıklardan ve sıkıntılardan kurtulmak maksadıyla ne şekilde okunması gerektiği anlatılmaktadır (Hilmi 2013: 14–20). Ömer Faruk Hilmi, ayrıca her beytin fazilet ve esrarını da beyit açıklamalarında vermiştir.

Gaznevî (ö. 793/1390), Hz. Peygamber'i görebilmek için her gece kasîdeyi okuduğunu ama Hz. Peygamber'i rüyasında hiç göremediğini söyler. Bu durumu anlattığı mutasavvıflardan biri: "Belki de şartını yerine getirmiyorsun." deyince Gaznevî, şartı yerine getirdiğini söyleyerek kasîdeyi okumaya başlar. Mutasavvıf kişi itiraz eder ve Busirî'nin getirdiği salâtı getirmediğini ifade ederek salâtı söyler:

مولاي صلـي وسلـم دائمـاً أبـدا علـى حبيبـك خيـر الخلق كلهم[7]

Özellikle bu beytin seçilmesindeki hikmet şudur: Busirî rüyasında kasîdeyi Hz. Peygamber'e okumuş ve bu beytin birinci mısraına geldiğinde beyti tamamlayamamıştır. Hz. Peygamber'de beytin ikinci mısraını tamamlayarak bu şekilde okumasını söylemiştir (Ahimeir 2004: 47–48; Hilmi 2013: 18–19). Bu beyit, *Kasîde-i Bürde* metni içinde yer almamakta, sadece şifa maksatlı nasıl okunması gerektiğini anlatan eserlerde bulunmaktadır. *Kasîde-i Bürde*'nin şifâ amacıyla okunmasının şartlarını Mehmed Fevzi de (1318/1900) *Fethu'l-Verde Şerhu'l-Bürde* adlı eserinde anlatmıştır. Buna göre kasîdeden fayda bulmak için abdest almak, kıbleye dönmek, lafızları doğru okumak, ezberden okumak, anlamını bilerek okumak, ehlinden icazet almak, her beytin sonunda

مولاي صلـي وسلـم دائمـاً أبـدا علـى حبيبـك خيـر الخلق كلهم

beytini tekrarlamak icap eder (Gürkan 2013: 130). Ayrıca Mehmed Fevzî şerhinde, beyitlerin şifa için okunmasından veya kişinin üzerinde muska gibi taşınmasından bahsetmektedir.

---

[7] *"Mevlâye salli ve sellim dâimen ebedâ / 'Alâ habîbike hayri'l-halki küllihim"* Ey Mevlâ'm, yaratılmışların en hayırlısı olan habîbibin (Hz. Muhammed)'e daimâ salât ve selâm eyle.

Bu yaklaşımlara karşılık Bûsîrî'nin diğer eserlerinin hiçbirinde felç olduğuna dair bir bilginin bulunmadığı, felç hadisesinin kendisinden altmış yıl sonra vefat eden biyografi yazarı İbn Şâkir el-Kutubî (ö. 746/1363) tarafından ilk defa dile getirildiği ve diğer müelliflerin de Kutubî'den bu hadiseyi rivayet ettikleri söylenmektedir (Keskinsoy 2011: 20).

Gürkan, Mehmed Fevzî şerhine dâir çalışmasında şifâ meselesinin *Bürde* üzerinden diğer şerhlerde yer almasının arka planında, o dönemde İslam dünyasının Moğol istilasıyla oldukça yıpranmasının, olumsuz şartların hüküm sürdüğü bu dönemde insanların din, tasavvuf gibi değerlere sığınmasının ve din algısının özellikle hurafelerle ifrat ve tefrit sınırlarını aşarak çeşitli yorumlara konu edilmesinin olduğunu belirtir (Gürkan 2011: 128–129). Hatta Bûsîrî'nin kimi beyitlerinde, Hıristiyanların peygamberlerini överken aşırılığa düştüğü gibi Hz. Peygamber'i abartılı bir şekilde överek şirke düştüğünü söyleyen yazarlar da bulunmaktadır (Abdurrahman b. Hasan ?; 3-17). Buna karşılık Müctebâ Uğur, "Kasîde-i Bürde'ye Reddiye Kitapçığına Kısacık Reddiye" adlı bir makaleyle, *Kasîde-i Bürde'ye Reddiye* adlı kitaptaki kimi anlam çıkarımlarının yanlışlığını, metnin doğru anlaşılmamasından kaynaklanan hataları ilmî usullerle ortaya koymuştur (Uğur 1999: 5–20).

Bütün bu değerlendirmeler göstermektedir ki şifa maksatlı okunsun ya da okunmasın; kimilerince Hz. Peygamber'in abartılı övüldüğü düşünülerek eleştirilsin ya da eleştirilmesin Bûsîrî'nin şahsında anlatılanlar, ister hayal gücünün etkisiyle oluşturulmuş olsun ister olmasın *Bürde*, Müslüman toplumların hepsinde hem şiir gücü olarak hem de kendisine yüklenen anlamlarla farklı ve birçok eserde görülmeyen bir etki bırakmıştır.

4. *Kasîde-i Bürde*'yle İlgili Yapılmış Çalışmalar:

İslam coğrafyasının dört bir yanına yayılan Bûsîrî'nin *Kasîde-i Bürde*'si üzerine müellifi henüz hayattayken şerhler yazılmaya başlanmıştır (Bedava 2012: 24). *Kasîde-i Bürde*, birçok dilde tercümesi ve şerhi yapılmış bir eserdir. Kasîdenin Türkiye kütüphanelerindeki durumunun tam olarak tespiti ve Türk edebiyatına olan etkisinin ortaya konması oldukça çaplı bir ekip çalışmasını gerektirmektedir. Şu anki bilgiler ışığında Türk

edebiyatında *Kasîde-i Bürde*'ye yapılmış ilk manzum tercümenin, 857/1453 yılında Fatih devri âlim ve şâirlerinden olan Şeyh Abdurrahim Karahisârî (887 veya 897/1483 veya 1493?) tarafından yapılan tercüme olduğu söylenmektedir (Ertaylan 1960; Günaydın 1995: 87; Şahin 2001: 264). Bu bilgi şu an için doğru olmakla beraber, yazma eser kütüphanelerinde yapılacak detaylı bir inceleme sonucunda tashih edilebilir. *Kasîde-i Bürde*'nin tercüme ve şerhleriyle ilgili yapılan çalışmalarda, sayı ve müellifler ile ilgili görülen genel ifadeler de bunu göstermektedir. İsmail Hakkı Sezer, *Kasîde-i Bürde*'nin İslâmî edebiyata yansımasını incelediği çalışmasında eserin; şiirdeki, te'lifteki, bedîiyyattaki, tedrîsattaki ve halk tabakalarındaki tesirini müstakil başlıklar halinde incelemiş ve sadece esere yapılan tahmis, tesbi', ta'şir, taştîr, tazmîn, nazire, manzûm tercüme, bazı muhtelif çalışmalar, şerhler, haşiyeler, tercümeler, tahkikli basımlar vs. başlıkları altında o günün şartlarıyla Türkçeyle beraber çeşitli dillerde yapılmış toplam 425 eser tespit edebilmiştir (Sezer 1980: 206–260). Sadece Süleymaniye Kütüphanesi'nde yaptığımız bir inceleme neticesinde 500'den fazla *Kasîde-i Bürde* metnine ulaştığımız düşünüldüğünde, yapılacak detaylı bir incelemede, farklı müelliflere ait tercüme ve şerhlere ulaşılabileceği, sayının daha da artacağı muhakkaktır. Mahmud Kaya, İslam dünyasında *Kasîdetü'1-bürde* kadar meşhur olan ve çok okunan, üzerine şerh, haşiye, tahmis, tesdis, tesbiʿ, taştir ve nazireler yazılan bir başka kasîde olmadığını söylemekte ve İslam milletlerinin konuştuğu hemen hemen bütün dillere nazım ve nesir olarak eserin tercüme edildiğini; Grekçe, Latince, İtalyanca, Fransızca, İngilizce, Almanca, Afrika ve Güney Asya'daki mahalli dillere de çevrildiğini ifade etmektedir (Kaya 2001: XXIV/569). Eserin Urduca, Berberice ve Rumca çevirilerinin olduğu da söylenmektedir (Keskinsoy 2011: 22) Yusuf Turan Günaydın, *İbn-i Kemâl Edebî Kişiliği ve Kasîde-i Bürde Tercümesi* adlı yüksek lisans tezinde teze konu olan İbni Kemâl'in tercümesiyle beraber 20 manzum tercüme, 32 şerh, 8 tahmis tespit etmiştir (Günaydın 1995: 53–59). Ayrıca bu çalışmada Kazan Türkçesiyle yapılmış bir manzum tercümeden de bahsedilmektedir. Ebubekir Sıddık Şahin tarafından, *Kasîde-i Bürde'nin Türkçe Şerh ve Tercümeleri* adlı, 1997 senesinde hazırlanan yüksek lisans tezinde, çeşitli yazma eser kütüphanelerinde bulunan 17 mensûr, 3 manzûm şerh ile 23 manzûm tercüme ve 6 tahmîs incelenmiştir (Şahin 1997: 140). Şahin, Türkçe *Kasîde-i Bürde* şerh ve

tercümelerinin elbette bu kadar olmadığını, sınırlı çalışma alanı içinde bu kadarını görme ve inceleme imkânı bulduğunu ifade eder (Şahin 1997: 101). Haşim Keskinsoy, *Mekkî ve Nahîfî'nin Kasîde-i Bürde Tahmisleri (Tenkitli Metin-İnceleme)*, adlı yüksek lisans tezinde 29 Türkçe ve Arapça tahmis, 21 Türkçe tercüme ve şerh, 44 tane de Türk ve Arap şarihler tarafından yapılmış Arapça ve Farsça şerh tespit etmiştir (Keskinsoy 2011: 22–27).

5. Diyarbakırlı Mehmed Said Paşa'nın Tercümesi'nin Diğer Tercümeler İçindeki Yeri:

Kasîde-i Bürde'ye yapılan şerhlerin, manzum ve mensur tercümelerin sayısı hakkında birçok farklılığın olduğunu kütüphanelerde yaptığımız çalışmalardan ve yazılan inceleme eserlerinden hareketle belirtmiştik. Tarihî seyri içinde bakıldığında *Kasîde-i Bürde* şerhlerinin ve tercümelerinin muhteva bakımından üç farklı tarzda olduğu görülmektedir. İlk dönemlerde kısa ve veciz açıklamalarla yetinen şarihler daha sonra muhtevayı genişleterek orta hacimde şerhler yazmışlar, ardından çeşitli ihtiyaçlara teksif edilmiş şerhlere yönelmişlerdir.[8] Birinci gruptaki şarihler bazı gramer kâidelerini verip beytin anlamını özetleyecek muhtasar bilgiler vermişlerdir. Orta büyüklükteki şerhlerde ise kelimelerin gramer yapıları, lügat anlamları verilmiş, beytin geniş yorumu yapılmıştır. Son olarak da Mehmed Mekkî Efendi'nin (ö. 1212/ 1797) şerh ettiği tarzda yapılmış tafsilatlı şerhler gelmektedir (Şahin 1997:142–143). Şerhler, şârihlerin ilgi alanlarına göre ve müktesebâtına göre çeşitlilik arz etmektedir. Kimi şârihler gramere, kimisi belâğata, kimi tarihî bilgilere, bazıları da tasavvufî yöne ağırlık vermiştir (Gürkan 2011: 54). Meselâ Mehmet Mekkî Efendi'nin *Tevessül* adıyla bilinen şerhi, Türkçe *Kasîde-i Bürde* şerhlerinin en hacimlisi olarak bilinmekte olup özellikle beyitlerin gramer açısından incelenmesine ağırlık verilmiştir. Bazen gramer açıklamaları şerhin maksadını aşacak dereceye çıkabil-

[8] Ḳaṣīde-i Bürde'ye yapılan şerhlerin detaylı sınıflandırması için bk.: Nejdet Gürkan, *Mehmet Fevzî Efendi Fethu'l-Verde "Şerhu'l-Bürde" (inceleme-tahkikli metin)*, Arena Dijital, İstanbul 2011, s. 52-55.

mektedir. (Şahin 1997: 80–81). Abdurrahim Karahisârî'nin *Kasîde-i Râiyye* adıyla bilinen ve ilk manzum *Bürde* tercümesi olarak kabul edilen eserinde muhteva ve kelime kadrosu olarak metne bağlı kalmadığı görülmektedir. Musannifek (875/1470) de, ilk grup şerhlerine örnek olarak okuyucunun zorlanmadan, kolayca anlayabileceği tarzda bir şerh ortaya koymuş, ne okuyucuyu usandıracak kadar konuyu uzatmış ne de kasîdenin anlaşılmasını güçleştirecek kısalıkta izahtan kaçınmıştır (Bedeva 2012: 34–35). Ancak İbn Merzûk Tilimsanî'nin (842/1439) *İzhâru Sıdki'l-Mevedde fî Şerhi'l-Bürde* adlı eserinde kelimelerin uzun uzun tahlil edildiği, kasîdede geçen yerlerin ve şahısların detaylı bir şekilde açıklandığı görülmektedir (Ahimeir 2004: 67–73). Bu anlamda Tilimsanî'nin eseri üçüncü grup şerhler arasında yer almaktadır. Hafız Mehmed Ziyâüddin Türkzade (ö. 1311/1895'ten sonra) tarafından, son dönemde yazılmış *Gurretü'l-Münîre Şerh-i Kevakibi'l-Mudî'e Yahud Kasîde-i Bürde Şerhi* adlı eserde her beytin kelime kelime gramer yapısı ve anlamı hakkında bilgi verilmiş ardından "mahsûl-i ma'nâ-yı beyt" başlığıyla beytin şerhi yapılmıştır. 1327/1909–1910 senesinde Uhuvvet Matbaası'nda basılmış olan ve iç kapağında, Muhammed b. Halîl tarafından üç-dört asır evvel yazılmış olan bir eser olmalıdır, şeklinde açıklama bulunan bir başka şerhteki beyitlerin tercümesinde takip edilen usul, *Gurretü'l-Münîre*'ye benzer şekildedir. Eserde beyitte geçen her kelimenin gramer yapısı ve anlamı hakkında bilgi verilmiş ardından Said Paşa'nın bazı beyitlerde yaptığı gibi "ya'nî" diyerek beytin açıklamasına geçilmiştir. Ardından her beytin Farsça ve Türkçe manzum tercümesi verilmiştir. Said Paşa da *Kasîde-i Bürde*'yi Türkçe olarak nazm etmiş ama Farsça manzum tercümesini yapmamıştır. Selanik Mahkeme-i İstinâf Başkâtibi Osman Tevfîk tarafından 1300 senesinde bastırılan *Şerh-i Kasîde-i Bürde Tercüme-i Mücmeli* adlı eserde de beyitte geçen her kelimenin gramer yapısı ve anlamı hakkında bilgi verilmiş ardından "mahsûl-i beyt" başlığı altında beytin izahı yapılmıştır.

Said Paşa'nın gerek manzum gerekse mensur tercümesine bakıldığında, "Tercümenin Yapılmasının Sebepleri" bölümünde detaylı bir şekilde anlatıldığı gibi, muhtasar bir tercüme yapmayı hedeflediği, özellikle manzum tercümede, veznin el verdiği ölçüde beyti birebir yansıtmaya gayret ettiği, mensur tercümede ise şerhe doğru uzanan açıklama-

larını karalayarak beyti olduğu gibi yansıtmayı hedeflediği söylenebilir. Bu açıdan Said Paşa'nın, ilk grup tercümelere daha yakın, kısa ve veciz açıklamalarla yetinen şarihlerin metodunu takip ettiği görülmektedir. Son dönem kimi tercümelerle Said Paşa'nın tercümeleri arasındaki benzerlik, yukarıda yapılan izahlardan da anlaşılmaktadır. İlk örneklerinden günümüze kadar uzanan tercümelere bakıldığında *Kasîde-i Bürde* şerhlerinin, ait olduğu dönemin sosyal ve kültürel ihtiyaçlarına göre şekillendiği söylenebilir.

6. *Kasîde-i Bürde*'nin Şekil ve Muhteva Bakımından İncelenmesi:

6.1. Manzum Tercümenin Şekil Bakımından İncelenmesi:

6.1.1. Nazım Şekli

Kasîde nazım şekliyle yazılmış olan manzum tercüme 163 beyitten oluşmaktadır. *Kasîde-i Bürde*'yle ilgili yapılan çalışmalarda eser on bölüme ayrılmaktadır. Ahmed b. Muhammed b. Hacer el-Heytemî, *el-Umde fî Şerhi'l-Bürde* ve Ebü'l-fütûh Abdullâh Abdulkâdir Et-Telîdî *Şerḥü'l-Bürde* adlı eserinde 1-12. beyitleri "*el-faṣlü'l-evvelü fi'l-ġazeli ve şekva'l-ġarami*" aşktan şikâyet edilen birinci bölüm; 13-28. beyitleri "*el-faṣlü'ş-şānī fi't-taḥẕīri min hevā'i'n-nefsi*" nefsin arzularına karşı uyarılan ikinci bölüm; 29-58. beyitleri "*el-faṣlü'ş-şālişü fī medḥi'n-Nebiyyi ṣallallāhu ʿaleyhi ve selem*" Nebî'nin -salât ve selâm onun ve âlinin üzerine olsun- mehdine dâir üçüncü bölüm; 59-71. beyitleri "*el-faṣlu'r-rābiʿu fī mevlidihī ʿaleyhi efḍalü'ṣ-ṣalāti ve's-selām*" Hz. Peygamber'in -salât ve selâmın en makbul olanı onun üzerine olsun- doğumu hakkındaki dördüncü bölüm; 72-87. beyitleri "*el-faṣlu'l-ḫāmisü fī muʿcizātihī ṣallallāhu ʿaleyhi ve ālihī ve sellem*" Hz. Peygamber'in -salât ve selâm onun ve âlinin üzerine olsun- mucizeleriyle ilgili beşinci bölüm; 88-104. beyitleri "*el-faṣlü's-sādisü fī şerefi'l-Ḳur'āni'l-Kerīmi ve medḥihī*" Kur'ân-ı Kerîm'in övülmesiyle ilgili altıncı bölüm; 105-117. beyitleri "*el-faṣlü's-sābiʿu fī İsrā'ihī ve Miʿrācihī ṣallallāhu ʿaleyhi ve ālihī ve sellem* " Hz. Peygamber'in -salât ve selâm onun ve âlinin üzerine olsun- İsrâ ve Mi'râc'ıyla ilgili altıncı bölüm; 118-139. beyitleri "*el-faṣlü's-şāminü fī cihādi'n-Nebiyyi ṣallallāhu ʿaleyhi ve ālihī ve sellem*"

Nebî'nin -salât ve selâm onun ve âlinin üzerine olsun- cihâdıyla ilgili yedinci bölüm; 140-151. beyitler "*el-faṣlü't-tāsiʿu fi't-tevessüli bi'n-Nebiyyi ṣallallāhu ʿaleyhi ve ālihī ve sellem*" Nebî'ye -salât ve selâm onun ve âlinin üzerine olsun- tevessülle ilgili dokuzuncu bölüm; 152-160. beyitleri "*el-faṣlü'l-ʿāşirü fi'l-münācāti ve ʿarḍi'l-ḥacāt*" Allah'a arzuların dile getirildiği ve günahlardan dolayı yalvarıldığı onuncu bölüm olarak adlandırmaktadır (Buzeyne 1994: 19-31; Heytemî 2003: 93-106; Telîdî 2009: 324). Böylece on bölüm halinde ele alınan kasîde, klasik Arap kasîde tarzında olduğu gibi sevgiliye özlem temasının işlendiği nesib bölümüyle başlar, daha sonra nefisten şikâyet, Hz. Peygamber'e övgü, onun doğumu, mucizeleri, Kur'an'ın fazileti, Mi'rac mucizesi, cihadın önemi, nedamet, ümit, dua ve niyaz bölümlerinden oluşur (Kaya 2001: XXIV/568; Karaçorlu 2013: 10).

6.1.2. Beyit Sayısı:

Bûsîrî'nin *Kasîde-i Bürde*'sinin beyit sayısıyla ilgili bazı karışıklılar bulunmaktadır. Eserin 160 beyitten oluştuğuyla ilgili (Kaya 2001: XXIV/568; Kaya 2001: 12; Heytemî 2003: 105–106; Telîdî 2009: 324; Hulv 2009: 222–239) kaynaklar hemfikir olmasına rağmen esere, sonradan bazı beyitler eklendiği düşünülmektedir. Said Paşa'nın tercümesinde bulunan aşağıdaki 160. beyit, adı geçen kaynaklarda bulunmamaktadır:

وَالْآلِ وَالصَّحْبِ ثُمَّ التَّابِعِيَن لَهُمْ أَهْلُ التُّقَى وَالنُّقَا وَالحِلْمِ وَالْكَرَمِ[9]

Tesbit edilebildiği kadarıyla bu beyit, Osmanlı Türkçesiyle yapılan tercüme ve şerhlerin hemen hemen hepsinde mevcuttur (Karaçorlu 2013: 233–235; Harman 1977: 154; Ertaylan 1960: 10; Mehmed Mekkî 1300: 455; el-Harpûtî 1298: 223; Osman Tevfik 1300: 178; Hasan Fehmi 1330: 424; Mehmed b. Halîl 1327: 135). Bu eserler incelendiğinde kasîdenin son bölümü olan duâ bölümüne bazı beyitlerin eklendiği dikkati çekmektedir. Duâ bölümüne kadar kasîdenin beyitleri görülebilen nüshaların

[9] "(Hz. Peygamber'in) takvâ ehli, temiz, hilim ve kerem (sahibi olan) Ehl-i Beyt'ine, sahabelere, sonra tabiîne (salât ve selâm olsun)."

hepsinde aynı sayıda ve sıradadır. Farklı beyit sayılarına sahip nüshaların olmasının başında rivayet probleminin geldiğini belirten Gürkan, geç dönem şiiri olmakla birlikte *Kasîde-i Bürde*'nin de sözlü geleneğin getirdiği bu problemden kurtulamadığını belirtmektedir (Gürkan 2011: 52–53) Said Paşa'nın tercümesindeki 160. beyit de kasîdeye sonradan eklenen beyitler içinde yer almaktadır.

Heytemî: "Bazı salih kimseler şu beyitleri eklemişlerdir." diyerek kasîdeye yedi beyit daha yazmış, bu beyitleri tahkik çalışmasının dışında tutmuş, böylece 167 beyit nakletmiştir (Heytemî 2003: 106). Muhammed Buzeyne, Arap edebiyatında *Kasîde-i Bürde*'ye yazılan bir takım nazîreleri topladığı kitabında kasîdenin beyit sayısını 167 olarak vermekte ve bazı kimselerin bu sayıyı 170'i aşkın olarak tespit ettiğini belirtmektedir (Buzeyne 1994: 31). İbn Âşûr'un eserini özetleyip çeşitli eklemeler yaparak yayımlayan Ömer Abdullâh Kâmil, *el-Belsemü'l-Merih min Şifâi'l-Kalbi'l-Cerih* adlı eserinde kasîdenin beyit sayısını 171 olarak vermekte ve kasîdeyi şerh etmektedir (Ömer Abdullah Kâmil 2004: 169). Tilimsânî'nin eserini iki cilt halinde tahkîkli (edisyon kritik) olarak yayımlayan Muhammed Felâk, beyit sayısını 173 olarak vermektedir (Muhammed Felâk 2011 II/617–622). Hatta çeşitli kaynaklarda *Kasîde-i Bürde*'nin beyit sayısı 182'ye kadar çıkmaktadır (Gürkan 2011: 51). Bu durum, *Kasîde-i Bürde*'nin Bûsîrî tarafından 160 beyit halinde yazıldığını ama sonradan, çok sevilen bu kasîdeye, Hz. Peygamber'in teveccühüne mazhar olmak isteyen ve Bûsîrî'nin kazandığı payeye ulaşma arzusu içinde olan bir takım şâirler tarafından eklemeler yapıldığını düşündürmektedir.

Said Paşa'nın mensur tercümesi ile manzum tercümesi arasında, beyitlerin sayısında ve sıralamasında farklılık bulunmaktadır. Mensur tercüme 161 beyit, manzum tercüme ise 163 beyittir. İlk 132 beyti Said Paşa, hem manzum hem de mensur tercümede aynı sırayla tercüme etmiştir. Ancak manzum tercümedeki 133. ve 157. beyitler mensur tercümede ve Arapça metinde bulunmamaktadır. Ayrıca manzum tercümedeki 159. beyit mensur tercümedeki 161. beytin; 160. beyit 159. beytin; 161. beyit de 160. beytin tercümesine karşılık gelmektedir.

6.1.3. Vezin

Bûsîrî *Kasîde-i Bürde*'sini basit bahrinde *müstefʿilün fâʿilün müstefʿilün fâʿilün* vezniyle[10] yazmıştır. Said Paşa'nın manzum tercümesi ise aruzun muzârî bahrinden *mefʿûlü fâʿilâtü mefâʿîlü fâʿilün* vezniyle yazılmıştır. Manzum tercümede en çok karşılaştığımız aruz kusuru imâle-i maksûredir. Şâir özellikle bu kusuru dikkate almamıştır. Bazı örnekleri şöyledir:

*gel**di*** (1), ***ṭa**ġı* (5), *çek**di*** (7), ***i**le* (6), *sa**ña*** (27), *añla**dı*** (60)

İmâle-i memdûde aruzda kusur sayılmamakta bilakis şiirdeki ahengi sağlamak için tercih edilmektedir. Said Paşa eserinde imâle-i memdûde yapmıştır. Bazı örnekleri şöyledir:

ḫayr (86), *ikṣār* (98), *ṣırāṭ* (102), *maḳām*(111), *ḫāṣ* (111), *ḥarb* (117)

Divan şiirinde bir kusur olarak görülen zihafı Said Paşa, nadiren de olsa yapmıştır:

ḫūn**-ālūde* (1), *müsta**ḳīm (27), *sa**ḳīm*** (67)

Vasl-ı ayn yoluyla bazı kelimelerin okunuşunda vezin gereği tasarruf yapılmıştır:

nʾola (48–97), *veʾy* (106)

Vezin gereği kimi yerlerde"-di" görülen geçmiş zaman eki, idi şeklinde yazılmıştır:

olmaz idi (5), *dirilür idi* (46)

Vezin gereği "-iken" zaman zarfı eki bazen -ken şeklinde kelimeye bitişik yazılmıştır:

olurken (31), *yetīmken* (138)

"ya" kelimesi veznin gerektirdiği şekilde uzun ünlüyle ya da kısa ünlüyle yazılmıştır:

Yā maḥv u ***yā*** ḫılāf-ı diyānetle müttehem (19/2), Ḳurʾān ṣırāṭdır ***ya*** terāzūdur ʿadlde (102/1)

[10] Veznin farklı kullanımları ve tasarrufları ile ilgili detaylı bilgi için bk.: Abdurrahman Özdemir, "Aruz İlmi", *İslâm Medeniyetinde Dil İlimleri Tarih ve Problemler (editör: İsmail Güler)*, İSAM Yayınları, İstanbul 2015, s. 358.

6.1.4. Kafiye ve Redifler

Kasîde-i Bürde incelendiğinde mücerred kâfiyenin kullanıldığı görülmektedir:

*ele**m**-ġa**m*** (3–4), *se**m**-saḳa**m*** (21–22)

Cinâs-ı nâkıs bir yerde görülmektedir:

*ne**hem**-**hem*** (17–18)

Said Paşa, Arapça beyitlerdeki kâfiye kelimelerinin aynısını 46 beyitte kullanmıştır. Bu beyitler şunlardır: 1-6-8-11-13-14-17-23-25-29-32-35-40-41-44-45-59-60-68-72-75-83-84-87-88-89-90-91-92-94-95-97-98-101-106-109-110-112-114-117-136-141-143-145-146-147.

88. beyitte ikinci mısra'da yer alan: "Dağın üzerindeki ateş gibi" manasındaki kısmı da aynen Türkçe tercümeye almıştır:

Ol Ḥażret'iñ bedīhī *ke-nārin ʿalā ʿalem* : ظُهُورَ نَارِ الْقِرَى لَيْلاً عَلَى عَلَمِ

112. beytin ikinci mısraında da benzer bir durum söz konusudur:

Mümtāz ḳıldı ẕātıñı ke'l-*müfredi'l-ʿalem*: نُوِدِيتَ بِالرَّفْعِ مِثْلَ الْمُفْرِدِ الْعَلَمِ

119. beytin ikinci mısraında da durum aynıdır:

Aʿdā ṭaḳıldı rumḥa ke-*laḥmin ʿalā veḍam* : تىَّ كَوْا بِالْقَنَا لَحْمًا عَلَى وَضَمِ

6.1.5. Mensur ve Manzum Tercümenin İmlâ özellikleri:

Makaleye konu olan metin, 28 Muharrem 1301 (28 Kasım 1883) tarihinde bitirilmiştir. Metin, 19.yy. Osmanlı Türkçesinin dil özelliklerini barındırmaktadır.[11] Özellikle düzlük-yuvarlaklık, kalınlık-incelik uyumunda ve eklerin yazımında son dönem Osmanlı Türkçesinin imlâsı esas alınmış, bazı istisnaî durumlarda müellifin tercihi metne yansı-

[11] 19. yy. Osmanlı Türkçesi dil özellikleriyle ilgili detaylı bilgi için bk.: Ahmet Cevdet Paşa, *Tertîb-i Cedîd Kavâid-i Osmâniyye*, (Haz.) Esra Karabacak, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 2007; Tâhir Ken'ân, *Kavâid-i Lisân-ı Türkî,* (Haz.) Leylâ Karahan-Ülkü Gürsoy, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 2004; Ahmet Cevdet Paşa, *Kavâid-i Osmâniyye*, (Haz.) Nevzat Özkan, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 2000; Ahmet Cevdet Paşa, *Medhal-i Kavâ'id*, (Haz.) Nevzat Özkan, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 2000.

tılmıştır. Metin oluşturulurken noktalama işaretleri kullanılmış, cümle başları ve özel isimler büyük harfle yazılmıştır. Hz. Muhammed'le ilgili sıfatların, önünde ya da ardında isim olsun ya da olmasın, büyük harfle yazılması tercih edilmiştir.

6.2. Eserin Muhteva Bakımından İncelenmesi:

6.2.1. Eserin İsmi:

Ka'b b. Züheyr'in eseri, Hz. Peygamber'in "Bürde" adı verilen ve günümüzde Topkapı Sarayı Müzesi'nde korunan hırkasını Ka'b'ın kasîdesini çok beğendiği için ona hediye etmesi sebebiyle, *Kaṣīdetü'l-Bürde* olarak adlandırılmıştır (Demirayak 2001: XXIV/566–568; Hilmi 2013: 7). Bûsîrî'nin, *Kasîde-i Bürde* olarak meşhûr olan kasîdesinin asıl adı ise *el-Kevākibü'd-Dürriyye fī Medḥi Ḫayri'l-Beriyye*'dir. Kafiye harfi mîm olduğu için *el-Kasîdetü'l-mīmiyye*, şâirin hastalığından kurtulmasına vesîle olduğu için de *Kasîdetü'l-Bürde* diye meşhur olmuştur. Ka'b b. Züheyr'in kasîdesi de aynı adla anıldığından karışıklığa meydan vermemek için Bûsîrî'nin eseri Osmanlı muhitinde *Kasîdetü'l-Bürʾe (el-Kasîdetü'l-Bürʾiyye)* şeklinde anılmışsa da literatürde *Kasîdetü'l-Bürde (Kasîde-i Bürde)* diye tanınmaktadır (Kaya 2001: XXIV/568–569). Bürde, yünden bir çeşit aba ve hırka, bürʾe ise hastalıktan iyiliğe yüz tutma anlamlarına gelmektedir (Keskinsoy 2011: 18). Eserin *Kasîdetü'l-Bürʾe* diye anılmasının sebebi, eseri okuyanların hastalıklardan berî olacağı, böylece şifâ bulacağı inancından kaynaklanabilir (Hilmi 2013: 12).

Diyarbakırlı Mehmed Said Paşa mensur tercümesine *[ed-]Dürretü'l-Muḍīʾe fī Tercemeti Ḳaṣīdeti'l-Bürde* ismini koymuş, manzum tercümesinin başına ise *Terceme-i Manẓūme* yazmıştır.

6.2.2. Tercümenin Yapılmasının Sebepleri:

Said Paşa manzum eserinin başında, birçok kıymetli kişinin *Kasîde-i Bürde*'de bulunan nükteleri, istiâre ve kinâyeleri açıklamak için şerhler yazdıklarını, kendisinin de "anıldıkça güzel kokuların yayıldığı" Hz. Peygamber'i, onun şefaatini umarak anmak istediğini belirtir. Bu sebeple de muhtasar bir tercüme kaleme aldığını söyler. Mensur tercümesinin başında da: "Ḫulāṣa-i maḳṣad Ḥabīb-i Ḥażret-i ʿAllām ʿaleyhi'ṣ-ṣalātü

ve’s-selām Efendimiz’iñ naʿt-ı risālet-penāhīlerine ḫıdmet vesīlesiyle şefāʿat-i ʿuẓmālarını niyāz oldığından…” diyerek amacının Hz. Peygamber’in şefaatine kavuşmak olduğunu açıkça ifade etmektedir. Müellifin *Kasîde-i Bürde*’ye karşı özel bir ilgi duyduğu söylenebilir. Zira Said Paşa, makalenin konusu olan mensur ve manzum tercümeyi yapmadan önce 1259/1843 senesinde *Kasîde-i Bürde*’yi tahmis etmiştir (Sak 2013: 523–559). Müellif, *Kasîde-i Bürde*’nin tamamını kapsamayan tahmisinin Hz. Peygamber tarafından makbul görülmesi ümidini taşıdığını ifade eder. Böylece Said Paşa’nın, gerek mensur ve manzum tercümesini gerekse tahmisini, Hz. Peygamber’in şefaatine kavuşmayı arzulayarak yazdığı görülmektedir.

6.2.3. Mensur ve Manzum Tercümede Takip Edilen Yöntem:

Said Paşa’nın tercümesi, kendisinin de belirttiği gibi muhtasar bir tercümedir. Tercümede sade bir anlatım yolu tercih etmiş olan müellif, beyitlerin anlamını birebir vermeye gayret sarf etmiştir. Elimizdeki nüsha müellif hattı olduğundan Said Paşa’nın ne gibi tasarruflarda bulunduğu da açıkça görülmektedir.

Said Paşa, özel ismin-terimin geçtiği her yerde, ismin-terimin açıklamasını tercümeden sonra bir alt satıra geçerek vermiştir. Mesela, 1. Beyitte geçen *Ẕī-Selem* kelimesini Beytü’l-Harem’de bir yer; 7. beyitte geçen *ʿAnem* kelimesini de bir ḳırmızı ağaç yāḫud baḳamdır, şeklinde izah etmiştir.

Müellif birçok yerde, anlamın doğru verilmesini sağlayacak, ifadeyi tamamlayıcı kısa izahları, kelimeden ya da ifadeden sonra parantez içinde yapmıştır. 66. beyitte: “Küffār kör ve ṣaġır oldılar da müjdecileriñ iʿlān itdikleri (bunca beşāretler) ve (ḳorḳudıcılarıñ) seyf-i taḫvīf ile iblāġ itdikleri lemʿalar (anlar ṭarafından) ne işidildi ne de görüldi.” şeklinde yapılan tecümede, Arapça beyitte yer almayan *bunca beşâretler-korkuducuların-anlar tarafından* ifadeleri tercümeye parantez içinde eklenmiştir.

Said Paşa, tercümedeki bazı tercihlerini değiştirmiştir. Geniş denebilecek izahların, açıklamaların üzerlerini çizerek ya da karalayarak satırın üstüne ya da sayfa kenarına, tercümesinin son şeklini yazmıştır. Bu tercihlere bakıldığında müellifin, şerh seviyesinde değerlendirilebilecek

uzun açıklamaları tercüme metninin içinde yapmaktan vazgeçtiği, sadece beytin birebir anlamını vermeye çalıştığı, gerekli gördüğü yerlerde - özellikle özel isimlerin ve terimlerin açıklanması ve anlam bütünlüğünün sağlanması için- izahlar yaptığı görülmektedir. 69. beytin tercümesinde müellif: "Ol vaḳte ḳadar ki **(birbiri üzerine binerek göge ṭoġrı çıḳarken şehāblarıñ suḳūṭı cihetiyle)** münhezim olan şeyṭānlardan her birisi digeriniñ izine tābiʿ oldığı ḥālde ṭarīḳ-i semādan **(zemīne ṭoġrı)** iʿrāż ve firār itdi." demektedir. Müellif, parantez içinde ve bold olarak verilen kısımların üzerini çizmiş, bu bölümleri tercümesinden çıkarmıştır. Bu kısımlara bakıldığında Arapça metinde, *birbiri üzerine binerek göge ṭoġrı çıḳarken şehāblarıñ suḳūṭı cihetiyle* ve *zemīne ṭoġrı* ifadelerinin olmadığı görülmektedir. Bu makalede, yazmada üzeri çizilen ve tercümeye alınmayan kısımlar, Said Paşa'nın tercüme konusundaki düşüncelerini, tercihlerini okuyucuya yansıtacağı düşünülerek dipnotlara alınmıştır.

Diyarbakırlı Said Paşa, şerh seviyesinde değerlendirilebilecek uzun açıklamaları tercüme metninin içinde yapmamıştır. Anlaşılmasında güçlük çekilebilecek, detaylı izaha muhtaç bazı beyitlerde muhtasar tercümenin ardından, "yaʿnī" kelimesiyle başlayarak beytin anlamını detaylandırmıştır. Mesela 76. beytin tercümesi şu şekilde yapılmıştır: "Ve cümle-i muʿcizātdandır ki maġaranıñ cemʿ itdigi ḫayr u keremden ʿibāret idi. Küffār-ı Ḳureyş'den her birisiniñ gözi ol Ḥażret'i görmekden kör oldı. **Yaʿnī** Ḫayrü'l-Beriyye olan Ḥażret-i Peyġamber ʿaleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām Efendimiz ekrem ve efḍal-i ümmet Ḥażret-i Ebī Bekr raḍıyallāhu teʿālā ʿanh efendimizle berāber Mekke'den Medīne'ye hicret buyurırken ḳurb-ı Mekke'de vāḳiʿ cebel-i Ṣevr'de bulunan maġaraya dāḫil oldıḳlarından ol Ḥażret'i taḥarrī iden küffār kör oldılar da göremediler." *Yaʿnī* kelimesine kadar Said Paşa, metnin birebir tercümesini yapmaya çalışmıştır. Sonrasında da tercümeyi daha anlaşılır kılmak için Hz. Peygamber'in Hz. Ebubekir'le Mekke'den Medine'ye hicretleri esnasında, Sevr mağarasında yaşadıkları olayı hatırlatarak Kureyşli kâfirlerin durumunu izah etmiştir. Bu şekilde Said Paşa, 12 farklı beyitte *yaʿnī* kelimesinin ardından izahlarda bulunmuştur.

Said Paşa, *Kasîde-i Bürde*'yi nazmen tercüme etmeyi istediğini, ama eserdeki nüktelerin ve kulağa hoş gelen akıcı söyleyişin harfi harfine ve manzum olarak tercümesine söyleyiş gücünün yetmeyeceğini, bu

nedenle de maksadı bozmayacak şekilde mefhumunu tercüme etmeye çalıştığını 18a'da manzum tercümenin başında şöyle belirtmektedir: "Kasîde-i Bürde'niñ teberrüken naẓm ile de tercemesi murād olunmuş ise de nikāt ve elfāẓ-ı cezīlesiniñ ḥarfiyyen ve naẓmen tercemesinde iḳtidār-ı ʿācizānemiñ kāfī olmaması cihetiyle maḳāṣıdı ifāte itmeyecek derecede mefāhīm-i şerīfesiniñ aḫẕına diḳḳatle terceme idildi."

Buna göre manzum tercümede Said Paşa, veznin sunduğu kısıtlı alanda, olabildiğince birebir tercümeye yapmaya çalışmış, beytin vermek istediği anlamı bozmamaya elinden geldiğince gayret etmiştir. "Harfiyen" tercümeden ziyade "makâsıdı" ifade etmeyi amaçlamıştır. Manzum tercümeye bakıldığında müellifin, sanatlı bir dil kullanmaktan ziyade beytin anlamını yansıtmaya dikkat ettiği, bazen orijinal metinde kullanılan kimi kelimeleri tercüme etmediği, beytin genel anlamını ortaya koymaya çalıştığı görülmektedir. Mesela 46. beytin manzum tercümesine bakıldığında "عِظَمًا *büyüklük*" kelimesi dışında bütün ifadelerin tercümeye alınmaya gayret edildiği görülmektedir. Yaklaşık olarak Said Paşa tarafından verilen karşılıklar şöyledir:

لَوْ نَاسَبَتْ قَدْرَهُ آيَاتُهُ عِظَمًا أَحْيَا اسْمُهُ حِينَ يُدْعَى دَارِسَ الرِّمَمِ

Ḳadriyle muʿcizātınıñ olsa tenāsübi
İsmi ile duʿāda dirilür idi rimem

لَوْ نَاسَبَتْ: olsa tenāsübi [عِظَمًا] قَدْرَهُ آيَاتُهُ : ḳadriyle muʿcizātınıñ …

أَحْيَا اسْمُهُ حِينَ يُدْعَى: ismi ile duʿāda dirilür idi دَارِسَ الرِّمَمِ: rimem

104. beytin manzum ve mensur tercümesini müellif birebir yapmaya çalışmıştır. Mensur tercümede vezin zarureti olmadığından kelimelerin tam karşılıklarının verilmeye çalışıldığı, manzum tercümede ise kelimelerde bazı ek tasarruflarının yapıldığı görülmektedir. Orijinal ifadenin karşısındaki italik yazılar manzum tercümeden, bold yazılar ise mensur tercümeden alıntıdır:

مِنْ رَمَدٍ: *ʿİlletlenürse/* **aġrıdan nāşī;** الْعَيْنُ: *ʿayn/* **göz;** قَدْ تُنْكِرُ **:** *münkir olur/* **Baʿżen inkār ider;** ضَوْءَ الشَّمْسِ : *nūr-ı şemsi/* **güneşiñ żiyāsını** مِنْ سَقَمٍ : *Maʿlūl olursa/* **ʿilletden ötüri;** الفَمُ : *fem/***aġız** طَعْمَ المَاءِ : *taʿm-ı mā/* **ṣuyuñ ṭaʿmını**

7. Yazmanın Tavsifi

Kasîde-i Bürde, İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi 145 numarada kayıtlıdır. Eser Diyarbakırlı Mehmed Said Paşa'nın Arkeoloji Müzesi'ne bağışlanan müsvedde defterlerinden birinde yer almaktadır. Müellif hattıyla kaleme alınmış olan eserin varaklarında, birçok yerde karalamalar yapılmış, kâğıdın kenarlarına ya da defterin farklı yerlerine tercümenin son şekli verilmiştir. Eser mavi renkli, kabartmalı karton kapaklı, kenarları koyu bordo meşin ciltle kaplı, 26×12 cm. ebatlarında, filigranlı, açık kahverengi varaklıdır. Toplam 187 varak olmasına rağmen sadece 23 varağında yazı bulunmaktadır. Diğer varaklar boştur. *Kasîde-i Bürde* tercümesi 6^{b}-22^{a} arasında yer almakta, diğer bölümlerde de Said Paşa'ya ait şiirler bulunmaktadır.

SONUÇ

a. Diyarbakırlı Mehmet Said Paşa'ya âit olduğu bilinen; ama bugüne kadar günyüzüne çıkarılmamış olan *Kasîde-i Bürde*'nin mensur ve manzum tercümesi transkribe edilerek şekil ve muhteva bakımından incelenmiştir.

b. *Kasîde-i Bürde*'nin Türk edebiyatındaki yeri ve önemi, tarihî seyri içindeki durumuyla beraber ortaya konulmuştur.

c. Bûsîrî'nin eserini, geçirdiği felç hastalığından sonra Hz. Peygamber'den şefaat umarak yazdığı ve sonunda hastalıktan kurtulduğu rivayet edilmektedir. Bu bilginin doğru olmadığı yönünde birtakım tarihsel yaklaşımlar olduğu tespit edilmiş, her iki görüş de incelenmiştir.

d. *Kasîde-i Bürde*'nin şifâ maksatlı okumalarında, kasîde metninde olmayan bir beytin, kasîdede yazılı her beytin ardından tekrar edilmesi gerektiğine dair bir inanışın olduğu görülmüştür.

e. *Kasîde-i Bürde*'nin Türk-İslâm edebiyatı içinde, hakkında en fazla tercüme ve şerh yazılan kasîde olduğu, mevcut bilgiler ışığında görülmüştür.

f. Said Paşa'nın mensur ve manzum tercümesinin, diğer *Kasîde-i Bürde* tercümeleriyle mukayesesi yapılmış, Said paşa'nın tercümesinin,

ilk dönem tercümelerinde görülen tarzda, kısa ve öz izahlara dayalı bir yapısı olduğu anlaşılmıştır.

g. İlk örneklerinden günümüze kadar uzanan *Kasîde-i Bürde* tercümelerine bakıldığında Said Paşa'nın tercümesini, ait olduğu dönemin sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını gözeterek yaptığı anlaşılmıştır.

h. *Kasîde-i Bürde*'nin beyit sayısıyla ilgili bir karışıklığın olduğu, kasîdenin ilk örneklerinden hareketle yapılan tahkikli çalışmalarda 160 beyit olan eserin sonraki dönemlerde 182 beyte kadar çıktığı, bunun da Hz. Peygamber'den şefaat uman şairler tarafından gerçekleştirildiği tespit edilmiştir.

METİN

[6ᵇ]

[ED-]DÜRRETÜ'L-MUḌĪ'E FĪ TERCEMETİ ḲAṢĪDETİ'L-BÜRDE

Bismillāhirraḥmānirraḥīm

Elḥamdülillāhi Rabbi'l-ʿālemīn. Ve'ṣ-ṣalātü ve's-selāmü ʿalā nebbiyyihī Muḥammed[in] ve ālihī ve ṣaḥbihī ecmaʿīn. İmām Muḥammed el-Būṣīrī ḳuddise sırruhu'l-ʿazīz ḥażretleriniñ Ḳaṣīde-i Bürde deyü meşhūr olan manẓūme-i celīleleri ki mezāyā-yı şevḳ-āmīzinde münderic nikāt ve istiʿārāt ve kināyātı tavżīḥ içün eslāf-ı kirām raḥimehumullāh ṭaraflarından müteʿaddid şurūḥ-ı şerīfe yazılmış ise de *hüve'l-miskü mā-kerrertehū yeteḍavveʿu*[12] medlūlınca Ḥabīb-i Kibriyā ʿaleyhi ve ʿalā ālihī ve aṣḥābihī etemmü'ṣ-ṣalevāt ve ezke'ṭ-taḥāyā Efendimiz Ḥażretleriniñ şefāʿat-i ʿuẓmālarına vesīle-i nā'iliyyet olmaḳ maḳṣadıyla bu terceme-i muḫtaṣarayı yazdım. İnsān nisyāndan ḫālī olmaz. Ḫaṭā ve ḳuṣūrdan münezzeh ẕātü'l-Vehbiyyet, ṣıfāt-ı Kibriyā'dır. Tercememiziñ ḫaṭī'ātıyla berāber ḳabūl-i ʿālī-i risālet-penāhīye maẓhar olması rūḥ-ı pāk-i Ḥażret-i Peyġamberīden tażarruʿ olunur. Ve mina'llāhi't-tevfīḳ. Ve hüve'l-hādī ilā aḥseni'ṭ-ṭarīḳ. Saʿīd

---

[12] Bu mısraʿ Mihyâr ed-Deylemî'nin bir kasîdesinin 7. beytinden nâkıs iktibastır. Kasîdenin tamamı için bk.: Ebü'l-Hüseyin Ebü'l-Hasan Mihyar b. Merzeveyh ed-Deylemi el-Bağdadi, *Dîvânu Mihyâr ed-Deylemî*, Cilt: II, s. 174.

Divanda *hüve'l-miskü* ifadesi farklı olarak *mine'ṭ-ṭayyibi* şeklinde geçmektedir. Beytin tamamı ve günümüz Türkçesi şöyledir:

هُوَ المِسْكُ مَا كَرَّرْتَهُ يَتَضَوَّعُ أَعِدْ ذِكْرَ نعمانٍ أَعِدْ إنَّ ذِكْرَهُ

"Hele gel, Ebu Hanife'yi (Numan b. Sabit) anlat biraz bize. Zira misk gibidir onu anmak. Anıldıkça güzel kokular yayar çevresine."

Terceme-i Ḳaṣīde

1. أَمِنْ تَذَكُّرِ جِيرَانٍ بِذِي سَلَمٍ مَزَجْتَ دَمْعًا جَرَى مِنْ مُقْلَةٍ بِدَمِ

(Ey ʿāşıḳ) gözden aḳan gözyaşını ḳan ile ḳarışdırdıñ. (Böyle aġlayışıñ) Ẕī-Selem'deki ḳomşuları ḫāṭıra getürdigiñden midir? (Ẕī-Selem) beyne'l-Ḥaremeyn bir mevżiʿdir.

2. أَمْ هَبَّتِ الرِّيحُ مِنْ تِلْقَاءِ كَاظِمَةٍ وَأَوْمَضَ البَرْقُ فِي الظَّلْمَاءِ مِنْ إِضَمِ

Yāḥud Kāẓıme cānibinden havā esdi veyā İḍam'dan ḳaranlıḳda şimşek çaḳdı da andan mıdır? **[7ª]** (Kāẓıme) Medīne-i Münevvere'dir. (İḍam) Medīne-i Münevvere'de bir ṭaġıñ ismidir.

3. فَمَا لِعَيْنَيْكَ إِنْ قُلْتَ اكْفُفَا هَمَتَا وَمَا لِقَلْبِكَ إِنْ قُلْتَ اسْتَفِقْ يَهِمِ

Gözleriñe ne oldı ki, "Aġlamaḳdan memnūʿ olıñız!" diseñ yaş dökerler. Ve ḳalbiñe ne oldı ki, "Ayıl!" diseñ müteḥayyir olur.

4. أَيَحْسَبُ الصَّبُّ أَنَّ الحُبَّ مُنْكَتِمٌ مَا بَيْنَ مُنْسَجِمٍ مِنْهُ وَمُضْطَرِمِ

ʿĀşıḳ ẓan ider ki ʿışḳ -kendinden ḫarıl ḫarıl dökilen gözyaşları ve ḳalbinde ʿalevlenen ʿışḳ āteşi arasında- gizlenicidir.

5. لَوْلاَ الْهَوَى لَمْ تُرِقْ دَمْعًا عَلَى طَلَلٍ وَلاَ أَرِقْتَ لِذِكْرِ الْبَانِ وَالْعَلَمِ

ʿAşḳ olmasa idi ḫarābe üzerine gözyaşını dökmez idiñ. Ve sögüt aġacıyla ṭaġı ḫāṭıra getürüp gözleriñden yaş aḳıtmaz idiñ.[13]

6. فَكَيْفَ تُنْكِرُ حُبًّا بَعْدَمَا شَهِدَتْ بِهِ عَلَيْكَ عُدُولُ الدَّمْعِ وَالسَّقَمِ

Gözyaşı ve ḫastelik, üzeriñe şehādet-i ʿādile itdikden ṣoñra ʿışḳı naṣıl inkār ideyorsun?[14]

---

[13] Aşağıda parantez içinde ve koyu yazıyla verilen ifadelerin üzeri yazma eserde çizili olduğundan bu ifadeler asıl metne alınmamış, dipnotlarda gösterilmiştir. Üzeri çizilen ifadelerle tercüme şu şekildedir: **(Eyʿāşıḳ)** ʿAşḳ olmasa idi **(cānānıñ diyārındaki)** ḫarābe üzerine gözyaşını dökmez idiñ. Ve **(cānānıñ bir vaḳit seyrāngāhı olan)** sögüt aġacıyla ṭaġı ḫāṭıra getürüp gözleriñden yaş aḳıtmaz idiñ.

[14] Aşağıda parantez içinde ve koyu yazıyla verilen ifadelerin üzeri yazma eserde çizili olduğundan bu ifadeler asıl metne alınmamış, dipnotlarda gösterilmiştir. Üzeri çizilen ifadelerle tercüme şu şekildedir: Gözyaşı ve ḫastelik ʿışḳ **(iki şāhid-i**

7. وَأَثْبَتَ الوَجْدُ خَطَّيْ عَبْرَةٍ وَضَنىً مِثْلَ الْبَهَارِ عَلَى خَدَّيْكَ وَالْعَنَمِ

Ve ḥüzn yanaḳlarıñ üzerine (ḳan ile maḫlūṭ) baḳam gibi ḳırmızı gözyaşı ḫaṭṭını ve maraż, ṣarı gül gibi (ṣarılıḳ) ḫaṭṭını iṯbāt eyledi.

(Bahār) ṣarı güle dinilür. (ʿAnem) bir ḳırmızı aġaç yāḫud baḳamdır.

8. نَعَمْ سَرَى طَيْفُ مَنْ أَهْوَى فَأَرَّقَنِي وَالْحُبُّ يَعْتَرِضُ اللَّذَّاتِ بِالْأَلَمِ

[7ᵇ] Evet ʿāşıḳı oldıġım cānānıñ ḫayāli gice geldi. Beni uyḫudan uyandırdı. Ḥālbuki ʿışḳ leẕẕātları kederle helāk ider.

9. يَا لاَئِمِي فِي الْهَوَى الْعُذْرِيِّ مَعْذِرَةً مِنِّي إِلَيْكَ وَلَوْ أَنْصَفْتَ لَمْ تَلُمِ

Ey beni ʿışḳ-ı müfriṭ içinde levm iden kimse! Eger inṣāf itseñ benden saña olan maʿẕereti ḳabūl ile beni levm itmezsin.[15]

10. عَدَتْكَ حَالِي لاَ سِرِّي بِمُسْتَتِرٍ عَنِ الْوُشَاةِ وَلاَ دَائِي بِمُنْحَسِمِ

Benim ḥālim seni tecāvüz eyledi. Benim sırrım ġammāzlardan mestūr ve derdim münḳaṭiʿ degildir.[16]

11. مَحَضْتَنِي النُّصْحَ لكِنْ لَسْتُ أَسْمَعُهُ إِنَّ المُحِبَّ عَنِ الْعُذَّالِ فِي صَمَمِ

Naṣīḥati sen baña ḥālişāne eylediñ lākin o naṣīḥati ben işidir olmadım. Muḥaḳḳaḳdır ki ʿāşıḳ levm idenlerden ṣaġırlıḳdadır.

12. إِنِّي اتَّهَمْتُ نَصِيحَ الشَّيْبِ فِي عَذَلِي وَالشَّيْبُ أَبْعَدُ فِي نُصْحٍ عَنِ التُّهَمِ

ʿādil olmaḳ üzere) üzeriñe şehādet-i ʿādile itdikden ṣoñra ʿışḳı naṣıl inkār ideyorsun.

[15] Aşağıda parantez içinde ve koyu yazıyla verilen ifadelerin üzeri yazma eserde çizili olduğundan bu ifadeler asıl metne alınmamış, dipnotlarda gösterilmiştir. Üzeri çizilen ifadelerle tercüme şu şekildedir: Ey beni ʿışḳ-ı müfriṭ içinde **(görüp de)** levm iden kimse! Eger inṣāf itseñ benden saña olan maʿẕereti ḳabūl ile beni levm itmezsin.

[16] Aşağıda parantez içinde ve koyu yazıyla verilen ifadelerin üzeri yazma eserde çizili olduğundan bu ifadeler asıl metne alınmamış, dipnotlarda gösterilmiştir. Üzeri çizilen ifadelerle tercüme şu şekildedir: **(Ey lā'im)** Benim ḥālim seni tecāvüz eyledi **(Başḳalarınıñ da maʿlūmı oldı)**. Benim sırrım ġammāzlardan mestūr ve derdim münḳaṭiʿ degildir.

Pīrlik nāṣiḥini beni levminde ithām eyledim. Ḥālbuki şeyb-i pīrlik naṣīḥatde töhmetlerden pek baʿīddir.[17]

13. فَإِنَّ أَمَّارَتِي بِالسُّوءِ مَا اتَّعَظَتْ مِنْ جَهْلِهَا بِنَذِيرِ الشَّيْبِ وَالْهَرَمِ

Benim alçaḳ nefsim cehlinden nāṣī fenālığı sebebiyle iḫtiyārlıḳ ve sālḫūrdeliginiñ ḳorḳutmasıyla naṣīḥati ḳabūl itmedi.

14. وَلاَ أَعَدَّتْ مِنَ الْفِعْلِ الْجَمِيلِ قِرَى ضَيْفٍ أَلَمَّ بِرَأْسِي غَيْرَ مُحْتَشَمِ

Ve nefs-i emmārem fiʿl-i cemīleden zād ḥāżırlamadı. Müsāfir muḥterem olmadığı ḥālde başıma ḳondı.[18] **[8a]**

15. لَوْ كُنْتُ أَعْلَمُ أَنِّي مَا أُوَقِّرُهُ كَتَمْتُ سِرًّا بَدَالِي مِنْهُ بِالكَتَمِ

Eger ben o müsāfire iḫtirām itmeyecegimi bilür olsa idim andan bāña yüz gösteren sırrı ketem[19] itmekle ketm ider idim. Yaʿnī iḫtiyārlıġa lāyıḳ olan tevbe ve aʿmāl-i ṣāliḥaya mürāʿāt itmeyecegimi bilmiş olsa idim ṣaç ve ṣaḳalımı ḳına ile boyar ve iḫtiyārlığımı ketm ider idim.

16. مَنْ لِي بِرَدِّ جِمَاحٍ مِنْ غَوَايَتِهَا كَمَا يُرَدُّ جِمَاحُ الخَيْلِ بِاللُّجُمِ

Kimdir ki benim serkeş nefsimi azġınlığından döndürür. Nitekim serkeş at gem ile döndürilür.

17. فَلاَ تَرُمْ بِالمَعَاصِي كَسْرَ شَهْوَتِهَا إِنَّ الطَّعَامَ يُقَوِّي شَهْوَةَ النَّهِمِ

Meʿāṣī ile nefsiñ şehvetini ḳırmaġı isteme! Muḥaḳḳaḳdır ki ṭaʿām, ekūl olan kimseniñ iştihāsına ḳuvvet virür.

---

[17] Aşağıda parantez içinde ve koyu yazıyla verilen ifadelerin üzeri yazma eserde çizili olduğundan bu ifadeler asıl metne alınmamış, dipnotlarda gösterilmiştir. Üzeri çizilen ifadelerle tercüme şu şekildedir: **(Ṣaç ṣaḳalı aġaran kimseye şeyḫūḫetden büyük nāṣiḥ yoġ iken ben nāṣiḥ şeybini)** pīrlik nāṣiḥini beni levminde ithām eyledim. Ḥālbuki şeyb-i pīrlik naṣīḥatde töhmetlerden pek baʿīddir.

[18] Aşağıda parantez içinde ve koyu yazıyla verilen ifadelerin üzeri yazma eserde çizili olduğundan bu ifadeler asıl metne alınmamış, dipnotlarda gösterilmiştir. Üzeri çizilen ifadelerle tercüme şu şekildedir: Ve nefs-i emmārem fiʿl-i cemīleden zād ḥāżırlamadı. Müsāfir **(olan iḫtiyārlıḳ ve ṣaç ṣaḳal aġarmaḳ ʿalāmeti)** muḥterem olmadığı ḥālde başıma ḳondı.

[19] Ketem, siyaha çalan koyu kırmızı renkte, kendisiyle kına yapılan bir bitkidir. Detaylı bilgi için bk.: Mütercim Âsım Efendi, *Burhân-ı Katı*, Haz. Mürsel Öztürk, Derya Örs, s. 809 [Vesme maddesi], TDK Yay., Ankara 2000.

وَالنَّفْسُ كَالطِّفْلِ إِنْ تُهْمِلْهُ شَبَّ عَلَى حُبِّ الرَّضَاعِ وَإِنْ تَفْطِمْهُ يَنْفَطِمِ **18.**

Ve nefs çocuḳ gibidir. Eger anı ḥāline bıraġır iseñ şebāblıḳ zamānına ḳadar süd emmegi sevmek üzere bulunur. Ve eger südden keser iseñ kesilür.

فَاصْرِفْ هَوَاهَا وَحَاذِرْ أَنْ تُوَلِّيَهُ إِنَّ الهَوَى مَا تَوَلَّى يُصْمِ أَوْ يَصِمِ **19.**

Ḥāl böyle oldıġını bildiñ ise nefsiñ hevāsını menʿ eyle. Ve hevā-yı nefsi üzeriñe vālī ḳılmaḳdan ḥaẕer üzere ol. Muḥaḳḳaḳdır ki hevā-yı nefs vālī olur ise seni ya helāk yāḫud maʿyūb ider.

وَرَاعِهَا وَهِيَ فِي الْأَعْمَالِ سَائِمَةٌ وَإِنْ هِيَ اسْتَحْلَتِ الْمَرْعَى فَلاَ تُسِمِ **20.**

Ve nefs işleyecegi işlerde başıboş ḥayvān (gibi)dir. Sen ḥıfẓ u ḥırāsetle anı otar. Ve eger otlaḳ yerini ṭatlı bulur ise otarma. **[8b]**

كَمْ حَسَّنَتْ لَذَّةً لِلْمَرْءِ قَاتِلَةً مِنْ حَيْثُ لَمْ يَدْرِ اِنَّ السَّمَّ فِي الدَّسَمِ **21.**

Nefs çoḳ kerre öldürici şeyleri leẕẕetce insāna güzel gösterir. Ḥālbuki insān ṭaʿām içinde zehr oldıġını bilmez de bilmedigi ecilden anı yer.

وَاخْشَ الدَّسَائِسَ مِنْ جُوعٍ وَمِنْ شَبَعٍ فَرُبَّ مَخْمَصَةٍ شَرٌّ مِنَ التُّخَمِ **22.**

Nefsiñ açlıḳ ve ṭoḳlıġından ḥāṣıl olan desīselerden ḳorḳ. Zīrā çoḳ açlıḳ, tuḫmelerden ziyāde şerdir.

وَاسْتَفْرِغِ الدَّمْعَ مِنْ عَيْنٍ قَدِ امْتَلَأَتْ مِنَ المَحَارِمِ وَالْزَمْ حِمْيَةَ النَّدَمِ **23.**

Ḥarām şey'lerden ṭolmış olan gözden gözyaşını döküp ifrāġ eyle. Ve nedāmet perhīzini iltizām it.

وَخَالِفِ النَّفْسَ وَالشَّيْطَانَ وَاعْصِهِمَا وَإِنْ هُمَا مَحَضَاكَ النُّصْحَ فَاتَّهِمِ **24.**

Ve nefs ile şeyṭāna muḫālefet ve ʿıṣyān eyle. Ve anlar her ne ḳadar naṣīḥatlerini ḫāliṣ bile gösterirlerse de sen anları müttehem ḳıl.

وَلاَ تُطِعْ مِنْهُمَا خَصْمًا وَلاَ حَكَمًا فَأَنْتَ تَعْرِفُ كَيْدَ الخَصْمِ وَالحَكَمِ **25.**

Nefs ile şeyṭāndan hangi birisi aʿmālce ḫaṣm ve digeri ḥakem olur ise sen anlarıñ hīçbirisine iṭāʿat itme. Ḥālbuki sen öyle ḫaṣmıñ ve ḥākimiñ mekrini bilürsin.[20]

26. اَسْتَغْفِرُ اللَّهَ مِنْ قَوْلٍ بِلاَ عَمَلٍ لَقَدْ نَسَبْتُ بِهِ نَسْلاً لِذِي عُقُمِ

ʿAmelsiz olan sözden ötüri Cenāb-ı Ḥaḳ'dan maġfiret ṭaleb iderim. Ben o söz ile veledi olmayana veled nisbet eyledim. Yaʿnī kendimde ḥüsn-i ʿamel yoġ iken başḳasına naṣīḥat eyledim.

27. أَمَرْتُكَ الخَيْرَ لكِنْ مَا ائْتَمَرْتُ بِهِ وَمَا اسْتَقَمْتُ فَمَا قَوْلِي لَكَ اسْتَقِمِ

Ḫayr işlemegi saña emr eyledim. Lākin ol emr-i bi'l-ḫayra ben imtiṣāl itmedim. Ve ben müstaḳīm olmadığım ḥālde saña müstaḳīm ol dimekligim ne dimek olayor? **[9ᵃ]**

28. وَلاَ تَزَوَّدْتُ قَبْلَ المَوْتِ نَافِلَةً وَلَمْ أُصَلِّ سِوَى فَرْضٍ وَلَمْ أَصُمِ

Ve ölmezden muḳaddem nāfileyi zād-ı āḫıret ittiḫāẕ itmedim. Ve farż namāzdan başḳa namāz ḳılmadım. Ve farż orucdan māʿadā oruc ṭutmadım.

29. ظَلَمْتُ سُنَّةَ مَنْ أَحْيَا الظَّلاَمَ إِلَى أَنْ اِشْتَكَتْ قَدَمَاهُ الضُّرَّ مِنْ وَرَمِ

Bir Ẕāt-ı ʿĀlī-ḳadrıñ sünnetini terk itdim ki mübārek ayaḳları veremden ḥāṣıl olan ıżṭırābdan şikāyet idinceye degin giceyi iḥyā buyurur idi.[21]

30. تَحْتَ الحِجَارَةِ كَشْحًا مُتْرَفَ الْأَدَمِ وَشَدَّ مِنْ سَغَبٍ أَحْشَاءَهُ وَطَوَى

[20] Aşağıda parantez içinde ve koyu yazıyla verilen ifadelerin üzeri yazma eserde çizili olduğundan bu ifadeler asıl metne alınmamış, dipnotlarda gösterilmiştir. Üzeri çizilen ifadelerle tercüme şu şekildedir: Nefs ile şeyṭāndan hangi birisi aʿmālce ḫaṣm ve digeri ḥakem olur ise sen anlarıñ hīçbirisine iṭāʿat itme. Ḥālbuki **(herkesiñ ḳalbi aʿmāliñ güzelini ve fenālıġını insāna bildirecegine naẓarᵃⁿ)** sen öyle ḫaṣmıñ ve ḥākimiñ mekrini bilürsin.

[21] Aşağıda parantez içinde ve koyu yazıyla verilen ifadelerin üzeri yazma eserde çizili olduğundan bu ifadeler asıl metne alınmamış, dipnotlarda gösterilmiştir. Üzeri çizilen ifadelerle tercüme şu şekildedir: Bir ẕāt-ı ʿālī-ḳadrıñ sünnetini terk itdim ki mübārek ayaḳları veremden ḥāṣıl olan ıżṭırābdan şikāyet idinceye degin giceyi **(ʿibādetle)** iḥyā buyurır idi.

Ve (bir Ẕāt-ı Celīlü'l-ḳadriñ sünnetini terk itdim ki ḳurb-ı İlāhīye nā'il olmaḳ şevḳiyle) açlıġı iḫtiyārdan (açlıḳ zaḥmetini taḫfīf içün) emʿā'-ı şerīfelerini bağlar ve cildi yumuşaḳ bögürlerini ṭaş altına düşürürler idi.

31. عَنْ نَفْسِهِ فَأَرَاهَا أَيَّمَا شَمَمِ وَرَاوَدَتْهُ الْجِبَالُ الشُّمُّ مِنْ ذَهَبِ

Ve altundan yüksek ṭaġlar ol Ẕāt-ı ʿĀlī-ḳadrdan meyl ve iltifāt ṭaleb eylediler. Der-ʿakab istiġnāsını cibāle irā'e buyurdı.

32. إِنَّ الضَّرُورَةَ لاَ تَعْدُو عَلَى الْعِصَمِ وَأَكَّدَتْ زُهْدَهُ فِيهَا ضَرُورَتُهُ

Ve żarūretleri (ṣābit iken) cibāl-i ẕeheb ḥaḳḳında zühdlerini te'kīd eyledi. Muḥaḳḳaḳdır ki żarūret maʿṣūm olan Ẕāt üzerine ġalebe idemez.

33. وَكَيْفَ تَدْعُو إِلَى الدُّنْيَا ضَرُورَةُ مَنْ لَوْلاَهُ لَمْ تُخْرَجِ الدُّنْيَا مِنَ الْعَدَمِ

Bir Ẕāt-ı Celīlü'l-ḳadr ki eger vücūd-ı ʿālīleri mevcūd olmasa idi dünyā ʿademden çıḳmaz idi. Ol Ẕāt-ı ʿālīye żarūret naṣıl dünyāya raġbet itdirir?

34. مُحَمَّدٌ سَيِّدُ الكَوْنَيْنِ وَالثَّقَلَيْنِ وَالْفَرِيقَيْنِ مِنْ عُرْبٍ وَمِنْ عَجَمِ

Ol Ẕāt-ı Mekārim-i Āyāt dünyā ve āḫıretiñ ve ins ve cinniñ ve ʿArab'dan ve ʿAcem'den olan iki ṭā'ifeniñ seyyidi Ḥażret-i Muḥammed Muṣṭafā ṣallallāhu ʿaleyhi ve selem ve ʿalā ālihī ve aṣḥābihī Efendimiz'dir. **[9b]**

35. نَبِيُّنَا الْآمِرُ النَّاهِي فَلاَ أَحَدٌ أَبَرَّ فِي قَوْلِ لاَ مِنْهُ وَلاَ نَعَمِ

Ol Seyyidü'l-kevneyn āmir ve nāhī olan Peyġamberimiz Efendimiz'dir ki (min ṭarafillāh) nehy ve emr eyledigi sözde andan ziyāde ṣādıḳ kimse yoḳdur.

36. هُوَ الحَبِيبُ الَّذِي تُرْجَى شَفَاعَتُهُ لِكُلِّ هَوْلٍ مِنَ الأَهْوَالِ مُقْتَحِمِ

Ol Nebiyy-i Muḫterem bir maḥbūb-ı İlāhīdir ki ḳorḳu virici şey'lerden her bir hevl ki anlara beliyyeler dāḫil olıcıdır o şey'leriñ cümlesi içün ol Maḥbūb-ı İlāhī'niñ şefāʿati ricā olunur.

37. دَعَا إِلَى اللَّهِ فَالْمُسْتَمْسِكُونَ بِهِ مُسْتَمْسِكُونَ بِحَبْلٍ غَيْرِ مُنْفَصِمِ

Ol Nebiyy-i Muḫterem ḫalḳı iṭāʿat-i Ḥaḳḳa daʿvet buyurdı. O Ẕāt'ıñ dāmenine teşebbüṣ idenler bir ḥabl-i metīne teşebbüṣ idicilerdir ki ol ḥabl-i metīn ḳırılıcı degildir.

38. فَاقَ النَبِيِّينَ فِي خَلْقٍ وَفِي خُلُقٍ وَلَمْ يُدَانُوهُ فِي عِلْمٍ وَلاَ كَرَمِ

Ol Mefḫar-i Enbiyā ḥaḳ ṣūretde ve ḥasen sīretde cemīʿ enbiyāya fāʾiḳ oldı. Ve ʿilmde ve keremde Enbiyāʾ-ı sāʾireniñ hīç birisi ol Ḥażretʾe ḳarīb olamadılar.

39. وَكُلُّهُمْ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ مُلْتَمِسٌ غَرْفًا مِنَ البَحْرِ أَوْ رَشْفًا مِنَ الدِّيَمِ

Ve Enbiyāʾ-ı kirāmıñ cemīʿisi Rasūl-i Kibriyāʾdan bir avuç ṣu yāḫud yaġmurlardan cürʿa iltimās idici (gibi)dirler.

40. وَوَاقِفُونَ لَدَيْهِ عِنْدَ حَدِّهِمِ مِنْ نُقْطَةِ الْعِلْمِ أَوْ مِنْ شَكْلَةِ الْحِكَمِ

Ve Enbiyāʾ-ı ʿiẓām ʿaleyhimü's-selām Ḥużūr-ı Risālet-penāhīde rütbelerince ṭurıcıdırlar. (Anlar Faḫr-ı ʿĀlem ṣallallāhu ʿaleyhi ve selem Efendimizʾe nisbetle rütbet[en]) ʿilmden noḳṭa yāḫud ḥikmetden ḥarekedirler.

41. فَهْوَ الَّذِي تَمَّ مَعْنَاهُ وَصُورَتُهُ ثُمَّ اصْطَفَاهُ حَبِيبًا بَارِئُ النَّسَمِ

(Evṣāf-ı celīle-i meẕkūre ile mevṣūf olan ẕāt-ı pāk-i Muḥammedī) Ol Ẕāt-ı ʿĀlīʾdir ki maʿnā-yı şerīfleri ve ṣūret-i ʿaliyyeleri ekmel olup Ḥażret-i Ḫālıḳıʾr-rūḥ şu ekmeliyyeti Ẕāt-ı Muḥāmmedīʾye iḥsān buyurdıḳdan ṣoñra ol Ḥażretʾi, ḥabībi olmaḳ üzere mümtāz buyurdılar.

42. مُنَزَّهٌ عَنْ شَرِيكٍ فِي مَحَاسِنِهِ فَجَوْهَرُ الْحُسْنِ فِيهِ غَيْرُ مُنْقَسِمِ

[10a] Meḥāsin-i ẕātiyyelerinde şerīkden münezzeh olup cevher-i ḥüsn ol Ḥażretʾde ḳābil-i ḳısmet degildir.

43. دَعْ مَا ادَّعَتْهُ النَّصَارَى فِي نَبِيِّهِمِ وَاحْكُمْ بِمَا شِئْتَ مَدْحًا فِيهِ وَاحْتَكِمِ

Naṣārānıñ kendi peyġamberleri ḥaḳḳında iddiʿā eyledikleri baḥṣi bıraḳ! (Yaʿnī ḥulūl ve ittiḥād gibi sözleri ḳalbe ve lisāna getürme) Ve ḥaḳḳ-ı ʿālīʾ-i Muḥammedīʾde (ṣıfāt-ı kemāl ve nuʿūt-ı celāl ve cemālden) murād eylediğiñ sözi bi-ṭarīḳi'l-medḥ (ol Ẕāt-ı ʿĀlī-ḳadre) ḥükm ve nisbet it.

44. وَانْسُبْ إِلَى ذَاتِهِ مَا شِئْتَ مِنْ شَرَفٍ وَانْسُبْ إِلَى قَدْرِهِ مَا شِئْتَ مِنْ عِظَمِ

Şerefden murād itdiğiñ şeyʾi Ẕāt-ı ʿĀlīʾlerine ve ʿaẓametden murād itdiğiñ şeyʾi Ḳadr-i Celīlʾlerine nisbet it.

45. فَإِنَّ فَضْلَ رَسُولِ اللَّهِ لَيْسَ لَهُ حَدٌّ فَيُعْرِبَ عَنْهُ نَاطِقٌ بِفَمِ

Muḥaḳḳaḳdır ki Rasūlullāh'ıñ faẕlı bir derecededir ki anıñ içün nihāyet yoḳdur ki nāṭıḳ-ı dehān ile andan ḫaber vire.

لَوْ نَاسَبَتْ قَدْرَهُ آيَاتُهُ عِظَمًا أَحْيَا اسْمُهُ حِينَ يُدْعَى دَارِسَ الرِّمَمِ **46.**

Eger ol Ḥaẕret'iñ muʿcizātı ʿaẓamet cihetiyle ḳadrine göre olsa idi İsm-i Şerīf'i ẕikr ile duʿā olundıġı vaḳit çürimiş göñülleri iḥyā ider idi.

لَمْ يَمْتَحِنَّا بِمَا تَعْيَ الْعُقُولُ بِهِ حِرْصًا عَلَيْنَا فَلَمْ نَرْتَبْ وَلَمْ نَهِمِ **47.**

Üzerimize farṭ-ı şevḳ ve raġbete binā'en ol bir şey' ile ki ʿaḳıllara ḳabūlde ʿāciz ola Faḫr-ı ʿĀlem Efendimiz anıñla bizi imtiḥān buyurmadı. Binā'en ʿālā ẕālik biz daḫı şek ve irtiyāb itmedik ve müteḥayyir olmadıḳ.[22]

أَعْيَ الْوَرَى فَهْمُ مَعْنَاهُ فَلَيْسَ يُرَى لِلْقُرْبِ وَالْبُعْدِ فِيهِ غَيْرُ مُنْفَحِمِ **48.**

Ḥaḳīḳat-i Muḥammediyye'yi fehm, ḫalḳı ʿāciz eyledi. Binā'en ʿalā ẕālik ḫalḳ yaḳın ve uzaḳ ol ḥaḳīḳatı idrākde ʿacz ve sükūt ḥālinden başḳa ṣūret görür olmadı.

كَالشَّمْسِ تَظْهَرُ لِلْعَيْنَيْنِ مِنْ بُعُدٍ صَغِيرَةً وَتُكِلُّ الطَّرْفَ مِنْ أَمَمِ **49.**

Faḫr-ı Kā'ināt Efendimiz güneş gibidir ki güneş uzaḳdan gözlere küçük görinür. Ḥālbuki yaḳından gözi ḳamaşdırır. **[10b]**

وَكَيْفَ يُدْرِكُ فِي الدُّنْيَا حَقِيقَتَهُ قَوْمٌ نِيَامٌ تَسَلَّوْا عَنْهُ بِالْحُلُمِ **50.**

Ve rütbe-i istiʿdādlarını rü'yāda görmekle andan tesliyet iden uyḫudaki ḳavm, ḥaḳīḳat-i Muḥammediyye'yi dünyāda naṣıl idrāk idebilür?

فَمَبْلَغُ العِلْمِ فِيهِ أَنَّهُ بَشَرٌ وَأَنَّهُ خَيْرُ خَلْقِ اللَّهِ كُلِّهِمِ **51.**

Ol Ḥażret ḥaḳḳında nāsıñ eñ ziyāde bilişleri, ol Ẕāt-ı ʿĀlī, insān ve maḫlūḳāt-ı Ḫudā'nıñ cümlesiniñ ḫayırlusı oldıġıdır.

---

[22] Aşağıda parantez içinde ve koyu yazıyla verilen ifadelerin üzeri yazma eserde çizili olduğundan bu ifadeler asıl metne alınmamış, dipnotlarda gösterilmiştir. Üzeri çizilen ifadelerle tercüme şu şekildedir: **(Bizim hidāyetimiz içün)** Üzerimize farṭ-ı şevḳ ve raġbete binā'en ol bir şey' ile ki ʿaḳıllara ḳabūlde ʿāciz ola faḫr-ı ʿālem efendimiz anıñla bizi imtiḥān buyurmadı. Binā'en ʿālā ẕālik biz daḫı şek ve irtiyāb itmedik ve müteḥayyir olmadıḳ.

52. وَكُلُّ آيٍ أَتَى الرُّسْلُ الْكِرَامُ بِهَا فَإِنَّمَا اتَّصَلَتْ مِنْ نُورِهِ بِهِمِ

Ve her muʿcizāt ki enbiyāʾ-ı kirām ol muʿcizāt ile geldi, enbiyāʾ-ı kirāma ol muʿcizātıñ vuṣūli ancaḳ nūr-ı Muḥammedī'dendir.

53. فَإِنَّهُ شَمْسُ فَضْلٍ هُمْ كَوَاكِبُهَا يُظْهِرْنَ أَنْوَارَهاَ لِلنَّاسِ فِي الظُّلَمِ

Zīrā ol Ḥażret şems-i faẕl ve enbiyāʾ-ı kirām ol şemsiñ yıldızları olup ol şemsiñ envārını ẓulümātda nās iẓhār iderler.

54. أَكْرِمْ بِخَلْقِ نَبِيٍّ زَانَهُ خُلُقٌ بِالحُسْنِ مُشْتَمِلٍ بِالبِشْرِ مُتَّسِمِ

Ḥażret-i Peyġamber'iñ mübārek heyʾet-i ṣūriyyeleri ne ʿāceb kerīmdir ki ol ḫulḳ-ı kerīmi aḫlāḳ-ı şerīfleri ḥüsn ile müştemil ve beşāşetle ʿalāmetlenmiş olmaḳ üzere zīnetlendirmişdir.[23]

55. كَالبَدْرِ فِي شَرَفٍ وَ الزَّهْرِ فِي تَرَفٍ[24] وَالبَحْرِ فِي كَرَمٍ وَالدَّهْرِ فِي هِمَمِ

Ol Ẕāt-ı Celīlü'l-ḳadr şerefde bedr ve tāzelikde çiçek ve keremde deryā ve himmetlerde dünyā gibidir.

56. كَأَنَّهُ وَهُوَ فَرْدٌ فِي جَلاَلَتِهِ فِي عَسْكَرٍ حِينَ تَلْقَاهُ وَفِي حَشَمِ

ʿAsker ve ḫıdem ve ḥaşem içinde aña mülāḳī oldıġıñ vaḳit ol Ḥażret naṣıl ise yalñızlıḳ ḥālinde ʿaẓametde öyledir.

57. كَأَنَّمَا اللُّؤْلُؤُ الْمَكْنُونُ فِي صَدَفٍ مِنْ مَعْدِنَيْ مَنْطِقٍ مِنْهُ وَمُبْتَسَمِ

---

[23] Aşağıda parantez içinde ve koyu yazıyla verilen ifadelerin üzeri yazma eserde çizili olduğundan bu ifadeler asıl metne alınmamış, dipnotlarda gösterilmiştir. Üzeri çizilen ifadelerle tercüme şu şekildedir: Ḥażret-i peyġamberiñ mübārek **(ḫulḳı yaʿnī)** heyʾet-i ṣūriyyeleri ne ʿāceb kerīmdir ki ol ḫulḳ-ı kerīmi aḫlāḳ-ı şerīfleri ḥüsn ile müştemil ve beşāşetle ʿalāmetlenmiş olmaḳ üzere zīnetlendirmişdir.

[24] Bu mısra aşağıdaki kaynaklarda şu şekildedir: وَ كَالزَّهْرِ فِي تَرَفٍ البَدْرِ فِي شَرَفٍ

İlgili kaynaklar için bk.: Ahmed b. Muhammed b. Hacer el-Heytemî, *el-Umde fî Şerhi'l-Bürde*, Dârü'l-fakîh, Birleşik Arap Emirlikleri 2003 [h. 1424], s. 298, Abidin Paşa, *Ḳaṣīde-i Bürde Tercümesi ve Şerhi*, (Haz.) Ömer Faruk Harman, Gençlik Basımevi, İstanbul 1977, s. 65.; Abidin Paşa, *Terceme ve Şerh-i Ḳaṣīde-i Bürde*, Mahmud Bey Matbaası 1307, s. 78; Ömer b. Ahmed el-Harpûtî, *'Asîdetü'ş-Şühde Şerhi Kasîdetü'l-Bürde*, Matba'a-i Âmire 1306, s.105.

Gūyā ṣadef içinde gizlenmiş incü, ol Ḥażret'iñ nuṭḳ ve ibtisāmı maʿdenlerinden ḫāric gibidir.[25]

58. لاَ طِيبَ يَعْدِلُ تُرْبًا ضَمَّ أَعْظُمَهُ طُوبىَ لِمُنْتَشِقٍ مِنْهُ وَمُلْتَثِمِ

Ol Ḥażret'iñ cesed-i mübārekini mess iden türāba, muʿādil olur ṭīb yoḳdur. Ḫayr u saʿādet ol ṭopraġı ḳoḳlayan ve anı taḳbīl iden içündür. **[11ª]**

59. أَبَانَ مَوْلِدُهُ عَنْ طِيبِ عُنْصُرِهِ يَا طِيبَ مُبْتَدَإٍ مِنْهُ وَمُخْتَتَمِ

Cenāb-ı Ḥaḳ ol Ḥażret'iñ zamān-ı vilādetini aṣl-ı kerīminiñ pāklıġından iẓhār buyurdı. Ey ʿuḳelā, velīniʿmet-i ümmet olan Faḫr-i ʿĀlem Efendimiz'den nümāyān olan ṭīb-i ibtidā ve intihāya baḳıñız!

60. يَوْمٌ تَفَرَّسَ فِيهِ الفُرْسُ أَنَّهُمُ قَدْ أُنْذِرُوا بِحُلُولِ الْبُؤْسِ وَالنِّقَمِ

Ol Ḥażret'iñ yevm-i vilādetleri bir gündür ki Fars ahālīsi kendüleri, şiddet-i ālām ve ʿuḳūbetiñ nüzūliyle ḳorḳudıldıḳlarını añladılar.[26]

61. وَبَاتَ إِيوَانُ كِسْرَى وَهُوَ مُنْصَدِعٌ كَشَمْلِ أَصْحَابِ كِسْرَى غَيْرَ مُلْتَئِمِ

Kisrā'nıñ bir de ṭoplanup da bir yerde bulunamayacaḳ bir ṣūretle ṭaġılan aṣḥābı gibi o gice, eyvān-ı Kisrā daḫı bir de yapılamayacaḳ derecede münhedim oldı.

62. وَالنَّارُ خَامِدَةُ الأَنْفَاسِ مِنْ أَسَفٍ عَلَيْهِ وَالنَّهْرُ سَاهِي الْعَيْنِ مِنْ سَدَمِ

Ve āteş-perestleriñ yanmaḳda olan āteşi ol gün üzerine te'essüfünden söndi. Ve nehr ḥüzün ve nedāmetinden nāşī mecrā-yı sābıḳını ġā'ib idici oldı.[27]

---

[25] Aşağıda parantez içinde ve koyu yazıyla verilen ifadelerin üzeri yazma eserde çizili olduğundan bu ifadeler asıl metne alınmamış, dipnotlarda gösterilmiştir. Üzeri çizilen ifadelerle tercüme şu şekildedir: Gūyā ṣadef içinde gizlenmiş incü **(ḳıymet ve iʿtibārda)** ol ḥażretiñ nuṭḳ ve ibtisāmı maʿdenlerinden ḫāric gibidir.

[26] Aşağıda parantez içinde ve koyu yazıyla verilen ifadelerin üzeri yazma eserde çizili olduğundan bu ifadeler asıl metne alınmamış, dipnotlarda gösterilmiştir. Üzeri çizilen ifadelerle tercüme şu şekildedir: Ol ḥażretiñ yevm-i vilādetleri bir gündür ki Fars ahālīsi **(Āyette beyān olunacaḳ ʿalāmetleriñ ẓuhūrından nāşī)** kendüleri, şiddet-i ālām ve ʿuḳūbetiñ nüzūliyle ḳorḳudıldıḳlarını añladılar.

[27] Aşağıda parantez içinde ve koyu yazıyla verilen ifadelerin üzeri yazma eserde çizili olduğundan bu ifadeler asıl metne alınmamış, dipnotlarda gösterilmiştir.

63. وَسَاءَ سَاوَةَ أَنْ غَاضَتْ بُحَيْرَتُهَا وَرُدَّ وَارِدُهَا بِالغَيْظِ حِينَ ظَمِي

Ve Save buḥeyrasınıñ yere batup ġā'ib olması ehl-i Save'yi maḥzūn eyledi. Ve ṣusuzluḳ zamānında ol buḥeyradan ṣu almaġa gelen kimse ġażab ile red olundı.

64. كَأَنَّ بِالنَّارِ مَا بِالمَاءِ مِنْ بَلَلٍ حُزْنًا وَبِالمَاءِ مَا بِالنَّارِ مِنْ ضَرَمِ

Gūyā yaşlıḳdan ḥāṣıl olan ṣu, ḥüzünden nāşī ʿāteşe ve āteşden ḥāṣıl olan ʿalev, ṣuya inḳılāb eyledi. Yaʿnī āteş-perestleriñ maʿbūd ittiḫāẕ itdikleri āteş sönüp yerinde yaşlıḳ göründi. Ve ehl-i buḥeyranıñ maʿbūd ittiḫāẕ itdikleri ṣu yere batup yerinde yubūset ḥāṣıl oldı.

65. وَالْجِنُّ تَهْتِفُ وَالأَنْوَارُ سَاطِعَةٌ وَالْحَقُّ يُظْهَرُ فِي مَعْنىً وَ فِي كَلِمِ[28]

Cin ṣayḥa ile ol Ḥażret'iñ ṣıdḳ-ı nübüvvetini tebşīr itmekde ve nūrlar ḳalḳup parlamaḳda idi. Ve ṣıdḳ-ı nübüvvet ise Ḳur'ān-ı Kerīm'iñ elfāẓında ve meʿānīsinde tecellī göstereyor. **[11b]**

66. عَمُوا وَصَمُّوا فَإِعْلاَنُ الْبَشَائِرِ لَمْ تُسْمَعْ وَبَارِقَةُ الْإِنْذَارِ لَمْ تُشَمِ

Küffār kör ve ṣaġır oldılar da müjdecileriñ iʿlān itdikleri (bunca beşāretler) ve (ḳorḳudıcılarıñ) seyf-i taḫvīf ile iblāġ itdikleri lemʿalar (anlar ṭarafından) ne işidildi ne de görüldi.

67. مِنْ بَعْدِ مَا أَخْبَرَ الأَقْوَامَ كَاهِنُهُمْ بِأَنَّ دِينَهُمُ الْمُعْوَجَّ لَمْ يَقُمِ

Egri dinleriniñ kā'im olmayacaġını aḳvām-ı küffāra kāhinleri ḫaber virdikden[29]

Üzeri çizilen ifadelerle tercüme şu şekildedir: Ve āteş-perestleriñ yanmaḳda olan āteşi **(ol ḥażretiñ cemāline müştāḳ idi. Firāḳ ve ʿadem-i vuṣūlinden nāşī)** ol gün üzerine te'essüfünden söndi. Ve nehr **(-i Furāt ol ḥażretden uzaḳ düşmesi cihetiyle)** ḥüzün ve nedāmetinden nāşī mecrā-yı sābıḳını ġā'ib idici oldı.

[28] Bu mısra aşağıdaki kaynaklarda şu şekildedir: وَالحَقُّ يَظْهَرُ مِنْ مَعْنىً وَ مِنْ كَلِمِ

İlgili kaynaklar için bk.: Ahmed b. Muhammed b. Hacer el-Heytemî, *el-Umde fî Şerhi'l-Bürde*, Dârü'l-fakîh, Birleşik Arap Emirlikleri 2003 [h. 1424], s. 351; Abidin Paşa, *Ḳaṣīde-i Bürde Tercümesi ve Şerhi*, (Haz.) Ömer Faruk Harman, Gençlik Basımevi, İstanbul 1977, s. 72; Abidin Paşa, *Terceme ve Şerh-i Ḳaṣīde-i Bürde*, Mahmud Bey Matbaası 1307, s.89; Ömer b. Ahmed el-Harpûtî, *'Asîdetü'ş-Şühde Şerhi Kasîdetü'l-Bürde*, Matba'a-i Âmire 1306, s.118.

وَبَعْدَمَا عَايَنُوا فِي الْأُفْقِ مِنْ شُهُبٍ مُنْقَضَّةٍ وَفْقَ مَا فِي الْأَرْضِ مِنْ صَنَمِ **68.**

Ve bütleriniñ yere düşmesi gibi şehāblarıñ ufuḳda yere düşdügini gördükden ṣoñra Yaʿnī bu ʿalāmetler daḫı meydānda iken küffār yine küfr-i ʿināddīlerinde devām eylediler.

حَتَّى غَدَا عَنْ طَرِيقِ الْوَحْيِ مُنْهَزِمٌ مِنَ الشَّيَاطِينِ يَقْفُوا إِثْرَ مُنْهَزِمِ **69.**

Ol vaḳte ḳadar ki münhezim olan şeyṭānlardan her birisi digeriniñ izine tābiʿ oldıġı ḥālde ṭarīḳ-i semādan iʿrāż ve firār itdi.[30]

كَأَنَّهُمْ هَرَبًا أَبْطَالُ أَبْرَهَةٍ أَوْ عَسْكَرٍ بِالْحَصَى مِنْ رَاحَتَيْهِ رُمِي **70.**

Gūyā Ebrehe'niñ şücʿānı yāḫud ġazāda ol ḥażretiñ mübārek avucларından atdıġı ufaḳ ṭaşlarla bozılup ḳaçan küffār ʿaskeri gibi idiler.[31] (Ebrehe) Aṣḥāb-ı Fīl'iñ reʾīsi olan Yemen melīki idi.

نَبْذًا بِهِ بَعْدَ تَسْبِيحٍ بِبَطْنِهِمَا نَبْذَ الْمُسَبِّحِ مِنْ أَحْشَاءِ مُلْتَقِمِ **71.**

Cenāb-ı Ḥaḳ, Ḥażret-i Yūnus'ı yuṭan balıġıñ ḳarnından atdıġı gibi Ḥażret-i Rasūl ʿaleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām Efendimiz daḫı iki avcunuñ içinde tesbīḥ itdikden ṣoñra ol sengiñ her birisini atmış idi.[32]

---

[29] Aşağıda parantez içinde ve koyu yazıyla verilen ifadelerin üzeri yazma eserde çizili olduğundan bu ifadeler asıl metne alınmamış, dipnotlarda gösterilmiştir. Üzeri çizilen ifadelerle tercüme şu şekildedir: Egri dinleriniñ **(artıḳ)** kā'im olmayacaġını aḳvām-ı küffāra kāhinleri ḫaber virdikden.

[30] Aşağıda parantez içinde ve koyu yazıyla verilen ifadelerin üzeri yazma eserde çizili olduğundan bu ifadeler asıl metne alınmamış, dipnotlarda gösterilmiştir. Üzeri çizilen ifadelerle tercüme şu şekildedir: Ol vaḳte ḳadar ki **(birbiri üzerine binerek göge ṭoġrı çıḳarken şehāblarıñ suḳūṭı cihetiyle)** münhezim olan şeyṭānlardan her birisi digeriniñ izine tābiʿ oldıġı ḥālde ṭarīḳ-i semādan **(zemīne ṭoġrı)** iʿrāż ve firār itdi.

[31] Aşağıda parantez içinde ve koyu yazıyla verilen ifadelerin üzeri yazma eserde çizili olduğundan bu ifadeler asıl metne alınmamış, dipnotlarda gösterilmiştir. Üzeri çizilen ifadelerle tercüme şu şekildedir: **(Şeyāṭīn ṭarīḳ-i semādan birbiriniñ izine tābiʿ olaraḳ bir ṣūret-i perīşānīde zemīne ṭoġrı ḳaçarken)** Gūyā Ebrehe'niñ şücʿānı yāḫud ġazāda ol ḥażretiñ mübārek avucларından atdıġı ufaḳ ṭaşlarla bozılup ḳaçan küffār ʿaskeri gibi idiler.

[32] Aşağıda parantez içinde ve koyu yazıyla verilen ifadelerin üzeri yazma eserde çizili olduğundan bu ifadeler asıl metne alınmamış, dipnotlarda gösterilmiştir. Üzeri çizilen ifadelerle tercüme şu şekildedir: Cenāb-ı Ḥaḳ, ḥażret-i Yūnusı yuṭan

72. جَاءَتْ لِدَعْوَتِهِ الْأَشْجَارُ سَاجِدَةً تَمْشِي إِلَيْهِ عَلَى سَاقٍ بِلاَ قَدَمِ

Aġaçlar ayaḳsız olaraḳ sāḳ üzerine yürür oldıḳları ḥālde ol Ḥażret'iñ daʿvetine icābetle geldiler. **[12ª]**

73. كَأَنَّمَا سَطَرَتْ سَطْرًا لِمَا كَتَبَتْ فُرُوعُهَا مِنْ بَدِيعِ الْخَطِّ بِاللَّقَمِ

Aġaçlar daʿvetine icābetle giderken gūyā bir saṭır yazarlar idi ki dallarınıñ yol ortasında yazdıḳları yazu ġāyet güzel idi.[33]

74. مِثْلُ الْغَمَامَةِ أَنَّى سَارَ سَائِرَةً تَقِيهِ حَرَّ وَطِيسٍ لِلْهَجِيرِ حَمِي

Ol aġaçlarıñ yüriyişi ol bulutuñ yürimesi gibi idi ki ol Ḥażret nereye giderler ise o daḫı berāber gidüp şedīdü'l-ḥarāret olan zevāl vaḳtinde güneşiñ şiddet-i ḥarāretinden Ẕāt-ı ʿĀlīlerini ḥıfẓ ider idi.

75. أَقْسَمْتُ بِالْقَمَرِ الْمُنْشَقِّ إِنَّ لَهُ مِنْ قَلْبِهِ نِسْبَةً مَبْرُورَةَ الْقَسَمِ

Ben ḳasemde ṣādıḳ oldığım ḥālde barmaġınıñ işāretiyle yarılmış olan ḳameriñ ḥālıḳına ḳasem iderim ki ol Ḥażret'iñ ḳalbinden inşiḳāḳ-ı ḳamere nisbet ve müşābehet vardır. Yaʿnī Ḥażret-i Peyġamberiñ Ḥażret-i Cibrīl vāsıṭasıyla ṣadr-ı ʿālīleri naṣıl ki şaḳḳ olunmış idi kamer daḫı Ḥażret-i Rasūl'üñ parmaġınıñ işāretiyle inşiḳāḳ itmiş idi.

76. وَمَا حَوَى الْغَارُ مِنْ خَيْرٍ وَمِنْ كَرَمٍ وَكُلُّ طَرْفٍ مِنَ الْكُفَّارِ عَنْهُ عَمِي

Ve cümle-i muʿcizātdandır ki maġaranıñ cemʿ itdigi ḫayr u keremden ʿibāret idi. Küffār-ı Ḳureyş'den her birisiniñ gözi ol Ḥażret'i görmekden kör oldı. Yaʿnī Ḫayrü'l-Beriyye olan Ḥażret-i Peyġamber ʿaleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām Efendimiz ekrem ve efḍal-i ümmet Ḥażret-i Ebī Bekr raḍıyallāhu teʿālā ʿanh efendimizle berāber Mekke'den Medīne'ye hicret buyurırken

---

balıġıñ ḳarnından **(suhūletle sāḥil-i baḥre)** atdıġı gibi ḥażret-i Rasūl ʿaleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām efendimiz daḫı **(iki avcunuñ içine aldıḳları ufaḳ ṭaşlar avuçlarınıñ)** iki avcunuñ içinde tesbīḥ itdikden ṣoñra ol sengiñ her birisini **(küffārıñ ʿaskerine)** atmışdı.

[33] Aşağıda parantez içinde ve koyu yazıyla verilen ifadelerin üzeri yazma eserde çizili olduğundan bu ifadeler asıl metne alınmamış, dipnotlarda gösterilmiştir. Üzeri çizilen ifadelerle tercüme şu şekildedir: Aġaçlar daʿvetine icābetle giderken gūyā bir saṭır yazarlar idi ki dallarınıñ yol ortasında yazdıḳları yazu ġāyet güzel **(yazu)** idi.

ḳurb-ı Mekke'de vāḳiʿ cebel-i Ṣevr'de bulunan maġaraya dāḫil oldıḳlarından ol Ḥażret'i taḥarrī iden küffār kör oldılar da göremediler.

77. فَالصِّدْقُ فِي الْغَارِ وَالصِّدِّيقُ لَمْ يَرِمَا وَهُمْ يَقُولُونَ مَا بِالْغَارِ مِنْ أَرِمِ

Ṣıdḳ-ı maḥż olan Ḥażret-i Peyġamber ʿaleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām ve Ḥażret-i Ebī Bekri'ṣ-Ṣıddīḳ raḍıyallāhu teʿālā ʿanh efendilerimiz ġażablanmadılar. Ve küffār-ı Ḳureyş maġarada kimse yoḳdur, deyü ḥükm iderler idi.[34]

78. ظَنُّوا الْحَمَامَ وَظَنُّوا الْعَنْكَبُوتَ عَلَى خَيْرِ الْبَرِيَّةِ لَمْ تَنْسُجْ وَلَمْ تَحُمِ

[12b] Küffār ẓan itdiler ki Ḫayrü'l-Maḫlūḳāt Efendimiz Ḥażretleri o maġaraya dāḫil olmış olsa idi (şu az vaḳitde) maġara üzerinde örümcek aġ ḳuramaz ve gögercin yumurṭlayamaz idi.[35]

79. وِقَايَةُ اللهِ أَغْنَتْ عَنْ مُضَاعَفَةٍ مِنَ الدُّرُوعِ وَعَنْ عَالٍ مِنَ الأُطُمِ

Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ ol Ḥażret'i viḳāye buyurması ḳat ḳat zırhlar giymekden ve yüksek ḳalʿalara taḥaṣṣun itmekden iġnā buyurdı.

80. مَا سَامَنِي الدَّهْرُ ضَيْمًا وَاسْتَجَرْتُ بِهِ إِلاَّ وَنِلْتُ جِوَارًا مِنْهُ لَمْ يُضَمِ

Dehr her ne vaḳit ki baña ẓulm eyledi ben ol Ḥażret'e ilticā itdim. İlticā ve ṭaleb-i ḫalāṣ itdikce andan istirāḥat ve ḫalāṣdan başḳa bir şey'e nā'il olmadım.

---

[34] Aşağıda parantez içinde ve koyu yazıyla verilen ifadelerin üzeri yazma eserde çizili olduğundan bu ifadeler asıl metne alınmamış, dipnotlarda gösterilmiştir. Üzeri çizilen ifadelerle tercüme şu şekildedir: Ṣıdḳ-ı maḥż olan Ḥażret-i Peyġamber ʿaleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām ve Ḥażret-i Ebī Bekri'ṣ-Ṣıddīḳ raḍıyallāhu teʿālā ʿanh efendilerimiz **(ḳażā ve ḳaderiñ iḳtiżā eylediği şu ḫālden ṭolayı bir gün)** ġażablanmadılar. Ve küffār-ı Ḳureyş maġarada kimse yoḳdur, deyü ḥükm iderler idi.

[35] Aşağıda parantez içinde ve koyu yazıyla verilen ifadelerin üzeri yazma eserde çizili olduğundan bu ifadeler asıl metne alınmamış, dipnotlarda gösterilmiştir. Üzeri çizilen ifadelerle tercüme şu şekildedir: **(Çünki anlar maġaraya dāḫil oldıḳdan ṣoñra maġaranıñ ḳapusında örümcek aġ ḳurmış ve gögercin yumurṭlamış idi)** Küffār ẓan itdiler ki ḫayrü'l-maḫlūḳāt efendimiz ḥażretleri o maġaraya dāḫil olmış olsa idi (şu az vaḳitde) maġara üzerinde örümcek aġ ḳuramaz ve gögercin yumurṭlayamaz idi.

81. وَلاَ الْتَمَسْتُ غِنَى الدَّارَيْنِ مِنْ يَدِهِ إِلاَّ اسْتَلَمْتُ النَّدَى مِنْ خَيْرِ مُسْتَلَمِ

Ben kifāyet-i dünyā ve selāmet-i ʿuḳbāca ol Ḥażret'den her ne niyāz itdim ise o cāmiʿü'l-ḫayrāt olan meʾḫaẕ-i keremden ʿaṭā ile nā'il-i maḳṣūd oldum.

82. لاَ تُنْكِرِ الْوَحْيَ مِنْ رُؤْيَاهُ إِنَّ لَهُ قَلْبًا إِذَا نَامَتِ الْعَيْنَانِ لَمْ يَنَمِ

Ol Ḥażret'iñ rüʾyāca olan vaḥyini inkār itme! Zīrā anıñ içün bir ḳalb var idi ki gözleri uyusa ol ḳalb uyumaz idi.

83. وَذَاكَ حِينَ بُلُوغٍ مِنْ نُبُوَّتِهِ فَلَيْسَ يُنْكَرُ فِيهِ حَالُ مُحْتَلِمِ

Ol Ḥażret'iñ bu rüʾyā ṭarīḳiyle vaḥyi, nübüvvete bülūġı zamānında idi. Nübüvvete bülūġ vaḳtinde ḫayālini uyḫuda idrāk ideniñ ḥāli naṣıl inkār olunur.[36]

84. تَبَارَكَ اللَّهُ مَا وَحْيٌ بِمُكْتَسَبٍ وَلاَ نَبِيٌّ عَلَى غَيْبٍ بِمُتَّهَمِ

Tebārakallāhu ve teʿālā! Ol Ḥażret'iñ vaḥyi, iktisāb ṭarīḳiyle ḥāṣıl degil idi. Bir Peyġamber-i Ẕī-şān ġayb üzerine ḥāşā ki müttehem ola.[37]

85. كَمْ أَبْرَأَتْ وَصَبًا بِاللَّمْسِ رَاحَتُهُ وَأَطْلَقَتْ أَرِبًا مِنْ رِبْقَةِ اللَّمَمِ

[13ª] Mübārek avcunı doḳundırmasıyla nice ḫasteler şifāʾ buldı. Ve çoḳ ṣāḥib-i iḥtiyācıñ ḳayd-ı ẕünūbını çözdi.

86. وَأَحْيَتِ السَّنَةَ الشَّهْبَاءَ دَعْوَتُهُ حَتَّى حَكَتْ غُرَّةً فِي الأَعْصُرِ الدُّهُمِ

---

[36] Aşağıda parantez içinde ve koyu yazıyla verilen ifadelerin üzeri yazma eserde çizili olduğundan bu ifadeler asıl metne alınmamış, dipnotlarda gösterilmiştir. Üzeri çizilen ifadelerle tercüme şu şekildedir: Ol ḥażretiñ bu rüʾyā ṭarīḳiyle vaḥyi, nübüvvete bülūġı zamānında **(yaʿn ī ibtidā-yı nübüvvetinde)** idi. Nübüvvete bülūġ vaḳtinde ḫayālini uyḫuda idrāk ideniñ ḥāli naṣıl inkār olunur. **(Zīrā o ḥāl, nübüvvetiñ muḳaddemātından maʿdūd idi.)**

[37] Aşağıda parantez içinde ve koyu yazıyla verilen ifadelerin üzeri yazma eserde çizili olduğundan bu ifadeler asıl metne alınmamış, dipnotlarda gösterilmiştir. Üzeri çizilen ifadelerle tercüme şu şekildedir: Tebārakallāhu ve teʿālā. Ol ḥażretiñ vaḥyi, iktisāb ṭarīḳiyle ḥāṣıl degil idi. **(Ancaḳ bi-ṭarīḳi'l-mevhibe idi. Nübüvveti ṣābit olan)** Bir peyġamber-i ẕī-şān ġayb üzerine **(virdiği aḫbār-ı ṣādıḳadan ṭolayı)** ḥāşā ki müttehem ola.

Ve çoḳ ḳaḥtlı seneleri ol Ḥażret'iñ duʿāsı iḥyā buyurdı ḥattā iḥyā buyurdığı sene siyāh ʿaṣırlar da, atlarıñ alınlarındaki beyāżlıġa beñzedi.[38]

87. بِعَارِضٍ جَادَ أَوْ خِلْتَ الْبِطَاحَ بِهَا سَيْبًا مِنَ اليَمِّ أَوْ سَيْلاً مِنَ الْعَرِمِ

O seneniñ iḥyāsı bir yaġmurlı bulut sebebiyle idi. O bulut yaġmur yaġdırmaḳda bir dereceye ḳadar seḫāvet gösterdi ki her dereyi bir deryā yāḫud seyl-i ʿArim ḥayāl ider idik. (ʿArim) Belde-i Saba'da bir dereniñ ismidir. Andan büyük bir seyl aḳup beldeniñ binālarını yıḳmış idi.

88. دَعْنِي وَوَصْفِي آيَاتٍ لَهُ ظَهَرَتْ ظُهُورَ نَارِ الْقِرَى لَيْلاً عَلَى عَلَمِ

Beni, ʿArablarıñ żiyāfet içün ṭaġ üzerinde yaḳdıḳları āteş gibi ẓāhir ve vāżıḥ olan muʿcizāt-ı Nebeviyyeniñ vaṣfıyla terk it.[39]

89. فَالدُّرُّ يَزْدَادُ حُسْنًا وَهُوَ مُنْتَظِمٌ وَلَيْسَ يَنْقُصُ قَدْرًا غَيْرَ مُنْتَظِمِ

İncü dizilmiş olur ise güzelligi artar. Ḥālbuki dizilmemiş olsa da ḳadrine noḳṣān gelmez. Yaʿnī muʿcizāt-ı Nebeviyyeniñ baḫşı incü gibi dizildikde, anı cāmiʿ olan manẓūmeniñ güzelligi ziyāde olur. Ḥālbuki o muʿcizāt naẓm ṭarīḳiyle yazılmasa da ḥadd-i ẕātında ḳadrine noḳṣān gelmez.

90. فَمَا تَطَاوَلَ آمَالُ الْمَديحِ إِلَى مَا فِيهِ مِنْ كَرَمِ الْأَخْلاَقِ وَالشِّيَمِ

Ol Ḥażret'de olan kerem-i aḫlāḳı ve güzel ḫuyları yazmaḳda, ol Ḥażret'i medḥ iden kimseniñ **[13b]** ümmīdlerini uzatması pek baʿīddir.[40]

---

[38] Aşağıda parantez içinde ve koyu yazıyla verilen ifadelerin üzeri yazma eserde çizili olduğundan bu ifadeler asıl metne alınmamış, dipnotlarda gösterilmiştir. Üzeri çizilen ifadelerle tercüme şu şekildedir: Ve çoḳ ḳaḥtlı seneleri ol ḥażretiñ duʿāsı iḥyā buyurdı **(da ḳaḥṭ mündefiʿ oldı)** ḥattā iḥyā buyurdığı sene, siyāh ʿaṣırlarda **(yaʿnī yerler otlardan ḫālī olmaḳ üzere simsiyāh ṭopraḳdan ʿibāret bulundığı zamānlarda)** atlarıñ alınlarındaki beyāżlıġa beñzedi.

[39] Aşağıda parantez içinde ve koyu yazıyla verilen ifadelerin üzeri yazma eserde çizili olduğundan bu ifadeler asıl metne alınmamış, dipnotlarda gösterilmiştir. Üzeri çizilen ifadelerle tercüme şu şekildedir: **(Ey nāṣiḥ)** Beni, ʿArabların żiyāfet içün ṭaġ üzerinde yaḳdıḳları āteş gibi ẓāhir ve vāżıḥ olan muʿcizāt-ı Nebeviyyeniñ vaṣfıyla terk it **(ki sözümi iḫtiṣār ile iktifā ideyim zīrā ʿāṣıḳ olan ādem ḥabībiniñ ẕikrini ne ḳadar uzatsa ṭoyamaz)**

[40] Aşağıda parantez içinde ve koyu yazıyla verilen ifadelerin üzeri yazma eserde çizili olduğundan bu ifadeler asıl metne alınmamış, dipnotlarda gösterilmiştir. Üzeri çizilen ifadelerle tercüme şu şekildedir: Ol ḥażretde olan kerem-i aḫlāḳı ve

91. آيَاتُ حَقٍّ مِنَ الرَّحْمنِ مُحْدَثَةٌ قَدِيمَةٌ صِفَةُ الْمَوْصُوفِ بِالْقِدَمِ

Ḥażret-i Raḥmān'dan aña nāzil olan Furḳān-ı Kerīm'iñ ḥāvī oldığı āyāt ḥaḳdır. Ḳıdemle mevṣūf ẕāt-ı ecel-i kibriyānıñ ṣıfatı daḫı ḳadīmdir.[41]

92. لَمْ تَقْتَرِنْ بِزَمانٍ وَهِيَ تُخْبِرُنَا عَنِ الْمَعَادِ وَعَنْ عَادٍ وَعَنْ إِرَمِ

Ol āyāt-ı Ḥaḳ zamāna muḳterin olmadığı ḥālde bize öldükden ṣoñra gidecegimiz maḥalden ʿĀd ile İrem ḳıṣṣalarından ḫaber vireyor.[42]

93. دَامَتْ لَدَيْنَا فَفَاقَتْ كُلَّ مُعْجِزَةٍ مِنَ النَّبِيِّينَ إِذْ جَاءَتْ وَلَمْ تَدُمِ

Muʿcize-i Ḳur'ān öñümüzde ḥāl[en] dā'im olup başḳa peyġamberlerden ẓuhūra gelen muʿcizātıñ hepsine teveffuḳ eyledi. Zīrā başḳa peyġamberleriñ muʿcizeleri geldi ise de devām itmedi.

94. مُحَكَّمَاتٌ فَمَا تُبْقِينَ مِنْ شُبَهٍ لِذِي شِقَاقٍ وَمَا تَبْغِينَ مِنْ حَكَمِ

Ol āyāt-ı Ḥaḳ ḳabūl-i inhidām itmez. Ve muḫālif şübheler bıraḳmaz. Ve ḥakem ṭaleb eylemez. Yaʿnī ḥākim-i āḫıra muḥtāc olmaz.

95. مَا حُورِبَتْ قَطُّ إِلاَّ عَادَ مِنْ حَرَبٍ أَعْدَى الْأَعَادِي إِلَيْهَا مُلْقِيَ السَّلَمِ

Ol āyāt-ı Ḥaḳ ḥīçbir şey'le muʿāraża olunmayup illā ġażab ile rücūʿ itdi. Muʿānidleriñ eñ büyügi ʿināddını terk ile ol āyāt-ı kerīmeniñ muʿcize olmasına teslīm gösterdi.[43]

---

güzel ḫuyları yazmaḳda, ol ḥażreti medḥ iden kimseniñ ümmīdlerini uzatması **(yaʿnī ḥaḳḳıyla vaṣf ideyim deyü sözini uzatmaḳla maḳṣadına yetişmesi)** pek baʿīddir.

[41] Aşağıda parantez içinde ve koyu yazıyla verilen ifadelerin üzeri yazma eserde çizili olduğundan bu ifadeler asıl metne alınmamış, dipnotlarda gösterilmiştir. Üzeri çizilen ifadelerle tercüme şu şekildedir: Ḥażret-i raḥmān'dan aña nāzil olan Furḳān-ı Kerīm'iñ ḥāvī oldığı āyāt ḥaḳdır. Ḳıdemle mevṣūf ẕāt-ı ecel-i kibriyānıñ ṣıfatı **(gibi ṣıfāt-ı celīlelerinden maʿdūd olan kelām-ı mübārekleri)** daḫı ḳadīmdir.

[42] Aşağıda parantez içinde ve koyu yazıyla verilen ifadelerin üzeri yazma eserde çizili olduğundan bu ifadeler asıl metne alınmamış, dipnotlarda gösterilmiştir. Üzeri çizilen ifadelerle tercüme şu şekildedir: Ol āyāt-ı Ḥaḳ zamāna muḳterin **(yaʿnī zamānla münāsebeti)** olmadığı ḥālde bize öldükden ṣoñra gidecegimiz maḥalden **(ve geçmiş olan)** ʿĀd ile İrem ḳıṣṣalarından ḫaber vireyor.

رَدَّتْ بَلاَغَتُهَا دَعْوَى مُعَارِضِهَا رَدَّ الْغَيُورِ يَدَ الْجَانِي عَنِ الْحُرَمِ **96.**

Ol āyāt-ı Ḥaḳḳ'ıñ belāġati, muʿārıżıñ daʿvāsını – kemāl-i ġayretle muttaṣıf olan bir ẕātıñ, bir ṣāḥib-i cināyetiñ elini ḥarīm-i ḥareminden red itdigi gibi – red eyledi.

لَهَا مَعَانٍ كَمَوْجِ الْبَحْرِ فِي مَدَدٍ وَفَوْقَ جَوْهَرِهِ فِي الْحُسْنِ وَالْقِيَمِ **97.**

Ol āyāt-ı kerīmeniñ keşret-i maʿnāsı, izdiyād ḥālinde olan deñiziñ ṭalġası gibidir. Ve güzellikde **[14ª]** ve ḳıymetlerde ise o deñizdeki cevheriñ fevḳindedir.

فَمَا تُعَدُّ وَلاَ تُحْصَى عَجَائِبُهَا وَلاَ تُسَامُ عَلَى الْإِكْثَارِ بِالسَّأَمِ **98.**

Ol āyāt-ı kerīmeniñ ʿacā'ibi ʿadd ü iḥṣā olınamaz. Ve ikşārdan uṣanılup da terk idilemez. (Belki oḳuyanıñ oḳuduḳca feraḥı artar)

قَرَّتْ بِهَا عَيْنُ قَارِيهَا فَقُلْتُ لَهُ لَقَدْ ظَفِرْتَ بِحَبْلِ اللَّهِ فَاعْتَصِمِ **99.**

Ol āyāt-ı kerīmeyi oḳuyanıñ gözi nurlanur. Ḳırā'at idene: "Şerāyiʿ-i İlāhiyye ile fevz ü necāt bulduñ, mūcibiyle ʿāmil ol!" deyü tavṣiyye eyledim.

إِنْ تَتْلُهَا خِيفَةً مِنْ حَرِّ نَارِ لَظَى أَطْفَأْتَ نَارَ لَظَى مِنْ وِرْدِهَا الشَّبِمِ **100.**

Ol āyāt-ı kerīmeyi nār-ı Cehennemden ḳorḳup da oḳur iseñ, āteşiñ ḥarāretini söndüren vird-i Ḳur'ān ile Cehennem āteşini söndürmüş olursun.

كَأَنَّهَا الْحَوْضُ تَبْيَضُّ الْوُجُوهُ بِهِ مِنَ الْعُصَاةِ وَقَدْ جَاؤُهُ كَالْحُمَمِ **101.**

Ol āyāt-ı kerīme gūyā ḥavż-ı Kevşer'dir ki ʿāṣīlerden ol ḥavża gelenleriñ kömür gibi siyāh olan yüzleri beyāż olur.

---

[43] Aşağıda parantez içinde ve koyu yazıyla verilen ifadelerin üzeri yazma eserde çizili olduğundan bu ifadeler asıl metne alınmamış, dipnotlarda gösterilmiştir. Üzeri çizilen ifadelerle tercüme şu şekildedir: Ol āyāt-ı Ḥaḳ hīç bir şey'le muʿāraża olunmayup **(anıñla kimse ṭaleb-i muʿāraża daḫı itmedi)** illā ġażab ile rücūʿ itdi. **(Yaʿnī fuṣeḥā ve büleġā-yı ʿArab bir ḳıṣa ṣūresini bile tanẓīr idemeyüp ʿaczlerinden nāşī ġaḍabla daʿvālarından vazgeçdiler.)** Muʿānidleriñ eñ büyügi ʿināddını terk ile ol āyāt-ı kerīmeniñ muʿcize olmasına teslīm gösterdi.

102. وَكَالصِّرَاطِ وَكَالْمِيزَانِ مَعْدِلَةً فَالْقِسْطُ مِنْ غَيْرِهَا فِي النَّاسِ لَمْ يَقُمِ

Ol āyāt-ı kerīme, ṭālibi maṭlūbına yetiştirmege ṣırāṭ ve maʿdeletce mīzān gibidir. Miḳyās-ı ʿadālet olan Ḳurʾān-ı Kerīm'den başḳa bir şeyʾle nās içinde ʿadālet ṣābit olamaz.[44]

103. لاَ تَعْجَبَنْ لِحَسُودٍ رَاحَ يُنْكِرُهَا تَجَاهُلاً وَهْوَ عَيْنُ الْحَاذِقِ الْفَهِمِ

Ḥasūd ol āyāt-ı beyyinātı inkār ider olur ise anıñ içün taʿaccüb itmeyiñiz ki ḥasūduñ inkārı tecāhül ṭarīḳiyledir. Ḥālbuki anıñ fehimde mahāretli olan ʿaḳlı, ḥaḳīḳat-i ḥāli bilmez degil.

104. قَدْ تُنْكِرُ الْعَيْنُ ضَوْءَ الشَّمْسِ مِنْ رَمَدٍ وَيُنْكِرُ الفَمُ طَعْمَ المَاءِ مِنْ سَقَمِ

Baʿżen[en] göz aġrıdan nāṣī güneşiñ żiyāsını ve aġız ʿilletden ötüri ṣuyuñ ṭaʿmını inkār ider.[45]

105. يَا خَيْرَ مَنْ يَمَّمَ الْعَافُونَ سَاحَتَهُ سَعْيًا وَفَوْقَ مُتُونِ الْأَيْنُقِ الرُّسُمِ

Ey sāʾiller ve ṭālibleriñ, kimisi piyāde ve kimisi tīz yürür develeriñ arḳası üzerinde olduḳları ḥālde ʿazīmetle ẕāt-ı ʿālīsini ḳaṣd idenleriñ ḫayırlusı! **[14b]**

106. وَمَنْ هُوَ الْآيَةُ الْكُبْرَى لِمُعْتَبِرٍ وَمَنْ هُوَ النِّعْمَةُ الْعُظْمَى لِمُغْتَنِمِ

Veʾy ḥaḳ ve bāṭılı temyīz idenleriñ ʿalāmet-i kübrāsı ve aḫẕ-ı ḫayr idenlere iḥsān cihetiyle eñ büyük menfaʿat-i maʿḳūleniñ cāmiʿi ve muḥsini!

107. سَرَيْتَ مِنْ حَرَمٍ لَيْلاً إِلَى حَرَمٍ كَمَا سَرَى البَدْرُ فِي دَاجٍ مِنَ الظُّلَمِ

Bedr ġāyet ḳaranlıḳ gicede seyr itdigi gibi, bir gicede Mescid-i Ḥarām'dan Mescid-i Aḳṣā'ya seyr ü ʿazīmet buyurduñ.

---

[44] Aşağıda parantez içinde ve koyu yazıyla verilen ifadelerin üzeri yazma eserde çizili olduğundan bu ifadeler asıl metne alınmamış, dipnotlarda gösterilmiştir. Üzeri çizilen ifadelerle tercüme şu şekildedir: Ol āyāt-ı kerīme, ṭālibi maṭlūbına yetiştirmege **(mūṣil ile'l-Cenneti olan)** ṣırāṭ ve maʿdeletce mīzān gibidir. Miḳyās-ı ʿadālet olan Ḳurʾān-ı Kerīm'den başḳa bir şeyʾle nās içinde ʿadālet ṣābit olamaz.

[45] Aşağıda parantez içinde ve koyu yazıyla verilen ifadelerin üzeri yazma eserde çizili olduğundan bu ifadeler asıl metne alınmamış, dipnotlarda gösterilmiştir. Üzeri çizilen ifadelerle tercüme şu şekildedir: Baʿżen göz **(aġrılı olur ise o)** aġrıdan nāṣī güneşiñ żiyāsını ve aġız ʿilletden ötüri ṣuyuñ ṭaʿmını inkār ider.

وَبِتَّ تَرْقَى إِلَى أَنْ نِلْتَ مَنْزِلَةً مِنْ قَابَ قَوْسَيْنِ لَمْ تُدْرَكْ وَلَمْ تُرَمِ **108.**

Hîçbir kimseniñ idrāk ve ṭaleb idemedigi *ḳābe ḳavseyn*den bir menzile-i ʿulyāya ṣāʿid ve nāʾil olduñ.

وَقَدَّمَتْكَ جَمِيعُ الأَنْبِيَاءِ بِهَا وَالرُّسْلِ تَقْدِيمَ مَخْدُومٍ عَلَى خَدَمِ **109.**

Ḫādimler maḫdūmlarını kendülerine taḳdīm eyledikleri gibi kāffe-i enbiyā ve mürselīn daḫı, Beyt-i Muḳaddes'de seni kendülerine taḳdīm eylediler.

وَأَنْتَ تَخْتَرِقُ السَّبْعَ الطِّبَاقَ بِهِمْ فِي مَوْكِبٍ كُنْتَ فِيهِ صَاحِبَ الْعَلَمِ **110.**

Cemāʿat-i melāʾike-i kirāmda ṣāḥib-i ʿalem oldıġıñ ḥālde enbiyā ve mürselīne uġrayup yedi ḳat gökleri geçdiñ.[46]

حَتَّى إِذَا لَمْ تَدَعْ شَأْوًا لِمُسْتَبِقٍ مِنَ الدُّنُوِّ وَلاَ مَرْقًى لِمُسْتَنِمِ **111.**

Ḫattā bir maḳām-ı aʿlāya vāṣıl olduñ ki ne ṭālib-i sebḳat olanlar ḳurbiyetince müntehī ne de Ḫażret-i Cibrīl ʿaleyhi's-selāma maṣʿad bıraḳdıñ.

خَفَضْتَ كُلَّ مَقَامٍ بِالْإِضَافَةِ إِذْ نُودِيتَ بِالرَّفْعِ مِثْلَ الْمُفْرَدِ الْعَلَمِ **112.**

(*Sübḥāne'llezī esrā bi-ʿabdihī*[47] Āyet-i Kerīmesindeki *bi-ʿabdihī* lafẓ-ı celīlinden müstefād oldıġı üzre) Rabbü'l-kerīme iżāfetiñ ve şeref-i nisbetiñ bereketiyle bir maḳām-ı aʿlāya vāṣıl olduñ ki faẓl u ʿināyet-i Ḫaḳ'la sāʾir maḫ-

---

[46] Aşağıda parantez içinde ve koyu yazıyla verilen ifadelerin üzeri yazma eserde çizili olduğundan bu ifadeler asıl metne alınmamış, dipnotlarda gösterilmiştir. Üzeri çizilen ifadelerle tercüme şu şekildedir: Cemāʿat-i melāʾike-i kirāmda ṣāḥib-i ʿilm **(yaʿnī fevḳinde başḳa mertebe olmayan bir mertebe-i ʿāliyeniñ ṣāḥibi)** oldıġıñ ḥālde enbiyā ve mürselīne uġrayup yedi ḳat gökleri geçdiñ.

[47] *Sübḥāne'llezī esrā bi-ʿabdihī*: İsrâ Sûresi 17/1. âyetten nâkıs iktibastır. Âyetin tamamının orijinali ve meâli şöyledir:
سُبْحَانَ الَّذِى اَسْرٰى بِعَبْدِهٖ لَيْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ اِلَى الْمَسْجِدِ الْاَقْصَا الَّذِى بَارَكْنَا حَوْلَهٗ لِنُرِيَهٗ مِنْ اٰيَاتِنَا اِنَّهٗ هُوَ السَّمِيْعُ الْبَصِيْرُ

"Kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye **kulunu (Muhammed'i)** bir gece Mescid-i Haram'dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa'ya **götüren Allah'ın şanı yücedir**. Hiç şüphesiz O, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir." Kur'an-ı Kerim'den alıntı yapılan yerlerde Diyanet İşleri Başkanlığı Meali kullanılmıştır: Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin (Haz.), Kur'ân-ı Kerim meali, Diyanet İşleri Baş. Yay., Ankara 2003.

lūḳātdan mümtāz oldıġıñ ḥālde ṭaraf-ı ʿālī-i Ulūhiyyetden leyle-i Miʿrāc'da *üdnü minnī yā Muḥammed*[48] ḫıṭāb-ı ʿizzetiyle nidā ve ṭaleb buyurılup kāffe-i enbiyānıñ maḳāmātını aşaġıda bıraḳdıñ.

113. عَنِ الْغُيُونِ وَسِرٍّ أَيِّ مُكْتَتَمِ كَيْمَا تَفُوزَ بِوَصْلٍ أَيِّ مُسْتَتِرٍ

Zīrā bir mertebede vuṣlat-ı ila'llāh şerefini iḥrāz eylediñ ki evvel, vuṣlat-ı enbiyā-ı kirām ve melā'ikeniñ gözlerinden istitār-ı tām ve iktitām-ı kāmil ile müstetir ve mektūm idi.
[15a]

114. وَجُزْتَ كُلَّ مَقَامٍ غَيْرَ مُزْدَحَمِ فَحُزْتَ كُلَّ فَخَارٍ غَيْرَ مُشْتَرَكِ

İftiḫār olunacaḳ her ne var ise cümlesini bir ṣūretle cāmiʿ olduñ ve her bir maḳām-ı ʿālīyi bir ṣūretle ʿubūr itdiñ ki hīç bir kimse saña müşterek olmaḳ mümkin olamaz.

115. وَعَزَّ إِدْرَاكُ مَا أُولِيتَ مِنْ نِعَمِ وَجَلَّ مِقْدَارُ مَا وُلِّيتَ مِنْ رُتَبِ

Rütbelerden seniñ vālī ḳılındıġıñ rütbeniñ derecesi büyük ve saña iʿṭā buyurılan niʿmetleriñ idrāki ʿazīz ü müteʿaẕẕirdir.

116. مِنَ الْعِنَايَةِ رُكْنًا غَيْرَ مُنْهَدِمِ بُشْرَى لَنَا مَعْشَرَ الْإِسْلاَمِ إِنَّ لَنَا

Ey maʿşer-i İslām! Bize müjdeler olsun ki bize iḥsān buyurılan ʿināyāt-ı ezeliyyeden bir rükn bile inhidām ü zevāl ḳabūl itmez.

117. بِأَكْرَمِ الرُّسْلِ كُنَّا أَكْرَمَ الْأُمَمِ لَمَّا دَعَا اللَّهُ دَاعِينَا لِطَاعَتِهِ

Çünki Cenāb-ı Ḥaḳ bizim dāʿīmiz olan Peyġamber-i ʿĀlī-şānına "Ekrem-i Rusül" tesmiye buyurdı. Biz de ümmetleriñ ekremi olduḳ.[49]

---

[48] *üdnü minnī yā Muḥammed*: "Ey Muhammed bana yaklaş!" Miraç hadisesinde Allah'ın, Hz. Peygamber'e hitabı olarak geçen bu söz *Kütüb-i Sitte*'deki Miraç'a dair Hadis'lerde yer almamaktadır. Kâdı İyaz'ın Şifâ-i Şerîf'inde ve bazı edebî, tasavvufî eserlerde geçmektedir: Mehmet Yılmaz, *Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük)*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1992, s. 158.; Kâdı İyaz, *Eş-Şifâ Bi Tarifi Hukuki'l-Mustafa Şifâ-i Şerif Tercümesi*, (Tercüme Edenler) Naim Erdoğan- Hüseyin S. Erdoğan, Bedir Yayınevi, İstanbul 1993, s. 176-182.

[49] Aşağıda parantez içinde ve koyu yazıyla verilen ifadelerin üzeri yazma eserde çizili olduğundan bu ifadeler asıl metne alınmamış, dipnotlarda gösterilmiştir. Üzeri çizilen ifadelerle tercüme şu şekildedir: Çünki Cenāb-ı Ḥaḳ bizim dāʿīmiz

رَاعَتْ قُلُوبَ الْعِدَى أَنْبَاءُ بِعْثَتِهِ كَنَبْأَةٍ أَجْفَلَتْ غُفْلاً مِنَ الْغَنَمِ **118.**

Ol Ḥażret'iñ bi'şet-i nebeviyyeleriniñ ḫaberleri – arslan sesi, ġāfil olan ḳoyun sürilerini ḳorḳutdıġı gibi – düşmanlarıñ ḳalblerini ḳorḳutdı.

مَا زَالَ يَلْقَاهُمُ فِي كُلِّ مُعْتَرَكٍ حَتَّى حَكَوْا بِالْقَنَا لَحْمًا عَلَى وَضَمِ **119.**

Ḳaṣṣābларıñ eti çengāle aṣdıḳları gibi ol Ḥażret daḫı her bir ma'rekede düşmenlere mülāḳī olduḳca anları mızrāḳ üzerine aşmaġa devām buyurmaḳdan ḫālī olmadı.[50]

وَدُّوا الْفِرَارَ فَكَادُوا يَغْبِطُونَ بِهِ أَشْلاَءَ شَالَتْ مَعَ الْعِقْبَانِ وَالرَّخَمِ **120.**

Küffār ma'rekelerde ḳaçmaġa öyle maḥabbet eylediler ki çaylaḳ ve ṭavşancıl gibi ḳuşlarıñ ḳapup götürdükleri et parçalarına ġıbṭa idecek bir dereceye ḳarīb oldılar.

تَمْضِي اللَّيَالِي وَلاَ يَدْرُونَ عِدَّتَهَا مَا لَمْ تَكُنْ مِنْ لَيَالِي الْأَشْهُرِ الْحُرُمِ **121.**

(Küffār bir ḥāle geldiler ki) giceleri geçer idi, ṣayısını bilmezler idi, leyālī-i eşhür-i ḥurum gelmedikçe (ḥisāb-ı eyyāmı ġā'ib itmişler).[51] **[15b]**

كَأَنَّمَا الدِّينُ ضَيْفٌ حَلَّ سَاحَتَهُمْ بِكُلِّ قَرْمٍ إِلَى لَحْمِ الْعِدَى قَرِمِ **122.**

Ṣāḥib-i Dīn Efendimiz Ḥażretleri gūyā ziyāfet içün 'askerini, müstaṣḥab ve düşmenleriniñ laḥmlarına şedīdü'l-iştihā olduḳları ḥālde ḫānelerіniñ ḥavlılarına ḳonmuş idi.[52]

---

olan peyġamber-i 'ālī-şānına 'ekrem-i rusül' tesmiye buyurdı. Biz de **(kāffe-i)** ümmetleriñ ekremi olduḳ.

[50] Aşağıda parantez içinde ve koyu yazıyla verilen ifadelerin üzeri yazma eserde çizili olduğundan bu ifadeler asıl metne alınmamış, dipnotlarda gösterilmiştir. Üzeri çizilen ifadelerle tercüme şu şekildedir: Ḳaṣṣāblarıñ eti çengāle aṣdıḳları gibi ol ḥażret daḫı her bir ma'rekede düşmenlere mülāḳī oldıḳca anları mızrāḳ üzerine aşmaġa (**ve cümlesine ġalebeye)**devām buyurmaḳdan ḫālī olmadı.

[51] Aşağıda parantez içinde ve koyu yazıyla verilen ifadelerin üzeri yazma eserde çizili olduğundan bu ifadeler asıl metne alınmamış, dipnotlarda gösterilmiştir. Üzeri çizilen ifadelerle tercüme şu şekildedir: (Küffār bir ḥāle geldiler ki) giceleri geçer idi **(şiddet-i ālām ve humūmdan)**, ṣayısını bilmezler idi, leyālī-i eşhür-i ḥurum gelmedikçe (ḥisāb-ı eyyāmı ġā'ib itmişler).

[52] Aşağıda parantez içinde ve koyu yazıyla verilen ifadelerin üzeri yazma eserde çizili olduğundan bu ifadeler asıl metne alınmamış, dipnotlarda gösterilmiştir.

123. يَجُرُّ بَحْرَ خَمِيسٍ فَوْقَ سَابِحَةٍ يَرْمِى بِمَوْجٍ مِنَ الأَبْطَالِ مُلْتَطِمِ

Ṣāḥib-i Dīn Efendimiz Ḥażretleri atlarıñ üzerlerinde olduḳları ḥālde şücʿān-ı ġuzātı sevḳ ider idi. Gūyā hepsi bir deryā idi ki küffāra atdıḳları ḳarġılar ve oḳlar o deryānıñ ṭalġaları idi.

124. مِنْ كُلِّ مُنْتَدِبٍ لِلَّهِ مُحْتَسِبٍ يَسْطُو بِمُسْتَأْصِلٍ لِلْكُفْرِ مُصْطَلِمِ

O şücʿān-ı ġuzāt Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ daʿvet ve emrine mucīb ve aʿmāl-i ḥālişada müctehid olduḳları ḥālde ālāt-ı mühlike ve ḳalḳan ile ehl-i ḍalāliñ ʿaskerlerine ḥamle iderler idi.

125. حَتىَّ غَدَتْ مِلَّةُ الْإِسْلاَمِ وَهْيَ بِهِمْ مِنْ بَعْدِ غُرْبَتِهَا مَوْصُولَةَ الرَّحِمِ

Gūyā ki dīn ve millet-i İslām ġarīb iken o şücʿān-ı ġuzāt mülāḳāt ile ṣıla-i raḥm itmiş oldı.

126. مَكْفُولَةً أَبَدًا مِنْهُمْ بِخَيْرِ أَبٍ وَخَيْرِ بَعْلٍ فَلَمْ تَيْتَمْ وَلَمْ تَئِمِ

Millet-i İslām, Ḥażret-i Rasūl ʿaleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām Efendimiz gibi berāber müşfiḳ ve Seyyid-i Kerīm ile maḥfūẓ olmaġla yetīm ve bī-ṣāḥib ḳalmadı.[53]

127. هُمُ الْجِبَالُ فَسَلْ عَنْهُمْ مُصَادِمَهُمْ مَاذَا رَأَوْا مِنْهُمُ فِي كُلِّ مُصْطَدَمِ

O şücʿān-ı ġuzāt ṭaġlardır. Anlarla müṣādeme iden düşmenlere ṣor ki her bir maʿrekede o şücʿān-ı ġuzātı naṣıl gördiler?[54]

Üzeri çizilen ifadelerle tercüme şu şekildedir: Ṣāḥib-i dīn efendimiz ḥażretleri gūyā żiyāfet içün **(bir pādişāh-ı ẕī-şān gibi)** ʿaskerini müstaṣḥab ve düşmenleriniñ laḥmlarına şedīdü'l-iştihā olduḳları ḥālde **(düşmenleriniñ memleketleriniñ diyü erlerine ḳadar bi'l-istilā)** ḫāneleriniñ ḥavlılarına ḳonmuş idi.

[53] Aşağıda parantez içinde ve koyu yazıyla verilen ifadelerin üzeri yazma eserde çizili olduğundan bu ifadeler asıl metne alınmamış, dipnotlarda gösterilmiştir. Üzeri çizilen ifadelerle tercüme şu şekildedir: Millet-i İslām **(ibn-i kirām ve bint-i selāṭīn-i ʿiẓām miṣāli)**, Ḥażret-i Rasūl ʿaleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām efendimiz gibi berāber müşfiḳ ve seyyid-i kerīm ile **(aṣḥāb ve eşrāf-ı ʿulemā'-ı dīniñ taḥt-ı ḍamān ve kefāletlerinde ʿale'd-devām maṣūn ve)** maḥfūẓ olmaġla yetīm ve bī-ṣāḥib ḳalmadı.

[54] Aşağıda parantez içinde ve koyu yazıyla verilen ifadelerin üzeri yazma eserde çizili olduğundan bu ifadeler asıl metne alınmamış, dipnotlarda gösterilmiştir.

وَسَلْ حُنَيْنًا وَسَلْ بَدْرًا وَسَلْ أُحُدًا فُصُولَ حَتْفٍ لَهُمْ أَدْهَى مِنَ الْوَخَمِ **128**.

Ḥuneyn'e ve Bedr'e ve Uḥud'a ṣor ki şücʿān-ı ġuzātıñ o ġazālarda düşmenleri ihlāk itdikleri zamān küffārıñ başlarına gelen belā ve āfet, vebāyı geçdi.

المُصْدِرِي الْبِيضِ حُمْرًا بَعْدَ مَا وَرَدَتْ مِنَ العِدَا كُلَّ مُسْوَدٍّ مِنَ اللَّمَمِ **129**.

Şücʿān-ı ġuzātıñ beyāż ḳılıçları düşmene ittiṣāl itdigi vaḳit anlarıñ siyāh ṣaçlarınıñ bitdigi yerden ḳızıl ḳan ile boyarlar idi.
[16ª]

وَالْكَاتِبِينَ بِسُمْرِ الْخَطِّ مَا تَرَكَتْ أَقْلاَمُهُمْ حَرْفَ جِسْمٍ غَيْرَ مُنْعَجِمِ **130**.

Ġuzāt-ı aṣḥāb siyāh yazı yazıcılar idi ki ḳalemleri olan ḳarġıları, yaralardan noḳṭasız bir maḥal bıraḳmamaḳ üzere düşmenleriniñ ṣafaḥāt-ı ecsāmına siyāh yazı yazarlar idi.[55]

شَاكِي السِّلاَحِ لَهُمْ سِيمَا تُمَيِّزُهُمْ وَالْوَرْدُ يَمْتَازُ بِالسِّيمَا عَنِ السَّلَمِ **131**.

Aṣḥāb-ı kirām tāmmü'l-esliḥa olup gül aġacı selemden mümtāz oldıġı gibi anlar da ḥüsn-i sīmā ve evṣāf ile küffārdan mümtāz idiler. (Selem) Gül aġacına beñzer bir aġacdır.

تُهْدِي إِلَيْكَ رِيَاحُ النَّصْرِ نَشْرَهُمُ فَتَحْسَبُ الزَّهْرَ فِي الْأَكْمَامِ كُلَّ كَمِي **132**.

Aṣḥāb-ı kirāmıñ neṣr itdikleri nuṣret ḳoḳuları hediye olaraḳ saña vāṣıl olayor. Her ne vaḳit eṣvāb-ı ḳullarında çiçekler görseñ şücʿān-ı aṣḥābıñ zirihler içindeki ḥālleridir ẓan idersin.[56]

Üzeri çizilen ifadelerle tercüme şu şekildedir: O şücʿān-ı ġuzāt ṭaġlar **(gibi)**dir. Anlarla müṣādeme iden düşmenlere ṣor ki her bir maʿrekede o şücʿān-ı ġuzātı naṣıl gördiler?

[55] Aşağıda parantez içinde ve koyu yazıyla verilen ifadelerin üzeri yazma eserde çizili olduğundan bu ifadeler asıl metne alınmamış, dipnotlarda gösterilmiştir. Üzeri çizilen ifadelerle tercüme şu şekildedir: Ġuzāt-ı aṣḥāb siyāh yazı yazıcılar idi ki ḳalemleri olan ḳarġılar yaralardan noḳṭasız bir maḥal bıraḳmamaḳ üzere düşmenleriniñ ṣafaḥāt-ı ecsāmına siyāh yazı **(yazıcılar idi)** yazarlar idi.

[56] Aşağıda parantez içinde ve koyu yazıyla verilen ifadelerin üzeri yazma eserde çizili olduğundan bu ifadeler asıl metne alınmamış, dipnotlarda gösterilmiştir. Üzeri çizilen ifadelerle tercüme şu şekildedir: Aṣḥāb-ı kirāmıñ **(Aṣḥāb-ı kirām cemġazāda muẓaffer idiler. Anlarıñ)** neṣr itdikleri nuṣret ḳoḳuları **(yaʿnī muẓaf-**

كَأَنَّهُمْ فِي ظُهُورِ الْخَيْلِ نَبْتُ رُبًا مِنْ شِدَّةِ الْحَزْمِ لاَ مِنْ شِدَّةِ الْحُزُمِ .133

Aṣḥāb-ı kirām atlar arḳalarında gūyā yüksek maḥallerde bitmiş otlar gibi ṯābit oldılar. Şu ṯebātları bindikleri atlarıñ ḳolanlarınıñ şiddetlerinden degil idi. Kendüleriniñ şiddet-i rusūḫ ve metānetlerinden idi.

طَارَتْ قُلُوبُ الْعِدَا مِنْ بَأْسِهِمْ فَرَقًا فَمَا تُفَرِّقُ بَيْنَ الْبَهْمِ وَالْبُهَمِ .134

Düşmenleriñ ḳalbleri, aṣḥāb-ı kirāmıñ gösterdikleri şiddetden ḫavf[en] ṭarma ṭaġın olaraḳ uçdılar. Ve şücʿān-ı aṣḥāb ile ḳoyun yavrılarını farḳ ve temyīz idemediler.[57] Yaʿnī gözleri ol ḳadar ürkmüş idi ki ḳoyun ḳuzılarını bile gördükleri vaḳit şücʿān-ı aṣḥāba ḳıyās ile ḳorḳuyorlar idi.

وَمَنْ تَكُنْ بِرَسُولِ اللَّهِ نُصْرَتُهُ إِنْ تَلْقَهُ الْأُسْدُ فِي آجَامِهَا تَجِمِ .135

Bir kimse ki anıñ nuṣreti Ḥażret-i (Muḥammed) Rasūlullāh ʿaleyhi'ṣ-ṣalātü ve'ṣ-selām Efendimiz'iñ sebebiyle ola aña arslanlar bile mīşelerde mülāḳī olsa ürküp mükedder olurlar.[58] **[16b]**

وَلَنْ تَرَى مِنْ وَلِيٍّ غَيْرِ مُنْتَصِرٍ بِهِ وَلاَ مِنْ عَدُوٍّ غَيْرِ مُنْقَصِمِ .136

Ol Ḥażret'iñ hīçbir dostını görmezsin ki anıñla maẓhar-ı nuṣret olmamış ola. Ve hīçbir düşmenini görmezsin ki meksūr olmamış ola.

أَحَلَّ أُمَّتَهُ فِي حِرْزِ مِلَّتِهِ كَاللَّيْثِ حَلَّ مَعَ الأَشْبَالِ فِي أَجَمِ .137

---

feriyyet ve ġalebeleriniñ ḫaberleri) hediye olaraḳ saña vāṣıl olayor. Her ne vaḳit eṣvāb-ı ḳullarında çiçekler görseñ şücʿān-ı aṣḥābıñ zirihler içindeki ḫālleridir ẓan idersin.

[57] Aşağıda parantez içinde ve koyu yazıyla verilen ifadelerin üzeri yazma eserde çizili olduğundan bu ifadeler asıl metne alınmamış, dipnotlarda gösterilmiştir. Üzeri çizilen ifadelerle tercüme şu şekildedir: Düşmenleriñ ḳalbleri, aṣḥāb-ı kirāmıñ gösterdikleri şiddetden ḫavf[en] ṭarma ṭaġın olaraḳ uçdılar. Ve **(bu ḫavfdan nāşī ʿaḳılları zāʾil oldığından)** şücʿān-ı aṣḥāb ile ḳoyun yavrılarını farḳ ve temyīz idemediler.

[58] Aşağıda parantez içinde ve koyu yazıyla verilen ifadelerin üzeri yazma eserde çizili olduğundan bu ifadeler asıl metne alınmamış, dipnotlarda gösterilmiştir. Üzeri çizilen ifadelerle tercüme şu şekildedir: Bir kimse ki anıñ nuṣreti ḥażret-i Muḥammed Rasūlullāh ʿaleyhi'ṣ-ṣalātü ve'ṣ-selām efendimiziñ **(ki nuṣreti bir kimseye irişe)** sebebiyle ola aña arslanlar bile mīşelerde mülāḳī olsa ürküp mükedder olurlar **(idi)**.

Ümmetini bir dürlü milletiniñ ḥışn-ı ḥimāyesine ḳondurdı. Gūyā arslan yavrılarıyla berāber yataġına nüzūl itdi.[59]

كَمْ جَدَّلَتْ كَلِمَاتُ اللهِ مِنْ جَدَلٍ فِيهِ وَكَمْ خَصَّمَ الْبُرْهَانُ مِنْ خَصِمِ .**138**

Çoḳ kerre kelāmullāh, mücādelede cidāl idenleri yere urdı. Ve çoḳ kerre keşīrü'l-ḥışām olan şaḥṣa delīl-i ḳāṭı' ile ġalebe eyledi.

كَفَاكَ بِالْعِلْمِ فِي الأُمِّيِّ مُعْجِزَةً فِي الْجَاهِلِيَّةِ وَالتَّأْدِيبِ فِي الْيُتُمِ .**139**

(Ol Ḥażret'iñ şān-ı 'ālīsine 'ayn-ı başīretle baḳdıġıñ ḥālde) beyne'l-enām cehliñ keşret üzere bulundıġı bir zamānda ta'allüm görmemiş iken cāmi' oldıġı 'ulūm ve ḥadāşet-i sinni (küçük yaşta) zamānında yetīm iken mekārim-i aḫlāḳ ile mü'eddeb olması saña mu'cize-i kāfiyedir.

خَدَمْتُهُ بِمَدِيحٍ أَسْتَقِيلُ بِهِ ذُنُوبَ عُمْرٍ مَضَى فِي الشِّعْرِ وَالخِدَمِ.**140**

Ol Ḥażret'iñ bu ḳaṣīde ile medḥine ḫidmetimden ḥāṣıl-ı murādım, erbāb-ı dünyānıñ ḫıdmetlerinde, müddet-i ḥayātımda şi'r ile iştiġālimden ṭolayı sebḳat iden günāhlarımıñ 'afvını anıñla Cenāb-ı Ḥaḳ'dan ṭaleb ve niyāzdır.[60]

إِذْ قَلَّدَانِيَ مَا تُخْشَى عَوَاقِبُهُ كَأَنَّنِي بِهِمَا هَدْيٌ مِنَ النَّعَمِ .**141**

Ẕīrā 'āḳibetleri vaḫīm ve muḫavvef olan bir şey'i boġazıma ṭaḳdılar. Gūyā ben o şi'r ve ḫidmet ile ẕebḥ içün helāke ḥāżırlanan ḥayvān gibi oldum.

أَطَعْتُ غَيَّ الصِّبَا فِي الْحَالَتَيْنِ وَمَا حَصَلْتُ إِلاَّ عَلَى الْآثَامِ وَالنَّدَمِ .**142**

---

[59] Aşağıda parantez içinde ve koyu yazıyla verilen ifadelerin üzeri yazma eserde çizili olduğundan bu ifadeler asıl metne alınmamış, dipnotlarda gösterilmiştir. Üzeri çizilen ifadelerle tercüme şu şekildedir: Ümmetini bir dürlü milletiniñ ḥışn-ı ḥimāyesine ḳondurdı. **(Ve muḥāfaẓa buyurdı kim)** Gūyā arslan yavrılarıyla berāber yataġına nüzūl **(idüp de o yavrıları muḥāfaẓa ve ḥimāye)** itdi.

[60] Aşağıda parantez içinde ve koyu yazıyla verilen ifadelerin üzeri yazma eserde çizili olduğundan bu ifadeler asıl metne alınmamış, dipnotlarda gösterilmiştir. Üzeri çizilen ifadelerle tercüme şu şekildedir: Ol ḥażretiñ bu ḳaṣīde ile medḥine ḫidmetimden ḥāṣıl-ı murādım **(aġrāz-ı şaḫṣiyyeye binā'en)**, erbāb-ı dünyānıñ ḫıdmetlerinde **(bir ṭaḳımıñ nāsıñ medḥ ü ẕemlerini bi'l-iltizām)**, müddet-i ḥayātımda şi'r ile iştiġālimden ṭolayı sebḳat iden günāhlarımıñ 'afvını anıñla Cenāb-ı Ḥaḳ'dan ṭaleb ve niyāzdır.

O gibi şiʿr ve ḫidmet ḥāletlerinde gençlik zamānınıñ azġınlığına iṭāʿat eyledim de günāhlardan ve nedāmetden başḳa bir şeyʾ taḥṣīl itmedim.

143. فَيَا خَسَارَةَ نَفْسٍ فِي تِجَارَتِهَا لَمْ تَشْتَرِ الدِّينَ بِالدُّنْيَا وَلَمْ تَسُمِ

Ey ticāretinde żarar iden nefs-i muḫterem ki dīni dünyā ile işterā itmediñ ve öyle pazarlıḳda bulunmadıñ!
[17ᵃ]

144. وَمَنْ يَبِعْ آجِلاً مِنْهُ بِعَاجِلِهِ يَبِنْ لَهُ الْغَبْنُ فِي بَيْعٍ وَفِي سَلَمِ

Bir kimse ki āḫıretini dünyāsı ile ṣatar, anıñ ṣatışında ve malı ṣoñra almaḳ üzere peşīn aḳça virişinde ġabn-ı fāḥiş ile żararı żāhir olur.

145. إِنْ آتِ ذَنْبًا فَمَا عَهْدِي بِمُنْتَقِضٍ مِنَ النَّبِيِّ وَلاَ حَبْلِي بِمُنْصَرِمِ

Ben günāh işledimse de ol Ḥażret'den ʿahdimi naḳḍ ve benimle ol Ḥażret arasındaki vesāʾili ḳaṭʿ idici olmadım.[61] Yaʿnī günāhkār isem de dīnimde ṯābit oldıġımdan, şefāʿat ve maġfiretden ḳaṭʿ-ı ümmīd itmem.

146. فَإِنَّ لِي ذِمَّةً مِنْهُ بِتَسْمِيَتِي مُحَمَّداً وَهُوَ أَوْفَى الْخَلْقِ بِالذِّمَمِ

Benim içün ol Ḥażret'le ʿahd ve mīṯāḳ vardır. Zīrā ismim Muḥammed'dir. (İsm, muḫālefet-i müsemmā ile taġyīr itmez.) Ve ol Ḥażret ise ʿahd ve mīṯāḳa kāffe-i maḫlūḳātdan ziyāde vefā idicidir.

147. إِنْ لَمْ يَكُنْ فِي مَعَادِي آخِذًا بِيَدِي فَضْلاً وَإِلاَّ فَقُلْ يَا زَلَّةَ الْقَدَمِ

Eger ol Ḥażret, ḥālet-i mevt ve āḫıretimde (baña muʿayyen olup da) luṭfᵉⁿ ve iḥsānᵉⁿ (şefāʿat ve nuṣretle) dest-gīrim olmaz ise: "Bu vaḳt seniñ muḫāṭaraya düşecegiñ vaḳtdir, helāka ḥāżır ol!" diyü baña söyle.

148. حَاشَاهُ أَنْ يُحْرِمَ الرَّاجِي مَكَارِمَهُ أَوْ يَرْجِعَ الْجَارُ مِنْهُ غَيْرَ مُحْتَرَمِ

Ḥāşā ki şefāʿat ve iḥsānını recā iden sāʾili, elṭāf ve ḫayrātından maḥrūm ide. Ve şeref-i civārına dāḫil olanı, iḥtirāmdan maḥrūm olaraḳ döndüre.

---

[61] Aşağıda parantez içinde ve koyu yazıyla verilen ifadelerin üzeri yazma eserde çizili olduğundan bu ifadeler asıl metne alınmamış, dipnotlarda gösterilmiştir. Üzeri çizilen ifadelerle tercüme şu şekildedir: **(Ey nefs, taḫassür itme ve nevmīd olma!)** Ben günāh işledim de ol ḫażretden ʿahdimi naḳḍ ve benimle ol ḫażret arasındaki vesāʾili ḳaṭʿ idici olmadım.

وَمُنْذُ أَلْزَمْتُ أَفْكَارِي مَدَائِحَهُ وَجَدْتُهُ لِخَلاَصِي خَيْرَ مُلْتَزَمِ **149**.

Efkārımı medā'iḥinde ilzām eyledigim zamāndan berü ol Ḥażret'i, ḫalāṣım içün iltizām idicileriñ ḫayırlusı buldum.

وَلَنْ يَفُوتَ الْغِنَى مِنْهُ يَدًا تَرِبَتْ إِنَّ الْحَيَا يُنْبِتُ الْأَزْهَارَ فِي الْأَكَمِ **150**.

İḥtiyāc ve iftiḳāra mübtelā olanıñ eli, ol Ḥażret'den kesb-i ġınā itmekden ḫālī olmaz. Muḥaḳḳaḳdır ki yaġmur ṭaġ başlarında çiçekler bitürür.

وَلَمْ أُرِدْ زَهْرَةَ الدُّنْيَا الَّتِي اقْتَطَفَتْ يَدَا زُهَيْرٍ بِمَا أَثْنَى عَلَى هَرِمِ **151**.

Ben o çiçeklerle bāġçelerden düşürilen dünyā çiçeklerini murād itmedim. Ḥażret-i Züheyriñ elleri, **[17b]** Herem bin Sinān'ıñ şenāsı ḥaḳḳında iḳtiṭāf itdigi çiçekleri murād eyledim. Ya'nī Ḥażret-i Züheyr'iñ, ecved-i ʿArab olan Herem'iñ seḫāveti ḥaḳḳında īrād eyledigi medā'iḥdir ki Herem, muḥtācını ʿaṭāyā ve iḥsānāt ile iḥtiyācdan ḳurtarır idi.

يَا أَكْرَمَ الخَلْقِ مَالِي مَنْ أَلُوذُ بِهِ سِوَاكَ عِنْدَ حُلُولِ الْحَادِثِ الْعَمَمِ **152**.

Ey maḫlūḳātıñ ekremi! ʿUmūmı şāmil olan yevm-i ḳıyāmetiñ ḥulūlında senden başḳa ilticā idecek kimsem yoḳdur.[62]

وَلَنْ يَضِيقَ رَسُولَ اللَّهِ جَاهُكَ بِي إِذَا الْكَرِيمُ تَجَلَّى بِاسْمِ مُنْتَقِمِ **153**.

Yā Rasūlallāh! Ol gün ki Cenāb-ı Ḥaḳ ism-i müntaḳim ile tecellī buyura, ol günde ben günehkāra şefāʿatiñle -ḥāşā ki- seniñ mertebe-i hümāyūnuñ vüsʿatine ḫalel gele.

فَإِنَّ مِنْ جُودِكَ الدُّنْيَا وَضَرَّتَهَا وَمِنْ عُلُومِكَ عِلْمَ اللَّوْحِ وَالْقَلَمِ **154**.

Zīrā seniñ cūd u iḥsānıñ, dünyā ve āḫıreti şāmil ve ʿulūmuñ, levḥ ü ḳalemiñ ʿilmini muḥīṭdir.

يَا نَفْسُ لاَ تَقْنَطِي مِنْ زَلَّةٍ عَظُمَتْ إِنَّ الكَبَائِرَ فِي الْغُفْرَانِ كَاللَّمَمِ **155**.

---

[62] Aşağıda parantez içinde ve koyu yazıyla verilen ifadelerin üzeri yazma eserde çizili olduğundan bu ifadeler asıl metne alınmamış, dipnotlarda gösterilmiştir. Üzeri çizilen ifadelerle tercüme şu şekildedir: Ey maḫlūḳātıñ erkemi **(olan Nebiyy-i ʿālī-şān)**! ʿUmūmı şāmil olan yevm-i ḳıyāmetiñ ḥulūlında senden başḳa ilticā idecek kimsem yoḳdur.

Ey nefis, günāhıñ her ne ḳadar büyük olsa, andan ṭolayı, maġfiretinden ümmīdiñi kesme! Zīrā ġaffārü'ẕ-ẕünūb olan Cenāb-ı Ḥaḳḳ'ıñ maġfireti yanında günāh-ı kebā'ir, günāh-ı ṣaġā'ir gibidir.

لَعَلَّ رَحْمَةَ رَبِّي حِينَ يَقْسِمُهَا تَأْتِي عَلَى حَسَبِ الْعِصْيَانِ فِي الْقِسَمِ.**156**

Me'mūldür ki Rabb'imiñ raḥmeti taḳsīm olundıġı vaḳit, günehkāra ẕünūbuñ miḳdārına göre naṣīb ḥāṣıl ola.

يَا رَبِّ وَاجْعَلْ رَجَائِي غَيْرَ مُنْعَكِسٍ لَدَيْكَ وَاجْعَلْ حِسَابِي غَيْرَ مُنْخَرِمِ .**157**

Yā Rabbī, benim niyāzımı ḥużūr-ı ulūhiyyetiñde merdūd eyleme! Ve ḥisābımı ġayr-i münḳaṭı' eyle! Ya'nī ni'metiñ üzerime mütevālī ve ḥisābımı ḳolay it.

وَالْطُفْ بِعَبْدِكَ فِي الدَّارَيْنِ إِنَّ لَهُ صَبْرًا مَتَى تَدْعُهُ الْأَهْوَالُ يَنْهَزِمِ .**158**

Dünyā ve āḫıretde iş bu ḳulıña luṭf buyur! Zīrā şiddetlere mülāḳī oldıġı vaḳt ṣabrı perīşān olur.

وَأْذَنْ لِسُحْبِ صَلاَةٍ مِنْكَ دَائِمَةٍ عَلَى النَّبِيِّ بِمُنْهَلٍّ وَمُنْسَجِمِ .**159**

Seniñ bār-gāh-ı Ulūhiyyetiñden Nebiyy-i Ekrem üzerine, ṣalāt bulutlarınıñ -bilā-inḳıṭā'- ṣalavāt yaġmurlarını yaġdırıcı olmasına iẕn vir![63]
[18a]

وَالآلِ وَالصَّحْبِ ثُمَّ التَّابِعِيَن لَهُمْ أَهْلُ التُّقَى وَالنُّقَا وَالحِلْمِ وَالْكَرَمِ[64] .**160**

---

[63] Aşağıda parantez içinde ve koyu yazıyla verilen ifadelerin üzeri yazma eserde çizili olduğundan bu ifadeler asıl metne alınmamış, dipnotlarda gösterilmiştir. Üzeri çizilen ifadelerle tercüme şu şekildedir: Seniñ bār-gāh-ı Ulūhiyyetiñden Nebiyy-i ekrem üzerine, ṣalāt bulutlarınıñ -bilā-inḳıṭā'- ṣalavāt**(-ı dā'im)** yaġmurlarını yaġdırıcı olmasına iẕn ver!

[64] Bu beyit *Ḳaṣīde-i Bürde*'yle ilgili tahkîk (edisyon kritik) çalışmasının yapıldığı aşağıdaki kaynakta yer almamakta; ama kitabın başında verilen "bazı sâlih kimseler tarafından eklenen beyitler" bölümünde bulunmaktadır. Buna göre ilgili eserde beyit, *Ḳaṣīde-i Bürde*'nin asıl metnine dâhil olmayıp kasîde, toplam 160 beyittir. Bu durum makalemizin "Beyit Sayısı" bölümünde, diğer kaynaklar da verilerek incelenmiştir. Detaylı bilgi için bk.: Ahmed b. Muhammed b. Hacer el-Heytemî, *el-Umde fî Şerhi'l-Bürde*, Dârü'l-fakîh, Birleşik Arap Emirlikleri 2003 [h. 1424], s.106.

Ve āl-i aṣḥāb ve baʿdehū tābiʿīn üzerine de selām ve raḥmet yaġmurlarını mebẕūl ḳıl ki anlar ehl-i taḳvā ve meʿāṣīden ṭāhir ve ḥilm ü kerem ṣāḥibleri idiler.

مَا رَنَّحَتْ عَذَبَاتِ الْبَانِ رِيحُ صَبًا وَأَطْرَبَ الْعِيسَ حَادِي الْعِيسِ بِالنَّغَمِ .**161**

Mādām ki ṣabā rūzgārı aġacıñ dallarını taḥrīk ide ve develeri sevḳ idenler güzel naġmeler ile anları sevindire. Yaʿnī; Yā Rab, ṣabā rūzgārı aġaçları taḥrīk ve develeri sevḳ idenleriñ naġmeleri anları sevindirdikce sen, Nebiyy-i Ẕī-şān'ıñ olan Ḥażret-i Muḥammed ve āl ü aṣḥābına ve anlara tābiʿ olanlara ṣalāt ve selām eyle!

Temme.

Ḳaṣīde-i Bürde'niñ teberrüken naẓm ile de tercemesi murād olunmuş ise de[65] nikāt ve elfāẓ-ı cezīlesiniñ ḥarfiyyen ve naẓmen tercemesinde iḳtidār-ı ʿācizānemiñ kāfī olmaması cihetiyle maḳāṣıdı ifāte itmeyecek derecede mefāhīm-i şerīfesiniñ aḫẕına diḳḳatle terceme idildi. Ḫulāṣa-i maḳṣad Ḥabīb-i Ḥażret-i ʿAllām ʿaleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām Efendimiz'iñ naʿt-ı risālet-penāhīlerine ḫıdmet vesīlesiyle şefāʿat-i ʿuẓmālarını niyāz oldığından her bir ḫaṭāsıyla berāber Ḥażret-i Seyyidü'l-Mürselīn ʿaleyhi'ṣ-ṣalātü ve's-selām ilā yevmi'd-dīn Efendimiz'iñ ḳabūl-i ʿālīlerine maẓhar olması, rūḥāniyyet-i celīle-i şefāʿat-penāhīlerinden mutażarrıʿdır.

Terceme-i Manẓūme[66]

mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün

1. Geldi ʿaceb ḫayāle mi cīrān-ı Ẕī-Selem
Çeşmiñ döker sirişk-i ḫūn-ālūde dem-be-dem

2. Şimşek mi çaḳdı semt-i İḍam'dan ẓalāmda
Geldi meşām-ı cāna yaḫud nükhet-i Ḥarem

[65] Burada yer alan "deḳāyıḳ-ı mübāreke ve" ifadesinin üzeri çizili olduğundan metne alınmamıştır.

[66] Nazmen yaptığı bu tercümede müellif; bazı kelimelerin, mısraların, beyitlerin üzerini çizerek sayfa kenarlarına ya da çizdiği kısmın üzerine manzum tercümede tercih ettiği son şekli yazmıştır. Bazen müellif, sayfa kenarlarındaki ya da çizdiği kısmın üzerindeki tercihlerinde de değişikliğe gitmiştir. Bu tip durumlarda makaleye, müellifin tercih ettiği son şekil yazılmıştır.

3. Menʿ eyledikçe dīdeleriñ girye gösterir
Ṣaḥv istedikçe ḳalbiñe yüz gösterir elem

4. Kitmān-ı ʿışḳı ʿāşıḳ ider mi ḫayāl hīç
Ḳalbi yanup da gözleri dökdükçe eşk-i ġam

[18ᵇ]

5. ʿIşḳ olmasaydı ṭaġı dıraḫtı ḫarābeyi
Gördükçe olmaz idi gözüñ giryelerle nem

6. Bilmem naṣıl maḥabbeti itmezsin iʿtirāf
ʿAşḳa şehādet eyler iken demʿ ile seḳam

7. Rūyuñda derd-i aṣfer ü levn-i baḳam gibi
Çekdi keder dumūʿ u saḳamdan iki raḳam

8. Yariñ beni uyatdı ḫayāli ne çāre kim
Leẕẕāta iʿtirāż-ı maḥabbet virür elem

9. İnṣāfıñ olsa ey beni ʿışḳ içre levm iden
Maʿẕūr-ı ʿışḳa levm ile itmez idiñ sitem

10. Sen de bilürsin ehl-i siʿāyet de ḥālimi
Sırrım nihān u derd-i derūnum olur mı kem

11. Ḫāliṣ naṣīḥat eylediñ ammā ne fā'ide
Erbāb-ı levme ʿāşıḳ olan gösterir ṣamem

12. Töhmetden ebʿad olmış iken nuṣḥ içinde şeyb
Ṭutdum naṣīḥ-i şeybi de levmimde müttehem

13. Cehlinden oldı şöyle esīri ġavāyetiñ
İtmez iḫāfe nefsimi ne şeyb ü ne herem

14. Zāda teṣādüf itmedi fiʿl-i cemīleden
Mihmān-ı şeyb olmadı yanımda muḥteşem

15. Bilmiş olaydım eyler idim ketm sırrımı
ʿAcz oldıġın müsāfiri ṭutmaḳda muḥterem

16. Yoḳ mı ġavāyetinden alan żabṭ-ı göñlümi
Żabıṭ naṣıl olursa semend-i şedīdi kem

17. Meyl itme kesr-i şehvet-i nefse ẕünūb ile
Ḳuvvet bulur tanaʿum ile şehvet-i nehem

18. Nefsiñ o ṭıfldır ki bıraḳsañ sever südi
Südden kesince terk ider ol da rıżāʿı hem

19. Nefsiñ hevāsı vālī olınca ider seni
Yā maḥv u yā ḫılāf-ı diyānetle müttehem

20. Nefsiñ ʿamelce çayıra düşmiş behīmedir
Ṭatlı bulursa çayırı menʿinde ḳıl himem

21. Mühlik leẕāiẕ ekṣerī insāna ḫoş gelür
Bilmez var ol ṭaʿām-ı leẕīẕiñ içinde sem

22. Ḥāṣıl olınca cūʿ u şibaʿdan desīse ḳorḳ
Gelmez fesād-ı miʿdeden açlıḳda key saḳam

23. Çeşmiñ leb-ā-leb oldı meḥārimle yaş döküp
Olsun yanaḫda mültezimiñ ḥımye-i nedem

24. Şeyṭān u nefse uyma ṣaḳın itseler de pend
Bil her ikisini de reẕāletle müttehem

25. Mekrin bilürsin anlara dā'im muḫālif ol
Sen anları ne ḫaṣm ḳıyās it ne de ḥakem

26. Müstaġfirem Ḫudā'dan ʿamelsiz kelām içün
İtdüm ʿaḳīme nisbet-i nesl eyleyüp sitem

[19ᵃ]

27. Ben müstaḳīm degil iken ol müstaḳīm didim
Ḫayr emrin eyledim saña ben ḫayrı işlemem

28. Farżı edādan özge ṣalāt ü ṣıyāmdan
ʿAdditmedim nevāfili dünyāda mültezem

29. Ḳoydum o Ẕāt sünnetini kim olur idi
İḥyā-yı leylden ḳadem-i pāki pür-verem

30. Emʿāyı şedd ü bögrine aḥcārı vażʿ idüp
Taḫfīf-i cūʿ iderdi o sulṭān-ı muḥteşem

31. İʿrāż ḳıldı itmedi bir gūne iltifāt
Altun olup da ṭaġlar olurken aña ḫadem

32. Zühdin ziyāde eyledi ḥāl-i żarūreti
Zīrā ki iḥtiyācı izāle ider ʿaṣam

33. Meyl itdirür mi dehre żarūret o ẕātı kim
Ḫalḳ-ı cihāna bādī ide Ḫālıḳu'l-ümem

34. Kevneyn ü ins ü cinn ü ferīḳayn Seyyid'i
Ẕāt-ı Muḥammedī ki odur ṣāḥibü'l-'alem

35. Bir kimse emr ü nehyde ol Ẕāt-ı aḳdese
Olmaz maḳīs dirse gerek lā gerek ne'am

36. Mercūdur ol Ḥabīb-i Kerīm'iñ şefā'ati
Her hevl kim belāsı olur mūcib-i saḳam

37. Ḫalḳı Ḫudā'ya eyledi da'vet ki dāmene
Her kim ṭutarsa olmaz aña rū-nümā elem

38. 'İlm ü keremde ẕātına yoḳdur ḳarīb olan
Fā'iḳdir enbiyāya ḥabīb-i kerem-şiyem

39. Peyġamberānıñ andan ümīdi ḳıyāsca
Yemden miṣāl-i ġurfe maṭardan miṣāl-i nem

40. Nisbetle 'ilm ü ḥikmetine mürselīndir
İ'rāb u noḳṭa ẕātına maḫṣūṣdur ḥikem

41. Ekmel yaratdı ṣūret ü ma'nāca eyledi
Maḥbūb-ı ber-güzīde anı Ḫālıḳu'n-nesem

42. Eyler mi ḥüsn-i cevher-i 'ālīsi inḳısām
Ḳābil olur mı şirketi ol ma'den-i kerem

43. Terk it anı ki yazdı Naṣārā Mesīḥ içün
Medḥ-i Muḥammedī'de ne istersen it raḳam

44. Ẕātınca vaṣf u nisbete mevżū'dur şeref
Ḳadrince baḫṣ ü nisbete maṣrūfdur 'iẓam

45. Fażl-ı Rasūl-i Ḫālıḳ'a var mı ḥudūd kim
Ḥaḳḳı ile ṣenāsını itsün ifāde fem

46. Ḳadriyle mu'cizātınıñ olsa tenāsübi
İsmi ile du'āda dirilür idi rimem

47. Bir müşkil işle eylemedi imtiḥān hīç
Ne şek bize ne reyb ü ne ḥayret virür elem

48. Ḥayretde ḳoydı herkesi fehm-i ḥaḳīḳati
Nezdīk ü dūr-ı ʿacze düşerse nʾola ḥakem

[19ᵇ]

49. Mihre şebīhdir görinişde baʿīdden
Göz ḳurbdan baḳınca bulur ḫīreden elem

50. Mümkin midir ḥaḳīḳat-i ʿulyāsın añlasun
Düşde anı görüp de tesellī iden ümem

51. Ḳudret bu rütbe bilmege itmişdir inḥiṣār
Hem Eşrefü'l-Beşerdir o Ḫayrü'l-Beriyye hem

52. Ruslü'l-kirāma vāṣıl olan muʿcizāt heb
Oldı süṭūʿ-ı nūr-ı Muḥammed'le muntaẓam

53. Zīrā o şemsiñ encümidir cümle enbiyā
Nūrıyla oldı her birisi dāfiʿü'ẓ-ẓulem

54. Virmiş aña beşāşet ü ḥüsn-i ḫıṣāli zīb
Fażl u kemāl luṭf u keremdir aña ʿalem

55. Gūyā şerefde bedr ü terefde şukūfedir
Himmetde dehr ü luṭf ü keremde miṣāl-i yem

56. Meşhūd olur zamān-ı telāḳīde heybeti
Yanında ḳāʾim olmasa da ʿasker ü ḫadem

57. Maʿdendir ibtisām u maḳāli o kāndan
Gūyā ẓuhūra geldi leʾālī-i pür-ḳıyem

58. Ẕī-baḫtdır kim itse anı būs u intişāḳ
Ol ḫāk kim olundı mezār-ı Nebīʾye ḍamm

59. Geldi ẓuhūra mevlidi aṣl-ı kerīmden
Hem ṭīb-i mübtedādır o hem ṭīb-i muḫtetem

60. Fars añladı o günde serencām-ı ḥālini
İnẕār idince cümlesini buʾs ile niḳam

61. Kisrāʾnıñ oldı münhedim eyvānı ol gice
Şemli gibi egerçi görünmişdi bī-saḳam

62. Söndürdi nār-ı Farsʾı o şeb şiddet-i esef
Döndürdi nehri eski yolından o şeb nedem

63. Batdı zemīne ol gice Save buḥeyrası
Vāridleri ġażabla dönüp oldı pür-elem

64. Āteş miṣāl-i āb u ṣu āteş-miṣāl olup
Ehl-i Mecūs'a eyledi īrāṣ derd ü ġam

65. İẓhār ḳıldı ṣıdḳını naẓm-ı celīl-i Ḥaḳ
Çoḳ ṣayḥa itdi parladı envārı dem-be-dem

66. Nūrı görür mi müjdeyi eyler mi istimā'
Ol göz ki kör ola o ḳulaḳ ki ola aṣamm

67. Kāhinler eylemişdi ḫaber ḳavme oldıġın
Dīn-i saḳīmlerinde beḳā ġayr-ı mürtesem

68. Görmişler idi ufḳa şihābıñ suḳūṭını
Düşmiş idi naṣıl ki zemīne bütün ṣanem

69. Ḳaçdı zemīne rāh-ı semādan ebālise
Yekdigerinden izleri olmışdı müzdeḥam

70. Gūyā firār ider idi ebṭāl-i Ebrehe
Yāḫud ḥaṣādan ürkmiş idi cünd-i müttehem

71. Tesbīḥ ile elinden atılmışdı ol ḥaṣā
Yūnus naṣıl ki nebẕ ile olmışdı muḫtetem

[20a]

72. Sācid olup evāmirine imtiṣāl ile
Sāḳ üzre meşy iderdi aġaçlar bilā-ḳadem

73. Yol ortasında saṭra mümāṣil bulup niẓām
Gūyā iderdi dallar ile ḥüsn-i ḫaṭ raḳam

74. Beñzerdi ol seḥāba ki itmişdi sāyebān
Şemsiñ ḥarāretinde o şāhen-şeh-i ümem

75. Var inşiḳāḳ-ı ḳalbine māhıñ ki nisbeti
Ḥāniṣ olur mıyam buña eyler isem ḳasem

76. Kör oldı görmedi ikisini de ehl-i küfr
Ġāra duḫūl eyleyicek ḫayr ile kerem

77. Ol Ḥażret ile Ḥażret-i Ṣıddīḳ olup emīn
Küffār bāb-ı ġārı görüp ṭutmadı ehem

78. Olsaydı anlar olmaz idi ṣandılar ki ġār
Āṯār-ı ʿankebūt u ḥamāmeyle mürtesem

79. İġnā idince anı Ḫudā'nıñ ḥimāyesi
Ḥışn u durūʿı eylemez elbette mültezem

80. Gördükçe ẓulm-i dehri aña itdim ilticā
Her ilticāda aldım o dergāhdan niʿam

81. Dünyā vü āḫıretce ne kim eyledim niyāz
İḥsān buyurdı cümlesin ol Cāmiʿü'n-Niʿam

82. Gerçi gözi uyurdı uyumazdı ḳalbi hīç
Rüʾyāda vaḥyi red ile olma sezā-yı ẕem

83. Biʿṣet-bidāyetinde idi işbu vaḥy-i Ḫaḳ
Münker midir o ḥālde aḥvāl-i muḥtelim

84. Vaḥyi degildi kesb ile ol Ẕāt-ı Ekrem'iñ
Olmaz Rasūl ġaybī ifādeyle müttehem

85. Çoḳ ehl-i ẕenbiñ açdı ḳuyūd-ı ẕünūbını
Lems-i yediyle gitdi nice ḫastadan seḳam

86. Buldı ḥayātı ḫayr duʿāsıyla sāl-i ḳaḥṭ
Ġurre miṯāli oldı ʿaṣırlar da mübtesim

87. Bir ebr o sāli eyledi iḥyā ki oldı heb
Her göl yeme muʿādil ü her vādī bir ʿArim

88. Nāṣıḥ beni ḳo vaṣfı ile muʿcizātıdır
Ol Ḥażret'iñ bedīhī *ke-nārin ʿalā ʿalem*

89. İncū dizilse ḥüsni egerçi mezīd olur
Gelmez naḳīṣa ḳadrine olmazsa muntaẓam

90. Yitmez aña teṭāvül-i āmāli mādiḥiñ
ʿĀlīdir ol kerīme taḫaṣṣuṣ iden şiyem

91. Ḫaḳ'dan nüzūl eyledi Ḳur'ān o Ḥażret'e
Vaṣfı daḫı ḳadīmiñ olur ṯābitü'l-ḳadem

92. Vaḳte muḳārin olmaz iken andadır bütün
Baḫṯ-i maʿād ü ʿĀd ü daḫı ḳıṣṣa-i İrem

93. Heb muʿcizāta itdi tefevvuḳ devām ile
Āyāt-ı enbiyā ise buldı bütün ʿadem

94. Ḥaḳḳ'ıñ kelāmı münhedim olmaz ile'l-ebed
Şübhe ḳomaz muḫālefet itmez ṭaleb ḥakem

[20ᵇ]

95. Döndi muʿārızını ġażabla nizāʿdan
Aʿdānıñ eñ ḳavīsi aña ʿarż idüp selem

96. Reddeyledikçe muʿteriżānı belāġati
Maṭrūd olurdı dā'ireden ṣanki müttehem

97. Maʿnāsı izdiyādda emvāc-ı baḥrdir
Cevher anıñ yanında n'ola olsa bī-ḳıyem

98. Taʿdādı ḳābil olmadı aṣlā ʿacāyibi
Gelmez ḳırā'at idene ikṣārdan se'em

99. Her kim ḳırā'at itse münevver olur gözi
Ḳārīleri içündür anıñ ḥüsn-i muḫtetem

100. Her kim ḳırā'at itse kemāl-i ḫulūṣ ile
Nār-ı Cehennem olmaz aña mūriṣ-i elem

101. Beñzer o ḥavż-ı Kevṣer'e rūyın beyāż ider
Ol kim günehle oldı siyeh-rūy-ı ke'l-ḥumem

102. Ḳur'ān ṣırāṭdır ya terāzūdur ʿadlde
Bir başḳa şey'le ṣanma olur maʿdelet etemm

103. İnkārı heb tecāhüle maḥmūldür ḥasūd
Yoḳsa bilür ḥaḳīḳat-i aḥvāli lā-cerem

104. ʿİlletlenürse münkir olur nūr-ı şemsi ʿayn
Maʿlūl olursa münkir olur ṭaʿm-ı māyı fem

105. Ey ehl-i iḥtiyāc ü temennāya mültecā
Ey ehl-i ḳaṣda mükrim ü ey melce'-i ümem

106. Erbāb-ı iʿtibāra eyā luṭf-ı kibriyā
Ve'y ṭālibān-ı niʿmet-i ʿuẓmāya muġtenem

107. Bir şeb ḥarīm-i Ka'be'den itdiñ ḳamer gibi
Ṣaḥn-ı ḥarīm-i Mescid-i Aḳṣā'yı muḫterem

108. İtdiñ maḳām-ı ḳurba teraḳḳī o rütbe kim
Sırr-ı celīli olmadı bir ferde münfehim

109. Taḳdīm ḳıldı ẕātıñı mecmūʿ-ı enbiyā
Taḳdīm ider ne güne ki maḫdūmını ḫadem

110. Sebʿ-i ṭıbāḳı geçdiñ o mevkib içinde kim
Ẕāt-ı kerīmiñ olmış idi ṣāḥibü'l-ʿalem

111. İclāl ile irişdiñ o ¤ālī maḳāma kim
Her rütbe oldı Ẕāt-ı kerīmiñde muḫtetem

112. ʿUlviyyetiñ o rütbede kim Ḥaḳ nidā idüp
Mümtāz ḳıldı ẕātıñı ke'l-müfredi'l-¤alem

113. Vuṣlat müyesser oldı saña bir maḳāmda
Kim ol maḳāma ḫāṣdır esrār-ı müktetem

114. İḫrāz-ı faḫrca saña maʿdūmdur şerīk
ʿAzm itdiginiñ maḳāmda nā-būd müzdaḥim

115. Ġayra naṣīb olmadı ẕātıñdaki rüteb
İdrāki ḳābil olmadı ḥaḳḳıñdaki niʿam

116. Ey müslimīn müjdeler olsun bizim içün
Rükn-i ʿināyet olmadı bir güne münhedim

[21ª]

117. Dāʿīmize buyurdı Ḫudā Ekremü'r-Rusül
Olsa ʿaceb mi ümmeti de ekremü'l-ümem

118. Ḳorḳutdı düşmenānı ṣadā-yı nübüvveti
Ürkdi naṣıl ki ṣavt-ı esed kūs idüp ġanem

119. Her ḥarbde olundı o rütbe şebāt kim
Aʿdā ṭaḳıldı rumḥa ke-laḥmin ʿalā veḍam

120. ʿUḳbānıñ iḫtilāsına heb ġıbṭa itdiler
Ṭutdı firāra rūyını her cünd-i müttehem

121. Memnūnlar idi geldigi dem eşhür-i ḥurum
Ġayb itdiler ʿadād-ı şeb ü rūzı dem-be-dem

122. Dīn ḍayf idi luḥūm-ı ʿadūya ḥarīṣ olup
İnmişdi mülk-i düşmene çün şāh-ı ẕī-ḥaşem

123. Deryā miṣāli ṭalġalar iẓhār idüp rimāḥ
Fürsānı sevḳ iderdi o sulṭān-ı muḥteşem

124. Ġāzīler emr-i Ḥaḳḳ'a icābetle ḥarb idüp
Ehl-i ḍalāli eyledi ḳahr ile ke'l-ʿadem

125. Gūyā ki dīn ü millet-i İslām idi ġarīb
İtdi ġuzāt ile ṣıla-i raḥmi mültezem

126. Ḫayrü'l-enām ü ṣınf-ı ġuzāt ü ekābiriñ
Oldı żamānı millet-i İslām'a muġtenem

127. Taṣdīḳ ider eʿādī-i dīn her cihādda
Beñzer idi cibāle o şücʿān-ı pür-himem

128. Eyle suʾāl Bedr'e Uḥud'la Ḥuneyn'e kim
Gelmişdi düşmenāna vebādan beter elem

129. Düşmenleriñ rüʾūsına itdikçe ittiṣāl
Ġāzīleriñ ḳılıçlarını heb boyardı dem

130. Her noḳṭasında cism-i ʿadūnuñ ḳalem gibi
Ḳarġıları ḫuṭūṭ-ı siyāh eyledi raḳam

131. Sīmāca imtiyāz ile şāki's-silāḥ olup
Aṣḥāb ṣanki gül idi aʿdā idi baḳam

132. Ḥüsn-i ḫaberce tuḥfe-i ḫoş-bū olur saña
İcrā-yı intiṣārda itdikleri himem

133. Ekmām içinde gördigiñ ezhārı ḳıl ḳıyās
Geymiş durūʿ ṣanki o şücʿān-ı pür-kerem

134. Ḥazm-i ḳavīden idi degildi ḫırāmdan
At arḳasında oldıġı ke'n-nebti fi'l-ʿalem

135. Şücʿān ḳıyās iderdi görince ḳuzıları
Ḫavf eylemişdi düşmeni ol gūne muḳteḥim

136. Ḳorḳar mülāḳī olsa yataḳda esed aña
Nuṣret virürse her kime ol mefḫari'l-ümem

137. Bir dostı yoḳ ki olmaya manṣūr u müfteḫir
Bir ḫaṣmı yoḳ ki olmaya meksūr u müttehem

138. Şān-ı celīli ḥükmi idi ki heb ümmeti
Almış idi ḥimāyeye ke'l-leyṣi fi'l-ecem

139. Ehl-i cidāli urdı yere naẓm-ı Kibriyā
Geldi delīl-i ḳāṭı' ile anlara nedem

[21ᵇ]

140. Ümmī iken 'ulūmı yetīmken te'eddübi
Kāfī degil mi mu'cize ey ṭālibü'l-ḥikem

141. İtdim vesīle 'afv-ı ẕünūba bu naẓmımı
Şi'rimle eylemiş idim aġyārı medḥ ü ẕemm

142. Emr-i vaḫīmi gerdenime ṭakmış oldılar
Olmış idim helāka müheyyā olan ġanem

143. Gençlik zamānı öyle 'abeṣ medḥ ü şi'rden
Ḳaldı yerimde cürm ü ḫaṭī'āt ile nedem

144. Ey nefs dīni almadıñ emvāl-i dehr ile
Oldı ticāretiñde ḫasāret saña se'im

145. 'Uḳbāsını bu dār-ı fenāya ṣatanlara
Maġbūn-ı fāḥiş olsa gerek bey' ile selem

146. Ḳaṭ'-ı vesīle itmem o Faḫrü'l-Enām'dan
Mücrim isem de eylemişim 'ahdimi etemm

147. Hem-nāmıyam o kān-ı vefā vü 'ināyetiñ
Bāḳī bu 'abd-i ḫāṭī vü mücrim içün ẕimem

148. Ṭutmazsa āḫıretde şefā'atle destimi
Söyle bu 'abd-i mücrime yā zellete'l-ḳadem

149. Faẓlından itmez ehl-i temennī ümīdi ḳaṭ'
Olmaz derinde ehl-i recā ġayr-ı muḥterem

150. Medḥinde fikrim ideli ilzām o Ḥażret'iñ
Buldum o kān-ı merḥameti cāmi'ül-kerem

151. Ezhār ṭaġ başında maṭardan ẓuhūr ider
Muḥtāc olanlar andan olur maẓhar-ı niʿam

152. Ezhārdan murādım odur ki Züheyr anı
Ḥaḳḳ-ı Herem'de itmiş idi medḥ ile raḳam

153. Hevl-i ḳıyāmet eyleyicek ḫalḳı iştimāl
Yoḳ senden özge melceʾim ey ekremü'l-ümem

154. İtdikde ism-i müntaḳim ile tecellī Ḥaḳ
Cāh-ı vesīʿ-i şevketiñ olmaḳ muḥāl-i kem

155. Cūduñ muḥāṭ u maẓharı dünyā vü āḫıret
ʿİlmiñ muḥāṭ u mebḥaṣidir levḥ ile ḳalem

156. Cürmüñ ne rütbe olsa da bī-ḥadd ü bī-ʿaded
Kesme ümīdiñ ʿafvdan ey nefs-i pür-elem

157. Ġufrān-ı Ḥaḳ kebāʾir-i ehl-i diyāneti
Eyler ṣaġīreler gibi mevhūm u keʾl-ʿadem

158. Meʾmūldür günāha göre ḥiṣṣe baḫş ola
Ḥaḳḳıñ olınca raḥmet ü ġufrānı münḳasim

159. Yā Rab ḥesābım eyleme yevmüʾs-suʾāl ḳaṭʿ
İtme beni niyāzımı redd ile müttehem

160. Dünyā vü āḫıretde beni luṭfa maẓhar it
Ṣabrım ki hevl içinde olur maḥv u münhezim

161. Taḥrīk eyledikçe ṣabā ġuṣnı bāġda
Sevḳ eyledikçe ḥādī cimāli idüp naġam

162. Meʾẕūn buyur seḥāb-ı ṣalātı ki yaġdıra
Faḫrü'l-Enāmʾa taṣliye-i ekmel ü etemm

163. Aṣḥāb ü āle tarḍiye hem tābiʿīne de
Mebẕūl ola ki her biridir cāmiʿü'l-kerem

fī 28 Muḥarrem 1301 (28 Kasım 1883)

Kaynaklar

ABİDİN PAŞA (1307/1889), *Terceme ve Şerh-i Ḳaṣīde-i Bürde*, İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, 204 s.

AHİMEİR, Ahmed (2004), *İbn Merzûk et-Tilimsanî ve İzhâru Sıdki'l- Mevedde fî Şerhi'l-Bürde Adlı Eseri (Edisyon Kritik)*, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, X+ 99+ 618 s.

AHMED B. MUHAMMED B. HACER EL-HEYTEMÎ (2003), *el-Umde fî Şerhi'l-Bürde*, Birleşik Arap Emirlikleri: Dârü'l-fakîh, 719 s.

AKTAN, Ali ve Abdülkadir Yuvalı, Metin Hülagü (1996), *Mehmed Süreyyâ: Sicill-i Osmanî Yahut Tezkire-i Meşahir-i Osmaniyye*, Cilt: I-II, İstanbul: Sebil Yayınları. Cilt I: XV+ 479 s.; Cilt II: VII+ 566 s.; Cilt III: VII+ 832 s.

ALTUNTAŞ, Halil ve Muzaffer Şahin (2003.), *Kur'ân-ı Kerim Meali*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, XXXIX+609 s.

ATALAY, Mehmet (2005), "Ebu'l-Feth el-Bustî'nin Kasîde-i Nûniyyesi'nin Diyarbakırlı Saîd Paşa Tarafından Yapılan Türkçe Manzum Tercümesi", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi Prof. Dr. Şinasi Tekin Özel Sayısı,* S. XXVII, Erzurum, s. 145–154.

AYDOĞAN, Saliha (2009), *Diyarbakırlı Sa'id Paşa Mîzânü'l-Edeb*, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 309 s.

BALTA, Nuran (2009), *Türk Edebiyatı Tarihi Edebiyat Nazariyesi Geleneğinde Mîzânü'l-Edeb'in Yeri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne: Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 533 s.

BEDEVA, Abdullah (2012), *Alâuddin Ali B. Muhammed el-Bitamî Musannifek'in Ḳaṣīde-i Bürde Şerhi'nin Tahkiki*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, VI+57+302 s.

BURSALI MEHMED TAHİR (1333/1914), *Osmanlı Müellifleri*, Cilt: I-II, İstanbul : Matbaa-i Âmire, Cilt I: 406 s.; Cilt II: 510 s.; Cilt III: 326 s.

BÜYÜKCOŞKUN, Kudret (1998), *Mantık Metinleri*, Cilt: I-II, İstanbul: İşaret Yayınları, Cilt I: 189 s.; Cilt II: 144 s.

CUNBUR, Müjgan (1999), *İbnülemin Mahmud Kemal İnal: Son Asır Türk Şairleri Kemalü'ş-Şu'arâ*, Cilt: I-IV, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve

Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi, Cilt I: X+678 s.; Cilt II: 546 s.; Cilt III: 490 s.; Cilt IV: 490 s.

ÇİTÇİ, Selahattin (2015), *Faik Âli Ozansoy Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri*, İstanbul: Akademi Titiz Yayınları, 360 s.

DEMİRAYAK, Kenan (2001), "Kasîdetü'l-Bürde", *DİA*, Cilt: XXIV, İstanbul, s. 566-568.

EBU'L-FÜTÛH ABDULLAH ABDÜLKADİR ET-TELİDÎ (2009), *Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed b. Mehdî Hasenî Şazelî ibn Acîbe: Şerhü'l-Bürde Keşfü'l-kürbe bi-Tahrici Ehadisi Şerhi'l-Bürde*, Tanca: Matbaatu Cerîde, 324 s.

EBU'L-HÜSEYİN EBÜ'L-HASAN MİHYAR B. MERZEVEYH ED-DEYLEMÎ EL-BAĞDÂDÎ, *Dîvânu Mihyâr ed-Deylemî*, Cilt: I-IV, Kahire: Dârü'l-Kütübi'l-Mısriyye, Cilt I: 426 s., 1925/1344; Cilt II: 373 s. , 1926/1345; Cilt III: 370 s., 1930/1349 Cilt IV: 207 s., 1931/1350.

ERDOĞAN, Kenan (1999), "Klâsik Mi'râciyyelerden Farklı Bir Mi'râciyye: Said Paşa ve Mi'râciyyesi", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Erzurum, S. 12, s. 163-185. [Bu Mi'râciye Kenan Erdoğan tarafından 2004 senesinde yayımlanan *Diyarbakırlı Said Paşa Divanı* adlı çalışmasında 50-59. sayfalar arasında da yer almaktadır.]

_____ (2004) , *Diyarbakırlı Said Paşa Divanı*, Manisa, 155 s.

ERDOĞAN, Naim ve Hüseyin S. Erdoğan (1993), *Kâdı İyaz: Eş-Şifâ bi-Tʿarîfi Hukuki'l-Mustafa Şifâ-i Şerif Tercümesi*, İstanbul: Bedir Yayınevi, 791 s.

ERTAYLAN, İsmail Hikmet (1960), *Şeyh Abdurrahim Karahisarî Tercüme-i Kasîde-i Bürde*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Matbaası, 16 s.

GÜR, Muhammet (1992), *Makale ve Mektuplarına Göre Süleyman Nazif*, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 423 s.

GÜRKAN, Nejdet (2011), *Mehmet Fevzî Efendi Fethu'l-Verde "Şerhu'l-Bürde" (İnceleme Tahkikli Metin)*, İstanbul: Arena Dijital, 165+350 s.

GÜNAYDIN, Yusuf Turan (1995), *İbn-i Kemal Edebî Kişiliği ve Kasîde-i Bürde Tercümesi (Tenkitli Metin)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, IX+109 s.

HAFIZ MEHMED ZİYAEDDİN TÜRKZADE (1311/1893), *Gurretü'l-Münîre Şerh-i Kevâkibi'l-Mudiyye*, İstanbul: Kasbar Matbaası, 373 s.

HARMAN, Ömer Faruk (1977), *Abidin Paşa Ḳaṣīde-i Bürde Tercümesi ve Şerhi*, İstanbul: Gençlik Basımevi, 159+204 s.

HASAN FEHMİ MOLLAOĞLU ERZURUMLU (1330/1911), *Türkçe Ḳaṣīde-i Bürde Şerhi: Mecmaʿü'l-Fezâil*, İstanbul: Mekteb-i Sanayi-i Osmânî, 434 s.

HİLMİ, Ömer Faruk (2013), *Kelime Manalı Kasîde-i Bürde (Emin tezekküri ciyrânın) Şerhi, Fazileti, Havas ve Esrârı*, İstanbul: Tuğra Neşriyat, 175 s.

_____ (2013), *Ka'b b. Züheyr: Kasîde-i Bürde (Bânet Suâdü)*, İstanbul: Tuğra Neşriyat, 105 s.

İPEKTEN, Haluk (1986), *Eski Türk Edebiyatı Edebî Bilgiler, Nazım Şekilleri-Aruz Ölçüsü*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Ders Notları, 183 s.

İZGÖER, Ahmet Zeki (1999), *Diyarbakır Salnâmeleri 1286-1323 (1869-1905)*, Cilt: I-V, İstanbul: Acar Matbaası: Cilt I: 456 s.; Cilt II: 379 s.; Cilt III: 480 s.; Cilt IV: 375 s.; Cilt V: 426 s.

KADIOĞLU, İdris (2009), "Diyarbakırlı Said Paşa Divanı Divandaki Sade Türkçe Şiirler ve Şairin Hikmetli Beyitlerine Ali Emiri Efendi'nin Yazdığı Nazireler" *T.C. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi (Düsbed)*, S. I, s. 1-12.

KARAHAN, Leyla ve Ülkü GÜRSOY (2004), *Tâhir Ken'ân: Kavâid-i Lisân-ı Türkî,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, XVI+ 548 s.

KARABACAK, Esra (2007), *Ahmet Cevdet Paşa: Tertîb-i Cedîd Kavâid-i Osmâniyye,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, II+ 162 s.

KARAÇORLU, M. Sait (2013), *Abidin Paşa: Ḳaṣīde-i Bürde Tercüme ve Şerh*, Kocaeli: Türkiye Dil ve Edebiyat Derneği, 252+168 s.

KAZANCIGÜİL, Aykut (1991), Rıza Tahsin: *Tıp Fakültesi Tarihçesi: Mir'ât-ı Mektebi Tıbbiye,* İstanbul: Özel Yayınları, VII+182+188 s.

KAYA, Mahmut (1992), "BÛSÎRÎ, Muhammed b. Saîd" , *DİA*, Cilt: VI, İstanbul, s. 468-470.

_____ (2001), "Kasîdetü'l-Bürde", *DİA*, Cilt: XXIV, İstanbul, s. 568-569.

_____ (2001), *Ḳaṣīde-i Bürde'yi Türkçe Söyleyiş*, İstanbul: TDV Yayınları, 175 s.

KESKİNSOY, Ḥaşim (2011), *Mekkî ve Nahîfî'nin Ḳaṣīde-i Bürde Tahmisleri (Tenkitli Metin-İnceleme)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahra-

manmaraş: Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 133 s.

MEHMED MEKKÎ (1251/1835), *Tevessül, Şerh-i Ḳaṣīde-i Bürde*, İstanbul: Matbaa-i Âmire, 561 s.

_____ (1300/1882), *Tevessül, Şerh-i Ḳaṣīde-i Bürde*, İstanbul: Esad Efendi Matbaası, 456 s.

MEHMED B. HALÎL (1327/1909), *Türkçe Ḳaṣīde-i Bürde Şerhi*, İstanbul: Uhuvvet Matbaası, 136 s.

METİN, Abdülvahid (?), *Abdurrahman b. Hasan: Ḳaṣīde-i Bürde'ye Reddiye*, İstanbul: Tevhid Yayınları, 122 s.

MUHAMMED BUZEYNE (1994), *Kasîdetü'l-Bürde ve Mu'ârazatuhâ*, Tunus: Menşûrâtu Muhammed Buzeyne, 169 s.

MUHAMMED SEYYİD KÎLÂNÎ (1973), *Bûsîrî: Dîvânu'l-Bûsîrî, Tahkîk*, Kahire: Mustafa el-Babi el-Halebî, 292 s.

MUHAMMED FELAK (2011), *İbn Merzûk el-Hafîd Ebû Abdullâh Şemseddîn Muhammed b. Ahmed b. Muhammed Acîsî Tilimsânî: İzhâru Sıdki'l-Mevedde fî Şerhi'l-Bürde*, Cilt: I-II, Cezâir: Mevfum li'n-Neşr, Cilt I, 351 s.; Cilt II, 321 s.

MUHAMMED YAHYA HULV (2005), *el-Bürde: Şerhan ve İ'râben ve Belâgaten li-Tullabi'l-Me'ahid ve'l-Câmi'ât*: Dımaşk: Dârü'l-Beyrut, 239 s.

ÖZTÜRK, Mürsel ve Derya Örs (2000), *Muhammed Hüseyin b. Halef Tebrizi, Mütercim Âsım Efendi (tercüme eden)*: *Burhân-ı Katı*, Ankara: TDK Yayınları, 1197 s.

OSMAN TEVFİK (1300/1882), *Şerh-i Ḳaṣīde-i Bürde Tercümesi Mücmeli*, İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, 182 s.

ÖMER ABDULLAH KÂMİL (2004), *Ebû Abdullah Muhammed Tâhir b. Muhammed b. Muhammed İbn Âşûr: el-Belsemü'l-Merih min Şifâi'l-Kalbi'l-Cerih*, Beyrut: Beysan li'n-Neşr, 173 s.

ÖMER B. AHMED EL-HARPÛTÎ (1298/1880), *Asîdetü'ş-Şehde Şerhi Kasîdetü'l-Bürde*, İstanbul: Matba'a-i Âmire, 228 s.

ÖZDEMİR, Abdurrahman (2015), "Aruz İlmi", *İslâm Medeniyetinde Dil İlimleri Tarih ve Problemler (editör: İsmail Güler)*, İstanbul: İSAM Yayınları, 358 s.

ÖZKAN, Nevzat (2000), *Ahmet Cevdet Paşa: Kavâid-i Osmâniyye*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 316 s.

_____ (2000), *Ahmet Cevdet Paşa: Medhal-i Kavâ'id,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, VI+146 s.

PAKALIN, Osman Zeki (1983), *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Cilt: I-III, İstanbul: MEB Basımevi, Cilt I: III+870; Cilt II: III+784; Cilt III: III+670.

SAK ALBAYRAK, Vesile (2013), "Said Paşa'nın Ḳaṣīde-i Bürde Tahmîsi", *Turkish Studies*, V. 8/9, Summer 2013, Ankara, s. 523–559.

SARAÇ, M.A. Yekta (2007), *Klasik Edebiyat Bilgisi: Biçim-Ölçü-Kafiye*, İstanbul: 3F Yayınları, 298 s.

_____ (2013), *Klâsik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye*, İstanbul: Gökkubbe Yayınları, 299 s.

SEZER, İsmail Hakkı (1980), *İmam Busirî ve Bürde'si (Öğretim Üyeliği Tezi)*, Konya: Yüksek İslam Enstitüsü, V+278 s.

ŞAHİN, Ebubekir Sıddık (1997), *Ḳaṣīde-i Bürde'nin Türkçe Şerh ve Tercümeleri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 151 s.

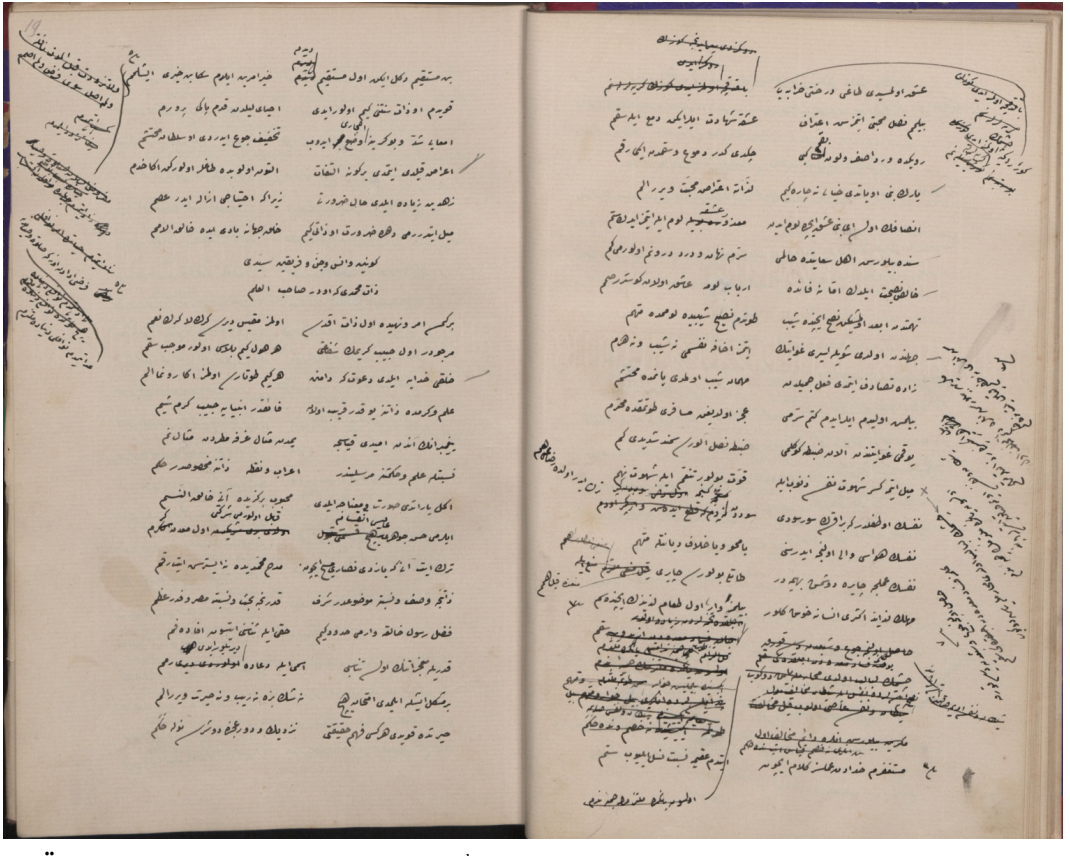
TÜCCAR, Zülfikar (2004), "Meydânî Ahmed b. Muhammed", *DİA*, Cilt: XXIX, İstanbul, s. 501–502.

UĞUR, Mücteba (1990), "Ḳaṣīde-i Bürde'ye Reddiye Kitapçığına Kısacık Reddiye", *Dinî Araştırmalar*, Cilt: II, S. 4, Mayıs-Ağustos, s. 5–20.

ÜNAL, Muhammet Osman (2005), *Ḳaṣīde-i Bürde (Bânet Suʿâd) ile İlgili Yapılan Çalışmalar (Tespit ve Tanıtım)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, V+122.

YAVUZ, Eren (2015), *Diyarbakırlı Mehmed Said Paşa: Tabsıratü'l-İnsân (İnsana Tutulan Ayna)*, İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları, 214 s.

YILMAZ, Mehmet (1992), *Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük)*, İstanbul: Enderun Kitabevi, 196 s.

Örnek Sayfa: Manzum tercümedeki 18[b]-19[a].